

LYYRA 2021

LYYRA

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävien vuosikirja nro 7 (2021)

PÄÄTOIMITTAJA

Anu Miller

TAITTO

Juho Kajava

TEKSTIT

*Ville Eerola, Abto Harmo, Niko Lempa, Suvi Leukumaavaara, Anna Luhtala,
Anu Miller, Antti Pollari, Pasi Pykälistö*

OIKOLUKU

Hanna Perälä

KUVATOIMITUS

Kunkin tekstin tekijä on vastannut oman tekstinsä kuvatoimituksesta.

KANNEN KUVA

*Veikko Hirvimäki: "Kuningasajatus" (graniitti, 1985), Mika Waltarin muistomerkki.
Kuva: Karjanoja Matti, 1986 / Helsingin kaupunginmuseo*

PAINOS

80 kpl

ISSN

*2343-2136 (painettu)
2670-0417 (verkkojulkaisu)*

JULKAISIJA

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävät ry

PAINOPAIKKA

Grano joulukuussa 2021

COPYRIGHT

HYYHY & Tekijät 2021

VERKKOJULKAISU

hyyhy.fi

PÄÄTOIMITAJALTA

TEKSTI: ANU MILLER

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävät ry:n (Hyyhy ry) vuoden 2021 teemana on opiskelijan muistin paikat. Opiskelijan muistin paikoissa, olivatpa ne opiskelijatiloja yliopiston rakennuksissa tai ylioppilaille tärkeiden merkkihenkilöiden patsaita, ja niiden äärellä on kohdattu yhteisön jäseniä, keskusteltu, juhlistettu, vietetty vapaa-aikaa, tunnettu tunteita ja eletty elämää.

Aihetta lähestyy Hyyhy ry:n hallituksen puheenjohtaja **Antti Pollari** tekstissään *Party like it's 1968*, jossa hän tuo esille vuoden 1968 tapahtumat ja niiden paikat niin maailmalla kuin Helsingin ylioppilaskunnassakin ja joita muistellaan vielä 2020-luvulla. Pollari nivoo tekstissään taitavasti vuoden 2021 lehtiotsikot Afganistanin tilanteesta, koronaviruspandemiasta, ilmastonmuutoksesta ja Suomen hallituksen yksilöiden elämää rajoittavista, mutta koronapandemiaa hillitsevistä toimista yhteen opiskelijoiden, yliopiston ja ylioppilaskunnan kanssa. **Niko Lempa** taas tuo vuoden teemaan oman antinsa opiskelijahaastatteluihin perustuvassa kirjoituksessaan *Opiskelijatilat muistoissamme*, josta saamme tietoa opiskelijoiden muistin paikoista ja niihin liittyvistä muistoista 2010-luvulla.

Toisenlaisen näkökulman vuoden teemaan on valinnut **Suvi Leukumaavara**, jonka artikkeli *Muistamisen kulttuuri ylioppilaskunnan toiminnassa. Kunniakäynnit muistomerkeillä ja laulutervehdykset 1800-luvun puolivälistä 1930-luvulle* syväsukeltaa ylioppilaille tärkeisiin merkkihenkilöihin ja ylioppilaskunnan toimintaan hautajaisiin, vuotuisiin kunniakäynteihin ja muistomerkkeihin liittyen. **Ville Eerola** taas analysoi kirjoituksessaan *Ylioppilaiden suurmieskultti: tapaus Waltari* Mika Waltarin kunniaksi vuonna 1985 Etu-Töölöön Helsinkiin pystytettyä muistomerkkiä *Kuningasajatus* sekä muistomerkkihankkeen taustalla vaikuttanutta Eteläsuomalaisen osakunnan suurmieskulttiajattelua.

Anu Miller kirjoittaa tekstissään *Pyhän kosketus – Opiskelijoiden oma suojeluspyhimys Pyhä Katariina* pyhästä Katariina Aleksandrialaisesta, jonka **Pasi Pykälistö** mainitsee akateemista vapautta käsittelevässä artikkelissaan *Akateeminen vapaus – Privilegium Scholasticum* läntisessä kirkossa tunnettuna muun muassa opiskelijoiden, oppineiden ja filosofian suojeluspyhimyksenä.

Pykälistö kurkottaa tekstissään kauas menneisyyteen, Rooman valtakunnan myöhäiskaudelle, jonne akateemisen vapauden alkujuuret ulottuvat. Pykälistö aloittaa artikkelinsa pohtimalla akateemisen vapauden eri puolia: toisaalta se on opiskelijoiden vastuuta omista opinnoistaan ja elämästään, toisaalta se on vapautta valita ala, jota haluaa lähteä opiskelemaan. Akateeminen vapaus voi tarkoittaa myös tieteen tekemisen vapautta, esimerkiksi tieteen riippumattomuutta ideologiselta tai taloudelliselta ohjailulta.

Anna Luhtalan kirjoitus *Elias Lönnrotin juhla-albumi – sametilla ja hopealla somistettu, kielikiistalla kerrostettu* nostaa esille muistamiseen ja muistoihin sekä yliopistoon, ylioppilaskuntaan ja ylioppilaisiin liittyvän paikan, Helsingin yliopistomuseon. Elias Lönnrot sai Suomen ylioppilaskunnalta 80-vuotislahjakseen nykyään Helsingin yliopistomuseon kokoelmiin kuuluvan *Suomen ylioppilaskunnan juhla-albumin Elias Lönnrotin kunniaksi* sekä sen ruotsinkielisen laitoksen.

Ahto Harmon teksti ”*Jos osasi Lucullus, niin kyllä minäkin*” – *Olutmainonta Ylioppilaslehdessä kieltolain päätyttyä* päättää tämänvuotisen Lyyran. Harmo valitsi aiheekseen olutmainonnan *Ylioppilaslehdessä* kieltolain päätyttyä vuonna 1932. Hän tarkastelee tekstissään sitä, miten *Ylioppilaslehden* mainonta erosi kahdessa muussa yleisessä ylioppilaslehdessä, *Studentbladetissa* ja *Tekniikan Ylioppilaassa* julkaistusta alkoholijuomien mainonnasta.

Kippis Lyyralle 2021!

VTM, FM Ville Eerola on kirjailija ja historioitsija. Hän valmistelee historian väitöskirjaa helsinkiläisidentiteetistä Eteläsuomalaisessa osakunnassa 1920-luvun alusta 1960-luvun loppuun.
Kuva: Johannes Metsäniemi

Ahto Harjo on HYYHYn pitkäaikainen aktiivi ja työskentelee nykyisin HYYn ja AYY:n arkistonhoitajana.

Niko Lempa on akateeminen ajelehtija, joka toivoo vielä jonakin päivänä valmistuvansa teoreettisesta filosofiasta (ja nyttemmin myös uskonnotutkimuksesta), jotta voisi sen jälkeen aloittaa jatko-opinnot.
Kuva: Niko Lempa

Suvi Leukumaavaara on taidekonservaattori ja taidehistorioitsija (FM 2013), jatko-opiskelija Helsingin yliopiston Historian ja kulttuurin tohtoriohjelmassa. Hän on työskennellyt hautamuistomerkkien parissa oppaana ja tutkijana ns. näkymättömän kulttuuriympäristön ja muistomerkkien ylläpidon sekä konservoinnin näkökulmasta. Hän tutkii jatko-opinnoissaan hautamuistomerkkejä osana arkkitehtien ja taiteilijoiden professiota.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Anna Luhtala on taidehistorioitsija, joka työskenteli kirjan artikkelia kirjoittaessaan Helsingin yliopistomuseossa. Helsingin yliopisto on kirjoittajalle tuttu niin opinahjona, työpaikkana kuin alumnitoiminnan kohtauspaikkana.
Kuva: Anna Luhtala

Tällä hetkellä tiedottajana leipänsä tienaava Anu Miller käyttää mielellään vapaa-aikansakin tekstien ja kuvien parissa. Helsingin yliopistoon ja sen ylioppilaskuntaan Anu on tutustunut taidehistorian opintojen ja järjestötoiminnan (Hyyhy ry) kautta.
Kuva: Hanna Perälä

Antti Pollari on Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävät ry:n puheenjohtaja ja aloitteleva aikalaishistorian tallentaja, jonka opiskeluajan omat muistin ja muistamattomuuden paikat löytyvät suurelta osin Helsingin Etu-Töölöstä ja Tarton Jaan Tönnissoni 1:n kellarista.
Kuva: Miikka Pilli

SISÄLLYS

PARTY LIKE IT'S 1968	6
OPISKELIJATILAT MUISTOISSAMME	9
MUISTAMISEN KULTTUURI YLIOPPILASKUNNANTOIMINNASSA KUNNIAKÄYNNIT MUISTOMERKEILLÄ JA LAULUTERVEHDYKSET 1800-LUVUN PUOLIVÄLISTÄ 1930-LUVULLE	13
YLIOPPILAIDEN SUURMIESKULTTI: TAPAUS WALTARI	40
PYHÄN KOSKETUS – OPISKELIJOIDEN OMA SUOJELUSPYHIMYS PYHÄ KATARIINA	53
AKATEEMINEN VAPAUUS – PRIVILEGIUM SCHOLASTICUM	57
MARRASKUU ON JUHLAKUUKAUSI	66
ELIAS LÖNNROTIN JUHLA-ALBUMI – SAMETILLA JA HOPEALLA SOMISTETTU, KIELIKIISTALLA KERROSTETTU	67
”JOS OSASI LUCULLUS, NIIN KYLLÄ MINÄKIN” –OLUTMAINONTA YLIOPPILASLEHDESSÄ KIELTOLAIN PÄÄTYTTYÄ	78

PARTY LIKE IT'S 1968

Opiskelijan muisti ja sen paikat ovat olleet vuonna 2021 HYYHY ry:n toiminnan keskiössä. Nykyiset ja entiset opiskelijat tekevät paljon yhteiskunnassamme ja muistavat heille merkitykselliset tapahtumapaikat. Opiskelijahistorian keskeisiä ajankohtia, tapahtumia ja paikkoja on yhtä monta kuin muistelijoita. Kuitenkin tietyt tapahtumat ja teemat toistuvat, ja voimme havaita tiettyjä kaavoja historiassamme.

Vuosi 1968 nousee vielä 2020-luvullakin esiin säännöllisesti, kun vanhat opiskelija-aktiivit muistelevat elämänsä ja historian käännekohtia. Jännitteet Euroopassa olivat suuret ja suurvaltapolitiikka varjosti kaikkea. Kansainvälistä opiskelijakuuhuntaa nähtiin esimerkiksi Pariisissa, jossa suljettuja yliopistoja vaadittiin avattaviksi ja yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita purettaviksi. Varsovan liitto miehitti Tšekkoslovakian uudistusten pysäyttämiseksi. Vietnamin sota, ja sotia ylipäänsä, vastustettiin laajoin mielenosoituksin. Suomessa entinen Ylioppilaslehden päätoimittaja, ja edellisen sukupolven opiskelijaradikaali, Pohjois-Pohjalaisen Osakunnan Urho Kekkonen oli ollut itsevaltainen presidentti jo yli 10 vuotta. Sitten tuli se minkä kaikki aina nostavat esiin vuodesta 1968: Vanhan valtaus ja opiskelijoiden vaatimus vallankumouksesta yliopistossa ja yhteiskunnassa.

Vuosi 2021 on jotain ihan muuta. Globaali pandemia on nostanut jännitteet maailmanlaajuisesti tappiin niin valtioiden kuin yksilöidenkin tasolla.

Valko-Venäjä sortui lopullisesti diktatuuriin, Taleban ajoi Yhdysvallat ulos Afganistanista pakenemista epätoivoisesti yrittävien siviilien tipahdellessa kuolemaansa evakuoitilentojen nousukiidossa ja Kiina jatkoi kansanmurhia kansallisen yhtenäisyyden nimissä. Suomessa Sanna Marinin hallitus on käyttänyt ennennäkemättömän kovia keinoja pandemian leviämisen estämiseksi, jotka ovat rajoittaneet yksilöitä enemmän kuin mikään muu juridinen keino Suomen sotienjälkeisessä historiassa. Elokapina valtasi Helsingin ja Tampereen kadut ja vaati ilmastohätätilan julistamista ja tietynlaista vallankumousta yhteiskunnassa.

Miten tämä kaikki liittyy sitten opiskelijoihin, yliopistoon ja ylioppilaskuntaan? Vallankumous ja idealismi ovat opiskelevan nuorison tavaramerkki. Jotain, jota työelämässä vuosia olleet osoittelevat sormella naureskellen, samalla itse kaihoten omaa nuoruuttaan ja opiskeluaikaansa – aikoja, kun he uskalsivat vaatia muutosta. Yhteiskunnassa ylioppilaskunnan tehtävä on aina osoittaa kaavoihinsa kangistuneelle työikäisten kansalaisten harmaalle massalle mikä on juuri silloin oikeasti tärkeää ja mihin yhteiskunnan tulee kiinnittää huomionsa seuraavat 50 vuotta. Opiskelijat toimivat aatteiden “maahantuojina” Suomessa ja tuovat tuoreimmat trendit Peräpohjolaan. Ei olekaan sattumaa, että Elokapinan aktiiveista merkittävä osa opiskelee yliopistossa.

Kuva: Elokapina / Extinction Rebellion Finland

Assosiaatio vuoden 1968 ja Vanhan ylioppilastalon välillä onkin jäänyt kuin polttoraudalla monien aikalaisten takaraivoihin. Vaikka aikaa on kulunut jo 53 vuotta – ja toisaalta vain 53 vuotta – on samankaltaisuuksia löydettävissä. Vaikka asiat ovat muuttuneet, niin maailma ei ole vielä valmis. Eurooppanuorten Linnaseminaarissa Vanhaakin valtaamassa ollut presidentti Tarja Halonen reflektoi muutoksen ajamiseen liittyen “mä oon tehnyt 60-luvun lopusta tätä työtä ja nyt ollaan vuodessa 2021 – en mä kyllä silloin opiskeljaradikaalina kuvitellut että tää näin kauan kestää.” Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että työ olisi ollut turhaa, vaan pikemminkin päinvastoin.

Mitä tästä kaikesta voidaan siis lopulta vetää yhteen, mitä ylioppilaskunnan historian ystävien pitäisi tästä kaikesta ajatella? Loppupäätelmiä itselläni on tästä kaikesta kaksi: vain muutos on pysyvää ja muutos lähtee ylioppilaista.

Opiskelijat, olkaa radikaaleja, muuttakaa maailmaa ja eläkää elämää kuin olisi vuosi 1968! Varautukaa muistelevaan tätä kaikkea 50 (tai 53) vuoden päästä

ja katsokaa ympärillenne niitä muistin paikkoja, joilla historia tapahtuu, sillä jokin niistä on vuoden 2021 “Vanha” tulevien vuosikymmenten muisteloissa. Muistakaa myös nauttia ja katsoa muutoksen myllertäessä ympärillenne, kuin turisti ottamassa valokuvia matkalla Vatikaanissa. Älkää lannistuko vastoinkäymisten edessä, vaan muistakaa presidentti Halosen sanat, sillä muutos ei tapahdu hetkessä eikä maailma koskaan ole valmis.

Teille muille totean vain, että varautukaa jäämään historiaan taantumuksen voimaksi, sillä historia seuraa voittajan miekan lisäksi ennen kaikkea radikaalia ylioppilasta.

OPISKELIJATILAT MUISTOISSAMME

Ei ole varsinainen uutinen todeta, että omat tilat ovat opiskelijajärjestön toiminnan kannalta lähestulkoon välttämättömiä. Samaten on jokseenkin selvä, että opiskelijoiden tuntemukset heidän käyttämiään tiloja kohtaan eivät aina pelkisty vain niiden käytännöllisiin ominaisuuksiin tai edes niissä järjestettyihin tapahtumiin. Yhtäjaksoinen toiminta synnyttää helposti sekä ihmisiin että toimintaympäristöihin tunnesiteitä, jotka ajan myötä lujittuvat. Harvemmin kuitenkaan pohditaan, mitä tapahtuu opiskelijan suhteelle vanhaan tuttuun tilaan, jos tai kun se poistuu käytöstä.

Monella opiskelijalle lienee yhä muistoja Uuden ylioppilastalon B-portaan tiloista, joista luovuttiin vuoden 2018 lopussa. HYYn järjestötoiminnan mittakaavassa B-portaasta luopuminen oli valtava menetys, mutta Kupoli, Niiniluoto, Wivi ja muut B-portaan tilat ovat kuitenkin vain tuorein lisäys kattavaan listaan opiskelijatiloja, jotka ovat sittemmin joko siirtyneet toiseen käyttöön tai lakanneet kokonaan olemasta. Tämä kirjoitus tutkiskelee entisten järjestöaktiivien tuntemuksia itselleen tärkeistä, mutta sittemmin historiaan jääneistä opiskelijatiloista. Artikkelin on kerätty muisteloja neljästä ikimuistoisesta tilasta, jotka ovat viimeisen n. kymmenen vuoden aikana syystä tai toisesta lipuneet opiskelijoiden ulottumattomiin.

Eräs merkittävä aikoinaan opiskelijakäytössä ollut tila oli Ida Aalbergin tiellä sijainnut Idan sauna. Sauna oli käytössä 2010-luvun alkuun saakka ja elää yhä monien alumnien muistoissa. Helsingin yliopiston protokolla-asiantuntija **Juha**

Hurmeelle Idan sauna tuli aikoinaan tutuksi erityisesti harrastejärjestö Alter Egon kautta. Hurme muistelee:

“AE [Alter Ego] järjesti perinteisesti pikkujoulusaunat tiloissa, mutta muutakin toimintaa oli. Esimerkiksi PPP- eli peliä, partya ja purtavaa -tapahtumia järjestettiin Idalla. Tilava takkatila mahdollisti useamman pelipöydän lauta- ja korttipeleille. Uima-allas luonnollisesti innosti opiskelijajärjestöjä keksimään kaikenlaista kisailua altaassa. Alter Egossa heiteltiin perinteisesti kumikanaa altaassa. Joissain piireissä puolestaan harrastettiin ruhjepalloa, jonka parissa aina sattui ja tapahtui. Erilaisten allaspelien pelaaminen sekasaunomisen yhteydessä toi Alter Egolle jossain vaiheessa maineen salaisia ryhmäseksi-iltoja Idalla järjestävänä tahona. Hubut olivat luonnollisesti vahvasti liioiteltuja.”

Idan sauna oli syrjässä keskustasta, mutta sillä oli muita merkittäviä etuja, jotka tekivät siitä opiskelijajärjestöjen kesken suosituksen kohteen.

“Opiskelijajärjestöjen budjetilla ei olisi ollut varaa vuokrata uima-allassaunoja yksityisiltä markkinoilta. Saunatila oli myös erillisessä rakennuksessa, jolloin laulamisen ja elämänti ei häirinnyt niin paljon naapureita. Dommalla ollut uima-allassauna oli pieni ja aiheutti häiriötä talon asukkaille. Muistaakseni myös siivous kuului hintaan, mikä helpotti tilaisuuksien järjestämistä. Tilassa oli myös pieni keittiö, mikä mahdollisti pienimuotoiset tarjoilut illan aikana.”

Toisinaan kävi niin, että oma rauha ja komeat puitteet johtivat varsin villiin illanviettoon: *“Monissa järjestöissä oli käytössä myös erilaisia saunatutkintoja, joissa seikkailtiin alasti tai pyyhkeen kanssa läheisellä ostarilla tai kauempanakin. Mieleen ovat jääneet myös yksityishenkilön karaokesynttärarit. Harvoin näkee alastomia ihmisiä pöydällä laulamassa karaokea. Idalla tämäkin oli mahdollista.”*

Vanhasta tilasta tulee helposti erityinen ja muistelemisen arvoinen, jos se on koettu vahvasti pienehkön yhteisön omaksi tilaksi. Näin kävi varhaiskasvatuksen opiskelijajärjestön Eben ja Siltavuorenpenkereellä sijainneen Luola-nimisen järjestötilan tapauksessa. Toisista tiloista poiketen opiskelijakäytössä vuoteen 2016 asti toiminut Luola ei ollut ylioppilaskunnan vaan yliopiston omistama tila, mutta ennen kaikkea se oli ebelaisten tila. Entinen HYYn hallituksen jäsen **Krista Laitila** muistaa ainejärjestönsä tilan näin:

“Luola sai nimen siitä, että se sijaitsi Minervarakennuksen vanhalla puolella kellarissa, ja sinne laskeuduttiin luolamaista porraskäytävää pitkin. Tilassa oli iso olohuone, jossa useita sohvia, erillinen pieni keittiö missä oli kahvinkeitin ja ainejärjestön tarjoamat kahvit ja jäsenistö siellä sitten nautti välitunneista ja luentojen välisiä tauoista. Lisäksi oli vielä pieni takahuone, jossa ainejärjestön hallitus usein kokousti. Kokonaisuutena tila oli iso ja kodinomainen, siellä oli mikro ja jääkaappi, joten monet toivat sinne myös omia eväitä.”

Vaikka Luolan käytännöllisyys taukotilana on ilmeinen, sen suurin anti oli kuitenkin luonteeltaan sosiaalinen - se oli opiskelijayhteisön keskus.

“Luolasta tärkeän teki se, että se oli ihmisten kohtaamispaikka. Aina kun sinne meni, siellä oli oman alan opiskelukavereita ja lämmin tunnelma. Siellä käytiin myös paljon alaan liittyviä mielenkiintoisia keskusteluja. Erityisen siitä teki osittain se, että se oli niin piilossa ja vain meidän opiskelijoiden käytössä oleva pieni kotikolo.”

Luola oli ilmeisen viehättävä arkipäiväisellä tavalla, osana opiskelijaelämän jokapäiväisiä rutiineja. Tämä näkyi myös tilan käytön määrässä ja laadussa.

“Tilaa käytettiin päivittäin. Siellä ainejärjestö järjesti kuukausittain kahvituksia, lisäksi oli tapaamisia ja ohjelmaa jäsenistölle. Itse kävin siellä lähes päivittäin luentojen välillä, enkä koskaan oikeastaan ollut siellä yksin, vaan myös muut opiskelutoverit käyttivät tilaa aktiivisesti.”

Toisinaan voi käydä niin, että tila poistuu käytöstä, vaikka rakennus, ja jopa rappu, jossa se on sijainnut, säilyy alkuperäisessä tarkoituksessaan. Eräs tällainen tila oli Uuden ylioppilastalon 5. kerroksen ns. Humanistiklusterissa sijainnut toimistotila Jäärä. Muutaman neliön kokoinen, toimistona ja varastona toiminut Jäärä purettiin Uuden ylioppilastalon yhteydessä vuonna 2017, ja sen tilalle rakennettiin alempien kerrosten tapaan avokeittiö. Repliikki ry:n entinen puheenjohtaja ja Humanisticum ry:n pitkäaikainen aktiivi **Johanna Terhema** muistelee Jäärrä seuraavasti:

“Jäärä oli tukikohta ja turvapaikka, Humanistiklusterin sydän. Siellä saattoi käydä hoitamassa käytännön asioita, kuten tulostamassa kokouspöytäkirjoja, mutta myös esimerkiksi paeta villimpää illanviettoa pienempään porukkaan keskustelemaan syvällisiä, avautumaan sydänsuruista tai selvittelemään erimielisyyksiä järjestökaverin kanssa. Jäärä oli tila toisaalta yhteisöllisyydelle, mutta myös yksityisyydelle. Joskus vähän jännitti koputtaa jäärän oveen, kun ei voinut olla varma, mitä oven takana on meneillään.”

Jäärä oli ennen kaikkea järjestöaktiivien tila. Se sijaitsi hieman syrjässä klusterin oleskelutiloista, vaatenaulakoiden ja käymälöiden tuntumassa. Ovi oli lukossa, joten Jäärään pääsivät vain ne henkilöt, joille oli myönnetty humanistiklusterin avain.

“Neliöitään suuremmassa Jäärässä oli tietokone ja tulostin, muutaman järjestön oma kaappi sekä yhteinen tarvikekaappi, jossa säilytettiin niin työkaluja, jatkojohtoja kuin Playstationia. Itse saatoin päiväsaikaan tulla Jäärään esimerkiksi opiskelemaan, hoitamaan järjestötehtäviäni tai syömään eväitä ennen järjestön kokousta. Usein Jäärässä oli myös joku järjestökaveri samalla asialla, ja sinne olikin kätevää sopia järjestöhommiin liittyviä kahdenkeskisiä tapaamisia.”

Vaikka Jäärä oli ennen kaikkea käytännöllinen toimistotila ja varasto, ehti se nähdä Terhemaan mukaan myös paljon muunkinlaista toimintaa.

“Toisinaan kävi toki niinkin, että Jäärään muodostui ne villeimmät bileet, etenkin illanviettojen loppuvaiheessa kun energisimmät tutustuivat Humanisticumin kaapin - ns. Narnian - juomavalikoimaan. Jäärän ikkunan läpi tuli todistettua monta auringonnousua.”

Ei siis olekaan ihme, että Jäärästä muodostui käyttäjilleen erittäin rakas tila, ja lopulta siitä luopuminen oli suuri sääli. Terhema muistelee:

“Humanistien kulttuurivikoille 2016 ideoimme hyvän toverini Jane Kärnän kanssa Humanistiklusterille paikkasidonnaisia taideteoksia. Kavereiden kanssa oli tavattu heittää vitsiä, että jos Jäärän seinät osaisivat puhua, niillä olisi varmasti kerrottavanaan skandaalinkäryisiä juttuja, joten Jäärään luotiin

työryhmän kanssa Kohtaamispaikka-niminen esitys, jota varten kerättiin verkkolomakkeella anonyymisti Jäärä-muistoja. Näihin sisältyi mm. ahdistusta elämän väliaikaisuudesta, piileskelyä ja kesken keskustelun sisään ryntäävä kaveri, joka muistuttelee kotiinlähdestä. Muistojen pohjalta dramatisoitiin episodimainen näytelmä, jonka ohjasin ja jossa itse näyttelinkin. Pieneen tilaan mahtui kerrallaan vain muutama katsoja, mikä oli aivan Jäärän hengen mukaista - kuinka monta eri tavoilla intiimiä hetkeä niiden seinien sisällä olikaan jaettu. Muistaakseni tiesimme jo tuolloin, että Uuden ylioppilastalon remontin myötä Jäärä jää todennäköisesti historiaan. Esitys oli rakkauskirjeemme Jäärälle, joka vuosien aikana kuunteli monen opiskelijan elämää suuremmat pohdinnat ja oli mukana ikimuistoisissa hetkissä.”

HYY ei ole ainoa ylioppilaskunta, joka on viime vuosina luopunut vanhoista tiloistaan. Kauppatieteiden opiskelijat jättivät hiljattain taakseen Rautatiekadulla sijaitsevan historiallisen KY:n talon. 40-luvulla rakennettu talo oli vuosikymmenten ajan kylteritoiminnan tukikohta, ja säilytti osin asemansa vielä senkin jälkeen, kun kauppatieteiden opetus oli siirtynyt Otaniemeen.

“KY-talo oli siksikin erityinen, että aiemmat kylterisukupolvet olivat sen aikoinaan rakennuttaneet, siinä oli historian havinaa ja se edusti tiettyä jatkuvuutta.” muistelee kauppa- ja tilastotieteilijä **Mikhael Koufos**. *“Ehdin aloittaa opinnot Aallon kauppiksessa 2014 Töölössä, vuotta ennen kauppiksen hiljalleen muuttoa Otaniemeen. Varsinkin opiskelujeni alkuaikoina suuri osa KY:n ja sen piirissä toimivien järjestöjen tapahtumista järjestettiin KY-talolla, oli kyse sitten sitseistä, bileistä tai kokouksista.”*

Kuten Uusi ylioppilastalo, KY-talo oli luonnollisesti varustettu kaikilla opiskelijatoiminnan kannalta tarpeellisilla tiloilla, olipa kyseessä arkinen puurtaminen tai erilaiset juhlat, Koufos muistelee:

“Aikoinaan KY:llä oli toimisto KY-talolla. KY-talon kolmannen kerroksen huoneet mahdollistivat myös kurssien ryhmätöiden tekemisen. Sen pohjakerroksessa alakertsillä järjestettiin myös lähes poikkeuksetta isoimpien tapahtumien jatkojen jatkot, jotka kestivät aamuun. Kolmannelta kerroksesta löytyi myös sauna.”

Koufoksen kiitoksen sai myös KY-talon sijainti. Vaikka kauppatieteiden siirtyminen Töölöstä Otaniemeen teki talosta maantieteellisesti etäisemmän luennolla istuville opiskelijoille, oli se silti juhla- ja edustustilana ensiluokkainen:

“Sitä saattoi helposti kiertää monet eri tapahtumat saman illan aikana ja oli aina mukavaa myös tuoda muitakin kuin kyltereitä katsomaan KY-talon meininkejä.”

Ajat muuttuvat ja tilat vaihtuvat. Vaikka uudet opiskelijasukupolvet eivät luonnollisestikaan juuri nostalgisoi tiloja, joissa eivät ole itse päässeet toimimaan, ei vanhojen tilojen muistelu siltikään ole turhaa. Puhtaasti historiallisen kiinnostavuuden ohella muisto vanhoista tiloista tarjoaa nykypäivän opiskelija-aktiiveille jälleen yhden kulman peilata järjestöjensä nykyistä ja entistä toimintaa, sekä suunnitella tulevaa toimintaa, kun uusia, sopivia toimitiloja on taas tarjolla.

Perustuu kirjoittajan tekemiin haastatteluihin.

MUISTAMISEN KULTTUURI YLIOPPILASKUNNAN TOIMINNASSA. KUNNIAKÄYNNIT MUISTOMERKEILLÄ JA LAULUTERVEHDYKSET 1800-LUVUN PUOLIVÄLISTÄ 1930-LUVULLE

Ketkä olivat 1800–1900-luvun alkupuolen ylioppilaalle merkittäviä merkkihenkilöitä? Selvitän artikkelissani muistamisen kulttuurin historiaa ylioppilaiden näkökulmasta. Olen tutkinut artikkelia varten ylioppilaskunnan toimintaa hautajaisiin, vuotuisiin kunniakäynteihin, muistomerkkien pystyttämiseen ja niiden paljastamiseen liittyen hautausmaakulttuurin ”kulta-ajalta” 1800-luvulta kohti muutoksen aikaa 1920–30-luvulla. Lähteinä olen käyttänyt pääasiassa aikakauden sanomalehtiä ja muita julkaisuja.

Historioitsija Philippe Ariès’n (1914–84) mukaan 1700-luvun lopulla vainajien hautapaikoista tuli Euroopassa näkyvämpiä ja pysyvämpiä, ja omaiset saattoivat käydä hautausmailla muistelemassa edesmenneitä. 1700-luvulla aikansa keskiluokka Euroopassa alkoi kiinnittää enemmän huomiota muistomerkkeihin ja pyrki säilyttämään identiteettinsä kuoleman jälkeen. Hautamuistomerkit ja niiden individualisointi olivat näkyvä merkki heidän pysyvyydestään. 1800–1900-luvuilla syntyi varsinainen hautamuistomerkkikultti. Tämä heijastui myös Helsinkiin

ja nykyiselle Hietaniemen hautausmaalle mahtipontisine, korkeine tai uniikkeine muistomerkkeineen. Ariès'n mukaan kotonakuoleamisen sijaan 1930–50-luvuilla tyypillisemmäksi tullut sairaaloissa kuoleminen, joka ei koskettanut pelkästään köyhälistöä, muutti hautaamiseen liittyvää kulttuuria.¹ Vastaavasti hautausmailla alkoi vallita yhdenmukaisen, pelkistetyn hautakiven käytön aikakausi.

Helsingin vanha luterilainen hautausmaa perustettiin 22.10.1829. Tilanpuutteen vuoksi sille perustettiin pian myös uusi osa, jo 4.9.1864. Nykyisin Hietaniemeksi kutsutun hautausmaan hautamuistomerkeistä ovat kirjoittaneet 1800-luvulta lähtien muun muassa Emil Nervander (*I de dödas stad: en vägledning för vandraren på Helsingfors lutherska begravningsplatser af E. Nervander*, Edlund 1883), Ernst Nordström (Taidetta Helsingin hautausmaalla, Schildt 1939) ja Vilho Suomi (Tiet kaikki yhtyy täällä: historiaa Helsingin vanhalla hautausmaalla, Tammi 1966). Uusimpina ja perusteellisimpina tutkimuksina ovat ilmestyneet erityisesti FT Liisa Lindgrenin monet julkaisut muun muassa muistomerkkien suunnitteluun ja valmistamiseen liittyen (muun muassa *Memoria: hautakuvanveisto ja muistojen kulttuuri*, SKS 2009). Lisäksi Ahto Harmo on kirjoittanut Hietaniemen hautamuistomerkeistä osana ylioppilaskuntaan liittyvien taiteilija- ja arkkitehtiammattikuntien vaiheita (*Ylioppilastalo – Hietaniemi: Dalström ja Höijer sekä Sjöstrand, Runeberg ja Stigell arkkitehti- ja taiteilijammattikuntien murroskautena*, Lyyra 2020).

Ylioppilaskalenteri ilmestyi ensimmäistä kertaa vuonna 1914. Kalenterissa on listattuna merkkipäiviä sekä merkkihenkilöitä elinvuosineen.² Tämä valikoima valottaa hyvin tutkitun ajanjakson aikaikkunaa ja yliopistomaailman perspektiiviä, jotka olivat merkittäviä henkilöitä ylioppilaiden näkökulmasta. Seuraavassa luettelen kalenterissa esiintyvät henkilöt, jotka olen jaotellut kolmeen ryhmään:

Suomalaiset ja kansainväliset:

Mikael Agricola (n.1510–57), Kaarina Maununtytär (1550–1612), Kustaa II Aadolf (1594–1632), Molière (1622–73), Elias Brenner (1647–1717), Carl von Linné (1707–78), Anders Chydenius (1729–1803), Olof Vibelius (1752–1823), Friedrich Schiller (1759–1805), Franz Mikael Franzén (1772–1847), Paavo Korhonen (1775–1840), Aleksanteri I (1777–1825), Paavo Ruotsalainen (1777–1852), Erik Gabriel Melartin (1780–1847), Johan Reinhold Munck (1795–1865), Samuli Kustaa Bergh (1803–52), Robert Wilhelm Ekman (1808–73), Charles Darwin (1809–82), Pietari Päivärinta (1827–1913), Henrik Ibsen (1828–1906), Leo Tolstoi (1828–1910), Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), Emilie Bergbom (1834–1905), Minna Canth (1844–1897), Ida Basilier (1846–1928), Robert Kajander (1848–1924), Johannes Takanen (1849–1885), J.H. Erkko (1849–1906), August Strindberg (1849–1912), Johannes Linnankoski (1869–1913), Eugen Schauman (1875–1904)

Turun Akatemian ja Keisarilliseen Aleksanterin Yliopiston entiset opiskelijat:

Antti (Anders) Lizelius (1708–95), Jaakko Juteini (1781–1855), Abraham Poppius (1793–1866), Elias Lönnrot (1802–84), Uno Cygnæus (1810–88), Pietari Hannikainen (1813–99), David Emanuel Daniel Europæus (1820–84), Antero Warelius (1821–1904), Agathon Meurman (1826–1909), Aleksis Kivi

(1834–72), Josef Julius Wecksell (1838–1907), Kaarlo Bergbom (1843–1906), Albert Edelfelt (1854–1905)

Kuninkaallisen ja Keisarillisen Turun Akatemian ja Keisarillisen Aleksanterin Yliopiston / Suomen Yliopiston entiset opetus- ja hallintohenkilöt:

Pehr Brahe (1602–80), Daniel Juslenius (1676–1752), Matthias Calonius (1738–1817), Henrik Gabriel Porthan (1739–1804), Peter Georg Thesleff (1775–1844), Gustaf Hällström (1775–1844), Gustaf Gabriel Hällström (1775–1844), Alexander Amatus Thesleff (1778–1847), Daniel Myréén (1782–1831), Alexander Stewen-Steinheil (1783–1842), Fredrik Wilhelm Pipping (1783–1868), Nils Abraham af Ursin (1785–1851), Wilhelm Gabriel Lagues (1786–1859), Adolf Ivar Arwidsson (1791–1858), Carl Axel Gottlund (1796–1875), Gabriel Rein (1800–67), Johan Mauritz Nordenstam (1802–82), Gabriel Geitlin (1804–71), Johan Ludvig Runeberg (1804–77), Fredrik Cygnæus (1807–81), Johan Vilhelm Snellman (1808–81), Fredrik Pacius (1809–91), Georg August Wallin (1811–52), Lars Stenbäck (1811–70), Johan Philip Palmén (1811–96), Bernhard Indrenius (1812–84), Adolf Moberg (1813–95), Matthias Alexander Castrén (1814–1852), Adolf Edvard Arppe (1818–94), Zachris Topelius (1818–98), J.J.W. Lagus (1821–1909), Karl Konstantin Tigerstedt (1822–1902), Otto E.A. Hjelt (1823–1913), August Ahlqvist (1826–89), Lorenz Leonard Lindelöf (1827–1908), Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen (1830–1903), Adolf Erik Nordenskiöld (1832–1901), Julius Krohn (1835–88), Axel Olof Freudenthal (1836–1911), Thiodolf Rein (1838–1919), Bernhard Fredrik Godenhjelm (1840–1912), Paavo Cajander (1846–1913), Wilhelm Pipping (1854–1926), Anders Donner (1854–1938), Fredrik Elfving (1854–1942), Johan Evert Rosberg (1864–1932), Hannes Gebhard (1864–1933), Emil Nestor Setälä (1864–1935), Väinö Nordström (1864–1937), Hugo Pipping (1864–1944), Arthur af Forselles (1864–1953), Eino Kauno Sandelin (1885–1937)

Kaikki artikkeliin valikoituneet henkilöt ovat tunnettuja. Ylioppilaat osallistuivat myös tavallisten kanssaopiskelijoiden ja muiden hautajaisiin ja saattoivat osallistua näiden hautakivien hankintaan. Hietaniemen hautausmaalla on kuitenkin tapahtunut jonkin verran kiertoa haudattujen henkilöiden sukujen sammuttua tai haudan hallintaoikeuden päätyttyä eivätkä useimpien näiden henkilöiden haudat vaikuta säilyneen meidän päiviimme.

Ylioppilaskunta otti osaa eri rooleissa merkkihenkilöiden hautajaisiin, *in corpore*, läsnäkäynneillä, tai lähettämällä seppeleen esimerkiksi osakuntalaisen tai muun asiamiehen välityksellä. Ylioppilaskunnan vuosikelloon kuuluivat Ylioppilaskalenterin ja sanomalehti uutisointien perusteella kunnia- ja tervehdyskäynnit haudoille ja patsaille merkkihenkilöiden syntymä- tai kuolinpäivinä. Esimerkiksi 9.4. on mainittu kalenterissa sekä Agricolan kuolinpäivänä että Lönnrotin syntymäpäivänä. Samoin perinteisiin kuuluivat musiikkiesitykset yliopiston aiemmille tai edelleen toimessa olleille professoreille. Kunniakäyntejä tehtiin myös muistomerkkien paljastuspäivinä. Hautamuistomerkkien ja patsaiden paljastuspäivä on voitu asettaa merkkihenkilön syntymäpäivälle, kuten Aleksanteri II:n patsaan paljastus 29.4.1894, tai kuolinpäivälle, kuten J.L. Runebergin patsaan paljastus 6.5.1885. Toisaalta esimerkiksi Aleksis Kiven patsaan paljastusta kaavailtiin Kiven kuoleman 50-vuotismuistopäivälle, mutta lopulta patsas paljastettiin vasta Kiven syntymäpäivänä vuonna 1939.

Hautajaisissa ja muistomerkeillä käynneillä ylioppilaskunnan jäsenillä oli erilaisia tehtäviä. Tehtäviin valitut henkilöt toimivat lippujen ja arkun- sekä seppeleidenkantajina, kunniavahteina sekä akateemisina marsalkkoina hautajaistilaisuuksissa osoittaen saattoväelle heidän istumapaikkansa. Laulajat ja kuorot esiintyivät sekä siunaus- ja hautajaistilaisuuksissa että hautamuistomerkkien ja muistopatsaiden paljastustilaisuuksissa. Nykyään Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) vuosittaisia juhlapäiviä on kaksi: perinteinen Floran-päivän juhla 13. toukokuuta sekä Vanhan ylioppilastalon vihkiäiset 26. marraskuuta.

YLIOPPILAIKEN KUOROTOIMINTA

Kuorotoiminta liittyy aktiivisesti ylioppilaskunnan historiaan. Lauluyhdistys *Akademiska sångföreningen* (jatkossa AS) perustettiin 1838. Perustaja oli saksalaissyntyinen viulisti ja säveltäjä Fredrik (Friedrich) Pacius (1809–91), joka siirtyi Tukholman kautta Helsinkiin tultuaan nimitetyksi Keisarillisen Aleksanterin Yliopiston musiikinopettajaksi vain 25-vuotiaana. Lisäksi ylioppilaat lauloivat laulukuoroissa *Muntra Musikanter* (MM) ja *Ylioppilaskunnan laulajat* (YL). Kuorojen välillä oli jonkin verran jäsenvaihtuvuutta. Kaikki kolme kuoroa esiintyivät välillä myös sekakuorona.

Fredrik Pacius kutsuttiin MM:n ensimmäiseksi kunniajäseneksi vuonna 1881.³ Kuoron vaihtoon vaikuttivat osittain kielikysymykset ja esimerkiksi Aleksanteri II:n patsaan paljastamistilaisuudessa vuonna 1894 oli alun perin tarkoitus esiintyä sekakuoro, mutta YL ei suostunut esiintymään siellä ruotsiksi.

Laulukuoro ”M.M.” (*De Muntra Musikanter, Sällskapet M.M.*) perustettiin 1878, vuoden 1869 ylioppilaan Gösta Sohlströmin (1849–1925) toimesta. Kuoro esiintyi usein ulkomailla ja oli mm. keisari Aleksanteri III:n ja keisarinna Dagmarin lempikuoroja esiintyen heille vuosina 1885–90, aina postimanifestiin saakka. Pietarin-esiintymistensä vuoksi kuoroa kutsuttiin myös nimillä ”P.C.” ja ”Keisarikuoro”. Perustajajäsen ”Kösse” Sohlström johti MM:ää 21 kautta, AS:ää 20 kautta ja *Frihetsbröderna*-lauluseuraa kahdeksan kautta. Sohlströmin hautajaisissa 23.11.1925 esiintyivät kaikki hänen kolme kuoroaan.⁴

Ylioppilaskunnan Laulajat (YL) perustettiin 7.10.1882. Perustaja oli kemian opiskelija Pekka Juhani (P. J.) Hannikainen (1854–1924), joka oli aktiivinen Savo-Karjalaisen Osakunnan toiminnassa. Kuoro esiintyi lukuisissa hautajaisissa ja muissa tilaisuuksissa.

KUOROJEN PYSTYTTÄMIÄ HAUTAMUISTOMERKKEJÄ

MM pystytti hautamuistomerkin yhdelle kahdestatoista perustajajäsenistään ja ensimmäiselle johtajalleen Oscar Mechelinille (1851–1900). Kuten Sohlström, Mechelin oli vuoden 1869 ylioppilas ja kvartettilauluaktiivi. Kuoron

keisarillinen yhteys syntyi Mechelinin aikaan, jolloin MM veneillessään rohkeni esiintyä neliäänisesti viereiselle keisariparille ensin Kuuvan lahdella Turun edustalla sekä sen jälkeen Pellingissä. Paciuksen säveltämän *Suomen laulun* kuultuaan keisari kutsui kuoron veneelleen, ja Mechelin sai suudella keisarinnaa kättä. MM esitti veneellä keisariparille vielä 12 laulua. Kuoro esiintyi Mechelinin johdolla keisariparin nimi- ja syntymäpäivinä Pietarissa, samoin kuin keisarikonsertissa yliopiston juhlasalissa 8.8.1885 illalla⁵. Mechelin toimi sekä AS:n että MM:n kuoronjohtajana ja oli mukana MM:ssä aina sairastumiseensa 1898 saakka.

Muistomerkkien pystyttäminen kesti tyypillisesti useita vuosia. Varoja hautamuistomerkki-rahastoon kerättiin esimerkiksi konserttituotoilla eri puolilta Suomea. Näin kävi myös Mechelinin hautakiven kohdalla: Mechelin haudattiin 13.8.1900. MM keräsi tämän jälkeen varoja, ja kiillotettua punaista graniittia oleva kivi paljastettiin lähes kuusi vuotta myöhemmin, vuonna 11.5.1906. Haudoille oli tapana tehdä vuosittaisia kunniakäyntejä myös ennen hautamerkin valmistumista, mutta muistomerkkien paljastamispäivät olivat tilaisuuksista merkittävimpiä. Mechelinin hautakiven paljastamispäiväksi valittiin MM:n perustamispäivän mukaan – kuoron ensimmäinen Suomen-konsertti pidettiin 11.5.1878. Kiveen oli kaiverrettu yläosaan MM:n embleemi ja nimen alle lahjoittajan tiedot ja paljastamispäivämäärä. Kun hautaa peittänyt peite laskettiin, esitti kuoro *Suomen laulun*. Muita esityksiä olivat muun muassa Johann Wolfgang von Goethen *Wanderers Nachtlied*.⁶

Oscar Mechelinin hauta Helsingin
Hietaniemen hautausmaalla.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Sekakuorojen pystyttämä AS:n entisen kuoronjohtaja, oopperalaulaja Alarik Ugglan (1860–1908) hautamuistomerkki paljastettiin Hietaniemen vanhalla hautausmalla Alarikinpäivänä 24.5.1909 klo 18.30. Muistomerkkiin oli kaiverrettu: ”Finlands svenska blandadt sångkörers reste vårdens”.

Kuorojen lähetystöt kävivät kunniatervehdyksellä laulukunnan edesmenneiden johtajien ja kunniajäsenten haudoilla. Lisäksi tyypillistä on ollut käydä esimerkiksi Paciuksen muistopatsaalla.

Ylioppilaat lauloivat myös elossa oleville opettajille: ylioppilaskunta kävi perinteisesti laulamassa Fredrik Cygnæukselle tämän syntymäpäivänä 1.4., Cygnæuksen päivänä, Cygnæuksen talolla Kaivopuistossa. Cygnæus saattoi vastata laulutervehdykseen puheella, joiden pitämisessä häntä pidettiin aikanaan ylivertaisena. Samoin laulutervehdyksiä tehtiin esimerkiksi J.V. Snellmanille, jolla oli tapana puhua puutalonsa portailta Yrjönkatu 24:ssä

häntä laululla kunnioitaville ylioppilaille. Snellman perheineen asui talossa muistokyltin mukaan vuosina 1855–1881. Laulutervehdyksiä tehtiin myös muille, mm. tohtorintutkinnon suorittamisen yhteydessä.

Alarik Ugglan hauta Helsingin
Hietaniemen hautausmaalla.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Floran-päivän juhlaa ei ollut vietetty vuoden 1836 jälkeen.⁷ Muistelmissaan *Från sex årtionden i Finland* (1892) Hufvudstadsbladetin perustaja, August Schauman (1826–96) muistelee Floran-päivän 13.5.1848 tapahtumia: pääkaupungin naiset olivat lahjoittaneet ylioppilaskunnalle valkoisen silkkisen lipun, jota koristi laakeriseppeleen ympäröimä Suomen vaakuna. Lippua pidettiin kuitenkin liian vaarallisena kantaa marssirivistön edessä, joten se otettiin mukaan vain pystytettäväksi Kumtähden niitylle, minkä Schauman kuvailee hetkellisesti laskeneen tunnelmaa. Zachris Topelius kuvaili Yliopistolta Unionkatua pitkin kulkeneen kulkueen, *Sitter i högen* -laulua laulaen. Perässä kulkivat droskat, avonaiset nelipyöräiset hevosvaunut, joissa kuljetettiin malariaan sairastuneita potilaita, liian heikkokuntoisia kävelemään kulkueessa, mutta jotka halusivat välttämättä osallistua tapahtumaan. Pitkällä sillalla odotti Kaartin soittokunta laulajineen, joiden eteen asettui Fredrik Pacius. *Maamme*-laulu esitettiin ensimmäistä kertaa julkisesti siis Pitkälläsillalla. Tätä on myöhemmin kuitenkin pidetty vain harjoituksena ja yleinen käsitys asiasta on, että AS ja ylioppilaat esittivät Paciuksen sävellyksen J.L. Runebergin *Vårt land* -runoon ensimmäistä kertaa nimenomaan Kumtähden kentällä Toukolassa.

Uutisoidut haudoilla kävijät ja myöhemmin itse joko Hietaniemen hautausmaalle tai muualle haudatut olivat hyvin pitkälle samaa piiriä, heidän joukossaan myös mm. haudoilla esitettyjen musiikkiesitysten sanoittajia, säveltäjiä, suomentajia tai ruotsintajia. Monet myös tunsivat toisensa, pitkältikin ajalta. J.L. Runeberg ja Fredrik Cygnæus tutustuivat Turun palon jälkeen Paraisissa. Helsingissä heidän ystävyytensä ”laajeni sydämelliseksi, tosin usein Runebergin wallattoman iwan kautta vähän koetelluksi, mutta halki elämän kestäneeksi ystävyudeksi.”⁸

Runebergin, Cygnæuksen ja J.V. Snellmanin koko elämän mittaista ystävyyttä lujitti esimerkiksi heidän vaatimaton alkunsa: he jakoivat vuosina 1828–29 kodin Helsingissä piharakennuksessa Iso-Roobertinkatu 17–19:ssä. Vähiten aikaa asunnossa asuneella Snellmanilla oli joitakin tavaroita, Runebergilla tyhjä huone ja varakkaalla Cygnæuksella kolmikon yhteisessä käytössä olevia kirjoja ja pöytää lukuun ottamatta tyhjässä salissa avoimeksi jätetty

matkalaukku pellavavaatteineen, joita asuintoverit tarpeen vaatiessa myös lainasivat. Runebergin ja Cygnæuksen kerrotaan nukkuneen samassa sängyssä ja Snellmanin tuoleilla tai lattialla. Samaan ystäväpiiriin kuuluivat myös muun muassa vuonna 1830 perustetun Lauantaiseuran jäsenet M.A. Castrén, Elias Lönnrot ja Johan Jakob Nervander (myöhemmin myös tämän poika Emil Nervander, joka toimitti mm. Cygnæuksen ja Snellmanin kootut teokset) sekä hieman nuorempi Zachris Topelius, joka tutustui Runebergiin keväällä 1832 päättäessään ylioppilastutkintoon valmistavat opintonsa yksityisluvalla ja asuen alivuokralaisena Runebergin perheen luona Kruununhaassa.⁹

YLIOPPILAIDEN JA YLIOPISTON OPETTAJIEN MUISTOMERKIT

Professori, tutkimusmatkailija ja muun muassa Runebergin hyvä ystävä Georg August Wallin haudattiin 29.10.1852. Hän ei ehtinyt toimia itämaisen kirjallisuuden professorin virassa pitkään: nimitys tapahtui suuren Arabian-tutkimusmatkan (1843–50) jälkeen 1.1.1851, ja hän kuoli jo seuraavana vuonna, vain 40-vuotiaana.

Ylioppilaskunta osallistui hautajaisiin. Arkun kantoivat kirkkoon Länsisuomalaisen Osakunnan jäsenet, koska Wallin oli opiskeluaikanaan kuulunut Boreaaliseen Osakuntaan, joka yhdistyi Länsisuomalaiseen vuonna 1846. Wallinista maalautettiin Robert Wilhelm Ekmanilla muotokuva, joka on nykyäänkin yliopiston muotokuvakokoelmassa. Lisäksi osakunnan opiskelijoiden ja opettajien keskuudessa kerättiin varat hautakiveen, joka paljastettiin Wallinin kuolinpäivänä 23.10.1860, varhain klo 9 aamulla. Tilaisuudesta uutisointi jäi puutteelliseksi eikä varhaiseen

Orientalisti ja tutkimusmatkailija G.A. Wallinin hautamuistomerkki vuonna 1909.
Kuva: Artur Faltin, Museovirasto / Historian kuvakokoelma, Artur Faltinin kokoelma

tilaisuuteen saapunut odotetun suurta joukkoa. Hautamuistomerkiksi valikoitui iso, hakkaamattomaksi jätetty graniittilohkare, ”yksinkertainen ja teeskentelemätön kuten hän itsekin”, johon kaiverrettiin hänen nimensä sekä arabiankielinen nimensä Abdul Waly (”Herrens Beskyddarens tjenare”, ”allskyddarens tjenare). Kiven ympärille istutettiin viisi pientä kuusta.¹⁰

Yliopiston kirjastonhoitaja ja saksan kielen lehtori Karl Collan sairastui koleraan ja menehtyi tautiin lyhyessä ajassa.¹¹ Hänen hautamuistomerkkiinsä on kaiverrettu kantele, laakerinoksat sekä *Savolaisen laulun* alkutahdit. Hautajaisissa 19.9.1871 esiintyi kuoro laulaen Beethovenin *Misereren* sekä Topeliuksen tilaisuutta varten kirjoittamia värssyjä. Tilaisuudessa oli läsnä myös Fredrik Pacius, Collanin appiukko.

Hautajaisissa säännöllisesti laulettu, Collanin säveltämä ja Suomen kielen professori August Ahlqvistin (kirjailijanimi A. Oksanen) sanoittama laulu on hänen toiseksi tunnetuin teoksensa. myös *Vaasan marssia* esitettiin usein muistotilaisuuksissa. Nykyään Collanin tunnetuimpana työnä voidaan pitää hänen sävellystään Topeliuksen vuoden 1853 runoon *Sylvias hälsning från Sicilien* eli *Sylvian joululauluun*. Hautamuistomerkin paljastustilaisuudessa ylioppilaskuoro esitti sekä *Vaasan marssin* että *Savolaisen laulun*.¹²

Karl Collanin hauta Helsingin Hietaniemen hautausmaalla.

Kuva: Suvi Leukumaavaara

Opiskelijakvartetti lauloi suomen kielen lehtori C.A. Gottlundin (1796–1875) hautajaisissa 27.4.1875. Turun akatemiassa ylioppilaaksi kirjoittanut Gottlund oli aikanaan ristiriitainen henkilö, ”kulttuurihäirikkö”¹³, joka jäi suureksi harmikseen Elias Lönnrotin varjoon kansanrunouden kerääjänä. Hän taisteli vuosia myös vuonna 1850 perustetusta suomen kielen professuurista – häviten nimityksissä joka kerta, ensin (Lönnrotin painostuksesta virkaa hakeneelle) M. A. Castrénille ja tämän kuoleman jälkeen itse Lönnrotille, joka sai viran seuraavaksi. Lönnrotin eläköitymisen jälkeen virka meni puolestaan August Ahlqvistille. Gottlund jäi lehtorin virkaan kuolemaansa saakka. Gottlundin persoona sai palstatilaa muistokirjoituksissa eivätkä kaikki sanomalehdet vaikuta kirjoittaneen hänen hautajaisistaan, toisin kuin tapana yleensä oli. Kaikesta huolimatta Gottlundin hautajaisiin osallistuivat niin J.V. Snellman, Lönnrot kuin Ahlqvistkin¹⁴ ja Savo-Karjalainen Osakunta pystytti 1897 hautamuistomerkin Gottlundin syntymän 100-vuotispäivän kunniaksi. Mustan obeliskin taakse on kaiverrettu ”Muistoksi kansalaisilta”. Valmistajana toimi kivenveistäjä Anders Wiktor Kalenius (1860–1940).¹⁵

31.12.1872 klo 4 aamulla kuoli Tuusulan kirkonkylällä vuoden 1857 ylioppilas, Alexis Stenwall (Kiwi), 38 vuoden iässä. Kivi kuului Snellmanin, Lönnrotin, Nervanderin ja Cygnæuksen ystäväpiiriin. Piiri oli läpikäynyt läheltä seuraten Kiven elämänvaiheita, etenkin hänen saadessaan murskakritiikkiä teoksistaan professori Ahlqvistiltä vuosina 1870–72. Kritiikki aiheutti mm. sen, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura veti ”Seittemän veljestä” pois myynnistä, mikä aiheutti Kivelle taloudellista ahdinkoa. Kritiikin on katsottu olleen merkittävä tekijä Kiven elämäntalouteen. Cygnæus järkyttyi Kiven saamasta kritiikistä ja yritti auttaa tätä julkaisemalla vastineen, jota vastaan Ahlqvist hyökkäsi myös, mutta toinen laadittu vastine jäi jostain syystä julkaisematta. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimies Snellman alkoi puolustaa vanhaa ystäväänsä vasta tämän kuoleman jälkeen.¹⁶

Kiven hautajaiset pidettiin Tuusulassa 4.1.1873. Hautajaisten järjestelijänä Helsingin päässä toimi Emil Nervander. Koska Kivestä ei ollut valokuvaa, ja koska olosuhteita pidettiin liian hämärinä valokuvan onnistumiselle, suunniteltiin hänestä piirrettävän kuva. Nervander otti yhteyttä tuolloin 18-vuotiaaseen, mutta jo tunnettuun ylioppilas Albert Edelfeltiin, joka kuitenkin kieltäytyi tehtävästä, koska ei ollut koskaan tavannut Kiveä elävänä. Piirtäjäksi tuli lopulta Kiven ystävä Ernst Albert Forssell (1840–1904), päätoimittaja ja entinen taideopiskelija, joka oli tulossa veljensä Theodorin kanssa hautajaisiin Helsingistä 15 muun hautajaisvieraan kanssa. Hän kuitenkin myöhästyi junasta ja kiirehti reellä juuri ajoissa paikalle ennen kuin arkku suljettiin, ja piirsi puolen tunnin ajan laakeriseppelepäisen Kiven muotokuvaa. Piirustus on kadonnut, mutta sitä pidetään alkuperänä Kivestä myöhemmin tehdyille, todennäköisesti Edelfeltin tekemälle kuvalle.

Laakeriseppeleen saanti oli ollut hankalaa, koska puut olivat harvinaisia. Nervander onnistui saamaan lehviä kasvitieteellisen puutarhan hoitajalta, professori Sextus Otto Lindbergiltä (1835–89), vaikka lehviä ei normaalisti saanut myydä ulkopuolisille. Lopulta seppeleitä oli kaksi koska Kiven ystävä, Suomalaisen Teatterin johtajana yhdessä (hautajaisten aikaan matkoilla olleen) Kaarlo-veljensä kanssa toiminut Emilie Bergbom (1834–1905) oli myös lähettänyt seppeleen. Toinen sepple laitettiin arkun päälle Kiven pään kohdalle.

Kiven vanha ystävä Johan Wiktor Calamnius (1838–91) puhui, ja ylioppilaat lauloivat tuplakvartettina *Integer vitæ*, opiskelija Paavo Cajanderin (1846–1913) tilaisuutta varten kirjoittamalla sanoituksella, jonka ensimmäinen ja viimeinen säe kuului: ”*Waipuos, waiwu synnyin maasi helmaan! / Siellä Sä löydät, mitä etsit täällä, / Rientosi palkan: sowitusta, rauhaa / Saawutat viimein!*”.¹⁷

Kiven hautamuistomerkki valmistettiin Helsingissä H.J. Stigellin kivenveistämöllä¹⁸ kuvanveistäjä Erland Stenbergin (1838–96) suunnitelman mukaan. Etupuolelle oli kaiverrettu vainajan nimi ja elinvuodet sekä marmorinen laakeriseppeleen ympyröimä kannel. Kääntöpuolelle oli kaiverrettu teksti Seitsemästä veljeksestä: ”Kotomaamme koko kuwa, sen ystäwälliset äidin kaswot oliwat ainiaksi painuneet hänen sydämensä hywyyteen”. Muistomerkki lähetettiin aamujunalla Helsingistä Keravan asemalle, josta se kuljetettiin Tuusulaan. Muistomerkkin pienimuotoinen paljastustilaisuus järjestettiin 21.5.1877. Läsnä oli Helsingistä saapunut yliopistolaisseurue samoin kuin talonpoikaissäädyn valtiopäivämiehiä. Ylioppilaslaulajat esittivät *On herran päivä nyt* ja *Integer vitæ*.¹⁹

J.L. Runeberg kuoli 6.5.1877 ja hänet haudattiin 12.5.1877 klo 13 Porvoossa. Muistopuheiden pitäjiksi valittiin kansan nimissä ystävä J.V. Snellman ja yliopiston puolesta ystävä Zachris Topelius. Hautajaisiin osallistui Helsingistä noin 1 500 henkilöä: valtiopäivämiehet, senaatin jäsenet, yliopiston edustajat, ylioppilaskunta, Helsingin kaupunginvaltuusto ja lukuisia muita tahoja. Fredrik Pacius johti ylioppilaskuoron musiikkiesityksiä. Haudalle lähetti seppeleen muun muassa Uppsalan ylioppilaskunta ja Ruotsin kuninkaallinen teatteri.²⁰

Runebergin patsas paljastettiin Helsingissä 6.5.1885. Muistopatsaan valmisti runoilijan poika Walter Runeberg. Koulut olivat suljettuina ja Esplanadin puistoa ympäröivillä kaduilla sekä myös muualla Helsingissä oli rakennuksissa ja laivoissa juhlaiputus. Musiikkiesityksiä johtivat Fredrik Pacius, yliopiston musiikinopettaja Robert Kajanus (1856–1933) ja Adolf Leander (1833–99)

Ylioppilaita Aleksis Kiven haudalla, marraskuu 1928.
 Kuva: Tuntematon kuvaaja / Museovirasto,
 Historian kuvakokoelma

Todennäköisesti E.A. Forssellin piirroksen mukaan
 Albert Edelfeltin Pariisissa puulaatalle kaivertama Aleksis
 Kiven muotokuva, joka julkaistiin Suomen Kuvalehdessä
 toukokuussa 1873.
 Kuva: Albert Edelfelt / Museovirasto

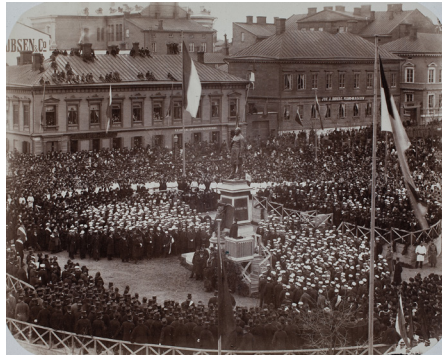
Ylioppilaat saapuivat paikalle valkoisine lakkeineen. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun ylioppilaat vuosiin pääsivät osallistumaan isänmaalliseen juhlaan. Kaikkiaan yleisöä arvioitiin olevan paikalla noin 15 000. Valtioneuvos Wilhelm Lagus ja professori Julius Krohn pitivät puheet. Palokunnan peittämä patsas paljastettiin Paciuksen *Maamme*-laulun alkutahtiin. Maisteri E. Stenij laski ylioppilaskunnan seppeleen.²¹

Runebergin hautamuistomerkin suunnittelusta 1879 järjestetyn pohjoismaisen kilpailun oli voittanut arkkitehti Ferdinand Öhman. Kustannuksiksi arvioitiin 24 600 markkaa (nykyrahassa 143 500 euroa). Muistomerkki paljastettiin Porvoossa Runebergin kuolinpäivänä 6.5.1888. Paljastustilaisuuteen osallistuivat muun muassa Topelius, norjalainen runoilija Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) puolisoineen ja juhlapuhuja professori C.G. Estlander. Ylioppilaskunta osallistui juhlatilaisuuteen lippuineen.²²

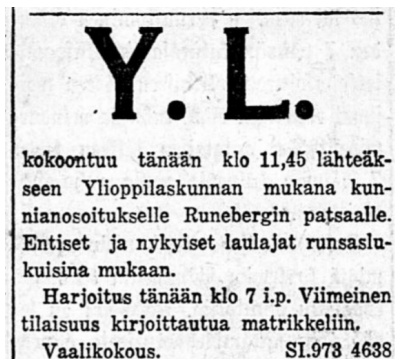
11.2.1881 haudattiin Runebergin, Kiven ja niin monen muun ystävä Fredrik Cygnæus. Kun tieto Cygnæuksen kuolemasta 7.2.1881 oli saavuttanut opiskelijakunnan, kävivät Pohjalaisen ja Härmäläisen Osakunnan opiskelijat kunniakäynnillä laulamassa Kaivopuistossa Cygnæuksen ikkunan alla *Integer vitæ*. Osa heistä kävi myös sisällä surutalossa, jossa vainaja lepäsi laihtuneena, virsikirja rinnallaan. 9.2.1881 ylioppilaskunta oli myös päättänyt osallistua

J.L. Runebergin hautajaiset Porvoossa 12.5.1877.
 Kuva: Runebergbibliotekets bildsamling,
 Svenska litteratursällskapet i Finland

Runebergin patsaan paljastustilaisuus 6.5.1888.
 Kuva: Fritz Hjertzell /
 Helsingin kaupunginmuseo

Ylioppilaskunnan Laulajien lehti-ilmoitus käynnistä
 Runebergin patsaalla. Helsingin Sanomat 5.2.1925.
 Kuva: Kansalliskirjasto, Historiallinen sanomalehtiarkisto.

hautajaisiin *in corpore* sekä hankkia haudalle laskettavaksi seppeleen, johon tuli suomenkielinen teksti.²³

Klo 13.30 ylioppilastalolta lähtenyt ylioppilaskunnan kulkue marsalkoineen saapui kirkkoon noin klo 14 ja asettautui molemmin puolin kirkon käytävää. Laakeri- ja syppressiseppelein koristeltu arkku oli kannettu kotoa kirkkoon jo edellisenä iltana läheisimpien sukulaisten ja ystävien, muun muassa serkku Uno Cygnæuksen toimesta. Kuoro esitti Rikhard Faltinin johdolla ja urkujen säestämänä koraalin Bachin Matteus-passiosta, Runebergin psalmikirjan

sanoin. Kuoron ja laulukvartetin esittämän Spohrin *Die letzten Dinge* -oratoriumin jälkeen senaattori Snellman piti liikuttuneella äänellä puheen edesmenneelle nuoruudenystävälleen. Estetiikan professori Carl Gustaf Estlander, Cygnaeuksen seuraaja virassaan, piti puheen yliopiston ja taideyhdistyksen nimissä. Ylioppilaskunnan puheen piti suomeksi varapuheenjohtaja, maisteri W. Porkka laskien entiselle opettajalle ”rakkauden, kunnioituksen ja kiitollisuuden” osoitukseksi kukkaseppeleen, jonka sinivalkoisiin nauhoihin oli kirjoitettu: ”Fredrik Cygnaeukselle. Suomen ylioppilaskunta. – Lefvande i minnet, de som dött, ej äro döde.” Pohjalainen, Savo-Karjalaisten ja Wiipurilainen Osakunta laskivat seppeleet ja kantoivat arkun kirkosta.

Surusaatto kulki tiheässä lumipyryssä väkijoukkojen läpi kohti Hietaniemen hautausmaata, ylioppilaskunta heti ruumisvaunun perässä. Fredrik Cygnaeus oli jo muutama vuosi ennen kuolemaansa hakatuttanut ja muurauttanut kallioon tulevan hautapaikkansa. Hauta oli koristeltu sekä sisä- että ulkopuolelta havuilla ja valkoisista kuivakukista tehdyillä risteillä ja se tuli vainajan toiveesta muurata umpeen. Suomen Taideyhdistyksen intendentti B.O. Schauman piti puheen ja ylioppilaslaulajat esittivät *Integer vitæ*, Topeliuksen tilaisuutta varten kirjoittamin värssyin.²⁴ Cygnaeuksen toiveen mukaisesti hänen perillisensä lahjoittivat yliopistolle Erik Johan Löfgrenin tästä maalaaman muotokuvan.²⁵

Fredrik Cygnæuksen hautamuistomerkki.
 Kuva: Fotografi Atelier, 1909-1910 /
 Museovirasto, Historian kuvakokoelma

Muutama kuukausi Cygnæuksen jälkeen, 4.7.1881 nukkui pois hänen ystävänsä J.V. Snellman. Koska oli kesäloman aika, ilmoitettiin lehdessä pääkaupungissa oleilevia ylioppilaita ja laulajia koolle. Snellman haudattiin 7.7.1881. Ruumisarkku noudettiin Helsinkiin Kirkkonummelta höyrylaiva Lotta Swärdillä. Suuri mieskuoro lauloi *Integer vitæ* laivan saapuessa Helsingin satamaan klo 18. Arkunkantajina toimivat sukulaiset ja Snellmanin jo aiemmin määrittelemät henkilöt. Naiset seppelöivät arkun rannassa

Kaupungissa paikalla olevat ylioppilaat, yliopisto- ja muut tahot, sukulaiset ja tavalliset kansalaiset saattoivat arkun juhlallisesti kohti vanhaa kirkkoa. Eteläesplanadi ja Bulevardi olivat havuilla koristeltuja, kirkkoon saakka. Kirkon sisus oli ”puettu murhewerhoon”. Läheskään kaikki eivät uutisoinnin mukaan mahtuneet kirkkoon. Valtioneuvos, ystävä, Zachris Topelius piti lämpimän puheen ruotsiksi, lehtori Julius Krohn suomeksi. Rehtori Wilhelm Lagus laski yliopiston puolesta laakeriseppeleen. Mieskuoro esitti koraalin. Ruumisarkku kuljetettiin surusaatossa hautausmaalle odottamaan hautausta.

Hautaus tapahtui perhepiirissä 8.7. klo 13.30, yhden Snellmanin pojista ehdittyä paikalle.²⁶

Wilhelmin päivänä 6.4.1883 ennen J.W. Snellmanin haudalle lähtöä, edellisvuoden tapaan, ylioppilaskunnalla oli ”ilo vastaanottaa laululippu, jonka muutamien pääkaupungin naisten alkuun panemasta toimesta, Suomen naiset ovat laittaneet” ja valmistaneet. Lipun siniselle silkille oli ”keskeen ommeltuna kantele ja sen yläpuolella säteilevä kultainen tähti sekä näiden ympärillä wehreä seppel; yläkulmassa owat kultakirjaimilla sanat: ”Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto”. ”Päivä lipun antamista warten oli sopiwasti walittu, koska se samana päivän sai liehua J.W.Snellmanin haudalla; jonne ylioppilaskunta, uusi lippunsa etupäässä, laulaen kello 10 jälkeen e.pp. kulki aloittaakseen kunnioitustaan wainajan muistolle. Tuoreella hawuseppeleellä koristetun haudan ympärille, josta lumi oli poisajettu, oli paitse ylioppilaita kokoontunut lukuisa ihmisjoukko. Laulajat lauloiwat haudalla ”Suomen laulun”, ”Oi terwe Pohjola” ja ”Maamme”, jota wiimemainittua paljain päin kuunneltiin.”²⁷

Varsinainen hautamuistomerkki Snellmanin haudalle saatiin vasta myöhemmin. Ehdotus hautakiven pystyttämiseksi oli noussut esille jo valtiopäivillä 7.3.1882, edusmies Agathon Meurmanin ehdottaessa asiaa talonpoikaissäädyn täysistunnon lopussa. Sääty päätti yhtä vastalauseetta lukuun ottamatta yksimielisesti tilata hautamuistomerkkin ja asetti päätöksen toimeenpanemista varten toimikunnan, jonka jäseniksi tuli muun muassa vapaaherra, arkkitehti Sebastian Gripenberg.²⁸

Gripenbergin suunnitelman mukaan tehty ja kivenhakkaaja H. J. Stigellin punaisen graniittipaaden päälle kohoava mustasta graniitista valmistama hautamuistomerkki paljastettiin tiistaina 12.5.1885 klo 14.00 Hietaniemen vanhalla hautausmaalla, jonne oli kokoontunut tuhatmäärin kansaa. Lähimpänä hautamuistomerkkiä seisoivat tilaisuudessa kahden Snellmanin pojan ja muiden läheisimpien sukulaisten lisäksi jäsenet maan neljästä valtiosäädystä, keisarillisen senaatin jäseniä, yliopiston professoreja, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäseniä, ylioppilaskunta sekä muita tahoja. Maisteri E. Stenij laski Ylioppilaskunnan puolesta seppeleen, jossa luki: ”Juhana Wilhelm Snellmanille. Sait sanat salasta ilmi, julki luottehet lowesta”. Kun peitto muistomerkkin päältä putosi, alkoi kuoro laulaa *Integer vitæ*, August Ahlqvistin sanoilla.²⁹ Ylioppilaat kävivät esittämässä laulutervehdyksen Snellmanin haudalla todennäköisesti siihen saakka, kun Snellmanin patsas Suomen Pankin edustalle valmistui.

Elias Lönnrot haudattiin 3.4.1884 Sammatissa. Länsi-Suomen kansanlehti kirjoitti: ”Suuremmoisista hautajaisista en lähde kertomaan. Mainitsen waan, että entisen mökin pojan hautajaiset oliwat suurimmat Suomessa wietetyistä. Tuhansia siellä oli useampia läsnä. Ruumis haudattiin Sammatin pienen puukirkon luo lasten ja puolison hautojen wiereen. Haudalle on pystytetty kaunis musta hautakiwi. Siinä on waan sanat: Elias Lönnrot. Joku oli kiwen pystyttämistilaisuudessa kysynyt kanslianeuvos Borgilta, miksi ei kiween ole piirretty Lönnrotin syntymä- ja kuolinwuotta. Siihen oli kanslianeuvos wastannut: se on huono suomalainen, joka ei aina muuten muista Elias Lönnrotin syntymä- ja kuolinpäiviä.”

J.V. Snellmanin hautamuistomerkki.
 Kuva: Tuntematon kuvaaja /
 Museovirasto, Historian kuvakokoelma

Hautajaisiin osallistuivat arkunkantajina ylioppilaskunnan puheenjohtaja tohtori Matti Äyräpää, maisteri Wilho Soini Hämäläisestä, professori Magnus Gottfrid Schybergson Länsisuomalaisesta, maisteri Onni Hallsten Pohjalaisesta, maisteri Johan Gideon Sonck Savokarjalaisesta, tohtori August Ramsay Uusmaalaisesta ja maisteri Theodor Schwindt Wiipurilaisesta Osakunnasta. Lisäksi oli päätetty lähettää 16 laulajaa.

Lönnrotin hautamuistomerkki paljastettiin kovassa vesisateessa Sammatissa helatorstaina 3.6.1886 klo 16. Tilaisuutta varten Helsingistä järjestettiin lisäjunia ja paikalle saapui noin 3 000 henkilöä. Professori Thiodolf Reinin pidettyä puheen sade lakkasi juuri kun patsasta peittänyt verho poistettiin. Tähti-, havu-, vanamo-, ja kannel-aiheisilla kaiverruksilla koristellun hautamuistomerkkin sai suunniteltavakseen arkkitehti Gustaf Nyström, joka puolisoineen oli läsnä tilaisuudessa, ja sen valmisti Bergmanin kivenhakkaamo.³⁰

Toukokuussa 1898 julkistettiin kilpailu Lönnrotin muistomerkistä Helsinkiin. Tekijäksi valittiin kuvanveistäjä Emil Wikström. Patsaan kustannuksiksi arvioitiin 100 000 markkaa (nykyrahassa 460 400 euroa) ja varainkeruu kesti oletettua pidempään. Myös patsaan sijoituspaikassa tapahtui muutoksia, yksi vaihtoehto oli ylioppilastalon läheisyydessä. Alkuperäiseksi paljastuspäiväksi oli suunniteltu Lönnrotin syntymäpäivää 9.4., mutta valutöiden viivästyessä valittiin uudeksi päiväksi 10. lokakuuta, jolloin Lönnrotin ylioppilaaksipääsystä oli kulunut 80 vuotta. Lopulta patsaalta kuitenkin poistettiin peitto ilman erityisiä juhlallisuuksia 18.10.1902. Tämän uutisoitiin olevan ensimmäinen kerta, kun Suomessa ”muistopatsas paljastetaan näin hiljaisesti”. Patsaalle laskettiin valtava määrä seppeleitä. Taiteilija puolisoineen oli kutsuttu kunniavieraiksi sekä ylioppilastalolle että Hotel Fenniaan illalliselle.³¹

Ylioppilaskunta päätti osallistua Turun Akatemian ensimmäisen kanslerin, Pehr Brahen muistopatsaan paljastukseen Turussa 29.5.1888. Paikalla uutisoitiin olleen yli 10 000 henkilöä. Fredrik Cygnæus oli ehdottanut patsaan pystyttämistä jo vuonna 1863. Tilaisuuteen osallistui ylioppilaskunnan puolesta seitsemän henkilöä. Kuvanveistäjä Walter Runeberg ja Brahen suku olivat estyneet tulemasta tilaisuuteen.

”Suomen kansakoulun isän”, Uno Cygnæuksen (1810–88) hautajaisten surusaatto lähti 9.1.1888 Vilhonkatu 7:stä klo 13.45. Paikalla olivat osakunnat ja ylioppilaskunnan edustajat surulippuineen. Dosentti Heikel laski ylioppilaskunnan seppeleen. Wiipurilainen ja Savo-Karjalainen Osakunta,

Elias Lönnrotin hautamuistomerkki.
 Kuva: Museovirasto /
 Historian kuvakokoelma

Emil Wikströmin veistämä Elias Lönnrotin patsas paljastamisen jälkeen.
 Kuva: Daniel Nyblin 1902 / Museovirasto, Historian kuvakokoelma

Ylioppilas Lönnrotin patsaan päällä 1930-luvulla.
 Kuva: Tuntematon valokuvaaja / Nurmijärven museo

johon Cygnæus oli kuulunut, laskivat seppeleet. Cygnæuksen riemumaisterivuoden 1866 puolesta seppeleen laski maisteri Clas von Collan (1862–1939).³² Cygnæuksen hautamuistomerkkin suunnitteli arkkitehti Gustaf Nyström ja valmisti H.J. Stigellin kivenhakkaamo. Varainkeruun sen pystyttämiseen järjesti kansakouluopettajien yhdistys. Muistomerkki maksoi 5 000 markkaa (nykyrahassa 26 300 euroa³³) kerätyn 7 000 markan sijasta. Ylijäävä raha suunniteltiin käytettäväksi muistomerkkin hoitamiseen. Muistomerkkin piti tulla paljastetuksi Cygnæuksen syntymäpäivänä 12.10., mutta se siirrettiin tämän kuolinpäivään, 6. tammikuuta. Lopulta muistomerkki paljastettiin 11.5.1892 klo 12.³⁴

Uno Cygnæuksen hautamuistomerkki.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Ylijohtaja, arkkitehti Hampus Dalströmin hautamuistomerkki paljastettiin Hietaniemen vanhalla hautausmaalla 20.5.1888. Tilaisuudessa olivat läsnä Uusmaalaisen Osakunnan laulajat lippuineen.³⁵

Suomen kielen ja kirjallisuuden professori August Ahlqvistin (A. Oksasen) hautajaiset olivat 23.11.1889. Nykyään Ahlqvist lie tunnetumpi Aleksis Kiven ankarana arvostelijana, jonka kritiikki ei päättynyt edes Kiven ennenaikaiseen kuolemaan ja henkiseen nujertumiseen, vaan jatkui myös Kiven kuoleman jälkeen. Ylioppilaskunta ja Uusmaalainen Osakunta osallistuivat hautajaisiin laskien seppeleet. Ahlqvistin hautamuistomerkin paljastajaisissa 4.5.1893 klo 15.00 olivat läsnä ylioppilaskunta, YL laululippuineen sekä Savo-Karjalainen ja Wiipurilainen Osakunta lippuineen. YL esitti *Suomen laulun*. Puheen piti Ahlqvistin seuraaja, professori Arvid Genetz (1848–1915). Hautamuistomerkin varat olivat Ahlqvistin ystävien keräämät ja sen oli valmistanut K.V. (Karl Viktor) Bergmanin (1857–1905) kivenveistäjä. Hautakiveen oli kaiverrettu: August Ahlqvist (A. Oksanen) sekä ”Nouse, riennä, Suomen kieli!”. Muistomerkkiä peittäneen verhon pudottua YL esitti *Savolaisen laulun* ja Arvid ja Emil Genetzin laulun *Herää Suomi!* Paluumatkalla kuoro esitti vielä Ahlqvistin *Etelälle* ja ylioppilastalon edessä tämän *Sotamarssin*.³⁶

Fredrik Pacius haudattiin 13.1.1891. Klo 14 kirkkoon saapui ylioppilaskunta, katafalkin ympärille asettuivat ylioppilaskunnan, osakuntien, AS:n, YL:n ja MM:n lipunkantajat. Muut opiskelijat asettuivat kunniakujaan. Kun arkku oli kannettu paikoilleen, laskettiin liput kunnianosoituksena arkun päälle. Rikhard Faltinin urkusäestyksellä Martin Wegeliuksen (1846–1906) johtama sekakuoro lauloi *Selig sind die Toten* Louis Spohrin oratoriosta *Die letzten Dinge*. Professori Thiodolf Rein laski Suomen yliopiston seppeleen. Haudalla 150-päinen sekakuoro lauloi Carl von Knorringin johdolla Paciuksen säveltämät *Suomis sång* ja *Vårt land*.³⁷ Samaan paikkaan oli jo haudattu Paciuksen Suomessa vuonna 1854 kuollut äiti sekä hänen nuorempi veljensä Edvard, joka hukkuu Ullanlinnan kylpylässä 1846.

Suunnitelmat Paciuksen graniittisen hautamuistomerkin pystyttämisaikeiksi venyivät niin kauan, että asia raukesi Paciuksen lesken ja perheen pystytettyä kiven vuonna 1894. Ylioppilaat kokoontuivat Ylioppilastalolle Paciuksen syntymäpäivinä vuosina 1892 ja 1894. Ohjelma oli sama: ylioppilaat kulkivat lippuineen kulkueena ylioppilastalolta Paciuksen haudalle, jossa AS ja YL Rikhard Faltinin johdolla esittivät *Suomis sång* ja *Vårt land* runsaslukuiseen

yleisön edessä. Ensimmäisenä vuonna yleisön joukossa mainittiin olleen myös Paciuksen sukulaisia.³⁸

Rintakuvapatsaan pystyttämisen jälkeen kunniakäynnit vaikuttavat tapahtuneen Paciuksen patsaalla Kaisaniemessä. Fredrik Paciuksen muotokuvan valmisti kuvanveistäjä Emil Wikström. Aloitteen kerrotaan tulleen MM:ltä, jonka ainoa kunniajäsen Pacius oli.³⁹ Patsaalle saatiin vuodessa kerättyä 7 000 markkaa (nykyrahassa yli 36 000 euroa).⁴⁰ Patsaan paljastus tapahtui 8.6.1895 klo 12.30. Tilaisuudessa olivat läsnä Paciuksen leski, Topelius, senaatin jäseniä, kaupunginvaltuusto ym. Myös ylioppilaskunta osallistui paljastukseen ja laski patsaalle kukkaseppeleen.⁴¹

Heikentyneen terveydentilansa vuoksi Zachris Topelius ei voinut ottaa kotonaan vastaan 80-vuotisjuhlallisuuksiaan 14.1.1898, mutta 22.1.1898 klo

Fredrik Paciuksen rintakuvan paljastustilaisuus
Kaisaniemen puistossa 8.6.1895.

Kuva: Tuntematon valokuvaaja / Helsingin kaupunginmuseo

9.30 johdatti ylioppilaskunta lippuineen ja osakuntalippuineen tuhatpäisen juhlaväen ylioppilastalolta kohti Kaisaniemeä ja Topeliuksen kantapaikkaa, kylpylähotelli Villensaunaa, jonka edessä Topeliuksen ikkunan alla esitettiin Robert Kajanuksen johdolla osakuntalaulut *Vasa march* (ruotsalainen teksti Topeliuksen) sekä *Savolaisen laulu* (suomeksi). Laulun aikana Topelius näyttäytyi avonaisesta ikkunasta, ja puheenjohtaja Paasosen johdolla tuhatpäinen joukko huusi suomeksi ja ruotsiksi 9-kertaiset ”Eläköön Zachris Topelius” -huudot rakastetulle runoilijalle ja kunnioitetulle opettajalle. Myös *Maamme* -laulu esitettiin sekä ruotsiksi että suomeksi. Topelius vastasi: ”Lefve det endrägtiga Finland! Eläköön yksimielinen Suomi!” Lopuksi esitettiin Joseph Hartmann Stuntzin (1793–1859) *Dåne liksom åskan bröder*.⁴²

Topelius kuitenkin menehtyi pian, hautajaiset järjestettiin 21.3.1898. Topeliuksen lähemmin tunteville alettiin jakaa lippuja siunaustilaisuuteen Johanneksenkirkkoon kahta päivää aiemmin. Jonotusta vartioivat poliisit. Varhaisimmat olivat tulleet jonottamaan jo kahta tuntia aikaisemmin. Muulle yleisölle varattuja lippuja jonotti tuhansia ihmisiä, ja ne loppuivat viidessä minuutissa.⁴³ Hautajaispäivänä Villensaunassa ja Kaisaniemessä suruliputettiin, samoin ylioppilastalolla ja monissa kouluissa, jotka olivat kiinni. Kaupat olivat suljettuina hautajaisten ajan ja teatterinäytökset peruttu. Siunaustilaisuutta ja hautajaisia valvoi sata poliisia. Ylioppilaskunnan osallistuminen hautajaisiin oli rajoitettu 200 osallistujaan. Katafalkin ympärille oli kunniavahdeiksi aseteltu muun muassa ylioppilaskunnan,

osakuntien ja ylioppilaslauluyhdistysten liput. 20 opiskelijaa toimi akateemisina marsalkkoina osoittaen istumapaikan kirkossa ja 20 kantoi arkulle lasketut parisataa seppelettä hautausmaalle. Loput ylioppilaat kulkivat ruumisvaunun perässä. Ylioppilaskunnan seppeleen laski puheenjohtaja H. Paasonen.⁴⁴

Topeliuksen hautamuistomerkin paljastus tapahtui 29.5.1905. Kello 10 alkaneeseen tilaisuuteen saapui ensimmäisenä muistomerkin pystykseen johtaneen varainkeruun käynnistänyt Suomen Naisyhdistys. Puheet pitivät vapaaherratar Fanny von Willebrand, joka oli aloitteellinen myös ylioppilastalon rakennushankkeen kanssa⁴⁵, ruotsiksi, sekä Alexandra Gripenberg, joka oli ehdottanut Topeliuksen hautamuistomerkin pystyttämistä, suomeksi. Suomen Kansallisteatterin Ida Aalbergin ja Kaarlo Bergbomin jälkeen ylioppilaskunta, AS, YL ja osakunnat lippuineen saapuivat paikalle esittäen kappaleet *Suomis sång* ja *Savolaisen laulu*, insinööri Wahlbergin johtamana. Ylioppilaskunnan lyhyen puheen piti Heikki Ojansuu. Kolminkertainen ”eläköön” huudettiin Topeliuksen muistolle. Rehtori Edvard Hjelt ja tähtitieteen professori, vararehtori Anders Donner laskivat Suomen yliopiston seppeleen. Lopuksi esitettiin *Maamme* -laulu suomeksi.⁴⁶

MM esiintyi Topeliuksen haudalla lippuineen 30.5.1905 klo 15.40 esittäen Topeliuksen ja Collanin *I högan nord* ja *Savolaisen laulun*. Professori Ossian Aschan laski MM:n puolesta laakeriseppeleen, jossa oli teksti: ”Från Sällskapet M.M. Till det oförgängliga minnet af broderkärlekens, det eniga fosterlandets skald.” Tilaisuuden lopuksi esitettiin *Vårt land* ja huudettiin yhdeksänkertainen eläköön-huuto.⁴⁷

H.G. Porthanin (1739–1804) kuoleman 100-vuotispäivänä 16.3.1904 ylioppilaskunta saapui Helsingistä Turkuun. Juhlapäivänä yleisöä oli kerääntynyt runsaslukuisesti, ja se oli jakaantunut toiset patsaalle, toiset hautamuistomerkillä. Ylioppilaat siirtyivät ensimmäiseksi haudalle, klo 15. Molempien akateemisten laulukuorojen yhteinen tuplakvartetti esitti YL:n johtaja Axelssonin johdolla Paciuksen *Suomen laulun* suomeksi. Ylioppilaskunnan varapuheenjohtaja, dosentti H.A. Ojansuu piti puheen suomeksi ja laski latinankielisellä tervehdyksellä varustetun laakeriseppeleen Porthanin haudalle. Ruotsalaisen Otto Lindbladin (1809–64) *Stridsbön* (Sotarukous) –lauluesityksen jälkeen ylioppilaskunta siirtyi Porthanin patsaalle. Professori H. Gustafsson laski Suomen yliopiston seppeleen, ja lauluesityksinä kuultiin *Suomis sång* ruotsiksi, *Savolaisen laulu* sekä *Maamme*-laulun ensimmäinen säe ruotsiksi ja viimeinen ruotsiksi.⁴⁸

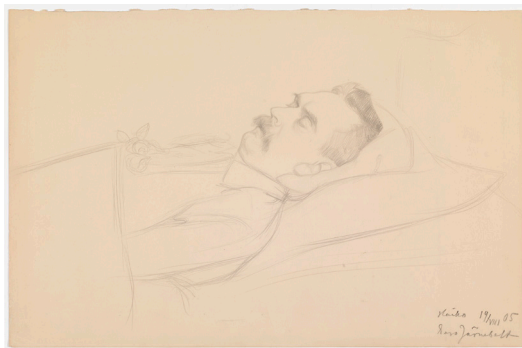
7.8.1905 uutisoitiin vielä taiteilija Albert Edelfeltin tilan toivotusta kohentumisesta kuumeen laskiessa,⁴⁹ mutta taiteilija kuoli sydänhalvaukseen 19.8.1905 klo 7–8.30. Yliopiston piirustussalin opettaja Eero Järnefelt (1863–1937) oli paikalla ja piirsi luonnoksen kuolleesta Edelfeltistä, joka uutisoitiin ensimmäisenä suomalaisen taiteilijan tekemänä muotokuvana Edelfeltistä.

24.8.1905 höyrylaiva Borgå kuljetti Edelfeltin arkun Haikon huvilalta Helsinkiin. Noin sata Uusmaalaisen Osakunnan jäsentä oli vastaanottamassa alusta sumuisen sateisessa säässä *in corpore*, surulippujen kanssa. Sataman alueella oli aluksien lisäksi suruliputus myös julkisissa rakennuksissa sekä muutamissa yksityisasunnoissa. Ravintoloita oli kehoitettu keskeyttämään

soitanta hautajaisten ajaksi. Höyrylaivan reunus oli koristeltu vihreillä köynnöksillä. Arkkua ympäröivät pienet kuuset ja itse arkku ja sen ympäristö oli peitetty kukin. Arkun yläpuolelle oli levitetty teltta. Edelfeltin omaisten poistuttua alukselta asettuivat uusmaalaiset ylioppilaat kunniavahtiin.

Kaikkia ylioppilaskunnan kaupungissa olevia jäseniä oli kehoitettu saapumaan satamaan kulkueena ylioppilastalolta. Opiskelijat kantoivat arkun väkijoukkojen läpi yli kauppatorin Unioninkadulle, josta johti punainen matto sisälle Nikolainkirkkoon. Muu saattoväki kulki omaisten perässä. Kirkon surukoristelussa oli vältetty hautajaisille tyypillistä mustaa väriä. Lehteristä valuivat hienohelma- ja laakeriköynnökset sekä Edelfeltin lempikukat, kaktusdaaliat, vuoroin keltaisessa ja purppuranpunaisessa värissä. Altari oli koristeltu laakereilla ja syypresseillä, alttaripöytä valkoisilla liljoilla. Ylioppilaskunnan ja Uusmaalaisen Osakunnan lipunkantajat asettuivat arkun kummallekin puolelle.

Jean Sibelius oli säveltänyt hautajaisia varten ”liikuttavan hautakantaatin”, johon sanat on otettu Vänrikki Stoolin *Pilven veikko* -runosta. Teoksen esittivät sinfoniakuoro ja MM Robert Kajanuksen johdolla. Ylioppilaskunnan entinen varapuheenjohtaja Heikki Renvall laski seppeleen kandidaatti Einar Runebergin ja maisteri Järnströmin kanssa. Rehtori Edvard Hjelt laski yliopiston seppeleen. Uusmaalaisen seppeleen laski maisteri Eirik Hornborg (1879–1965). Kirkosta arkun kantoivat ruumisvaunuun Edelfeltin sukulaiset ja henkilökohtaiset ystävät. Hautausmaalle saavuttaessa kantoivat arkun haudalle taiteilijakollegat.⁵⁰

Eero Järnfeldt: Albert Edelfelt kuolinvuoteellaan.
Lyijykynä paperille, 30,5 x 47,5 cm. Kansallislageria /
Ateneumin taidemuseo, A III 2032.
Kuva: Kansallislageria

Ylioppilaskunta osallistui 3.10.1905 Emilie Bergbomin ja 22.1.1906 Kaarlo Bergbomin, Suomalaisen Teatterin johtajien, hautajaisiin. Emilien hautajaisissa YL kantoi lippua ja esiintyi haudalla.⁵¹ Kaarlön hautajaisissa YL ja ylioppilaat olivat kunniavahdissa ja kulkivat hautajaiskulkueessa lippuineen.⁵² Bergbomien yhteisen hautamuistomerkin paljastustilaisuudessa 2.10.1907 YL, osakunnat ja polyteknikot esittivät P. J. Hannikaisen johdolla *Suomen laulun* ja *Maamme* -laulun.⁵³

Runoilija J.H. (Juhana Heikki, Johan Henrik) Erkko kuoli 16.11.1906 Eiran sairaalassa, jonka eteen surusaatto kokoontui räntäsateessa 19.11.1906 klo 14 alkaen. Kantajina toimivat muun muassa Juhani Aho, Pekka Halonen, Eino Leino, Oskar Merikanto ja vainajan veli, tehtailija Eero Erkko.

Ylioppilaskunnan ja osakuntien edustajat sekä polyteknikkojen edustajat seisoivat kunniavahdissa ruumisvaunun vieressä ja seurasivat kulkueessa vaunun perässä, jonka jälkeen saatossa kulkivat vainajan omaiset ja ystävät. Saattoväkeä kuljetti 130 hevosta. Kulkue uutisoitiin niin pitkäksi, että viimeisen hevosen käännettyä Laivurinkadulta nousemaan Fredrikinkadulle oli alkupää jo matkalla Eerikinkatua pitkin alas Lapinlahdenkadulle. YL esitti mm. *Suomen laulun*.

Ylioppilaskunnan puolesta puheen piti varapuheenjohtaja Karl Robert Brotherus, ylioppilaiden keskustelukerhon puolesta H. Stenberg. Kreikan kielen ja kirjallisuuden professori Oskar Emil Tudeer ilmoitti, että Wiipurilainen Osakunta ei laskenut seppelettä vaan oli päättänyt asettaa varat Erkon rahastoon.⁵⁴

Erkon hauta Helsingin Hietaniemen hautausmaalla.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

J.H. Erkon muistomerkki paljastettiin 25.10.1909. Toimeenpanijoina olivat Suomen nuorisoseurat.⁵⁵ Surusaatto kokoontui klo 15 ylioppilastalon edessä ja lähti osakuntien ja YL:n edustajien kanssa kohti hautausmaata. Haudalle yleisöä uutisoitiin kerääntyneen noin 5 000 henkilöä. Kokkola-lehti kuvailee tapahtumaa: ”Puheen loputtua solahti werho patsaan päältä ja sinne eteen paljastui tosin hintaansa nähden halpa, mutta sittenkin arwokas harmaasta graniitista muowaeltu patsas.” Muistomerkkin hinta oli ollut 3 600 markkaa (nykyrahassa 14 880,00 euroa⁵⁶). Suunnitelma oli arkkitehti Oiva Sakari Kallion (1884-1964), muotokuvamedaljongin oli valmistanut kuvanveistäjä Johannes Haapasalo (1880-1965). YL esitti tilaisuudessa mm. *Suomen laulun* ja Toivo Kuulan *Tuuti lasta Tuonelahan*. Lisäksi esitettiin Oskar Merikannon tilaisuutta varten säveltämä *Nuorisolle*, jota esitettiin myöhemmin myös konserteissa, tilaustyön alkuperä ilmoittaen.⁵⁷

Ida Aalbergin ruumis siunattiin Vanhassa kirkossa torstaina 21.1.1915 klo 14. Aalberg oli Härmäläisen Osakunnan kunniajäsen, ja osakunta oli saattamassa Pietarista Helsinkiin saapunutta arkkua rautatieasemalta kirkkoon *in corpore*, ylioppilaslakit päässä. Ylioppilaskunnan jäsenet olivat muodostaneet kunniakujan kirkolta Antinkadulle (nyk. Lönnrotinkatu). Kuoroesitykset oli jaettu Helsingin Kansallismielisen Nuorisoliiton sekakuoron, Suomen Laulun sekakuoron ja YL:n kesken niin, että YL lauloi hautausmaalla hautaa umpeen luotaessa. Ylioppilaat peittivät hautakummun kirkosta kantamillaan sepeleillä.⁵⁸

Hautamonumentin varat kerättiin yleisellä keräyksellä ja tekijäksi Kansallisteatterin asettama toimikunta valitsi Wäinö Aaltosen. Muistomerkki paljastettiin Aalbergin syntymäpäivänä 4.12.1925, lähes 11 vuotta tämän kuoleman jälkeen. Hämäläinen Osakunta osallistui myös tähän tilaisuuteen *in corpore*, lippuineen. Seppelien laskun jälkeen Kansallisteatteri järjesti teatterin ensirivin lämpöön kahvitarjoilun.⁵⁹

Ida Aalbergin hauta Helsingin Hietaniemen hautausmaalla.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Osallistuiko ylioppilaskunta kaikkiin hautajaisiin? Harvinaisia poikkeuksia vaikuttaa olleen muutamia. Ylioppilaskunta päätti äänestyksen jälkeen olla ottamatta osaa vapaaherra, professori Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen hautajaissaattoon ja olla laskematta seppelettä hänen haudalleen. ”Haudallakin taistellaan, ennusti Suometar senaattori Yrjö-Koskisesta. Tuo tuskin toteutunee sananmukaisesti. Mutta hautajaisiin meneminen näkyy olleen todellakin kiiwaasti kiisteltävänä. Ylioppilaat owat sillä riidallaan wetäneet yleisen huomion puoleensa”, kirjoitti Työmies. Surusaatossa kannettiin kuitenkin YL:n ja Hämäläisen Osakunnan lippuja ja ylioppilaita ja laulajia arvioitiin osallistuneen kaiken kaikkiaan noin 300. Oskar Merikannon soittaessa Mendelssohnin surumarssia uutisoitiin sukulaisten kantaneen arkun ylioppilaiden muodostaman kunniavahdin läpi alttarille.⁶⁰

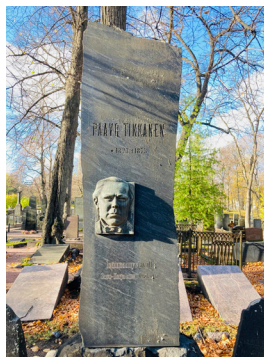
Toinen tapaus koski Eugen Schaumanin (1875–1904) hautajaisia. Rehtori, valtioneuvos Edvard Hjelt kielsi ylioppilaskuntaa kokoontumasta Porvoossa 9.5.1906 tapahtuvan Schaumanin uudelleenhautamiseen osallistumisen tiimoilta todeten ajankohdan olevan vielä sopimaton ylioppilaskunnan viralliselle osallistumiselle.⁶¹ Myöhemmässä asian selvittelyssä Hjelt ilmoitti, että kyse oli ainoastaan virallisesta osallistumisesta, jolloin yksittäiset opiskelijat olivat vapaita osallistumaan tilaisuuteen. MM:n uutisoitiin esittäneen tilaisuudessa useita lauluja⁶².

OSAKUNTIEN PYSTYTTÄMIÄ HAUTAMUISTOMERKKEJÄ

Kirjailija, sanomalehtimies ja kustantaja FT Paavo Tikkasen (1823–73), taidehistorioitsija J.J. Tikkasen isän, hautajaiset pidettiin 11.11.1873. Hautajaisissa piti puheen professori August Ahlqvist. Savo-Karjalaisen Osakunnan laulukunta esitti kaksi virttä ja kaksi laulua. Muistomerkkiin kerättiin perustusrahostavaroja Itä-Suomessa talonpoikien keskuudessa ja välitettiin osakunnalle. 1875 varoja uutisoitiin kerätyn jo 291 markan edestä (1 189 euroa).

Ylioppilaiden pystyttämä 800 markkaa (nykyrahassa 4 587 euroa⁶³) maksanut musta graniittinen hautakivi paljastettiin 7.11.1888. Professori Ernst Gustaf Palmén piti pitkän puheen, joka päättyi sanoihin: ”Kunnioituksensa ja kiitollisuutensa osotteeksi on Sawo-Karjalainen osakunta Paawo Tikkasen haudalle pystyttänyt täämän muistokiiven, jota ei sulawa kinos, kesän raesade eikä syksyn halla hävitä”. Lauluesityksinä kuultiin *Suomen laulu*, *Sotarukous* ja *Savolaisen laulu*.⁶⁴

28.5.1918 haudattiin Viipurissa ampumahaavaan kuollut säveltäjä Toivo Kuula (1883–1918). Arkku saapui Viipurista junalla Helsinkiin. Lähipiiri Kuulan veljien johdolla kantoi arkun ruumisvaunuun ja Vanhan kirkon edustalta kirkkoon puolestaan säveltäjät professori Robert Kajanuksen johdolla. Heikki Klemetti piti puheen sekä kirkossa että haudalla ja laski seppeleen YL:n puolesta.

Tikkasen hauta Helsingin Hietaniemen hautausmaalla.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Kuulan hauta Helsingin Hietaniemen hautausmaalla.
Kuva: Suvi Leukumaavaara

Eteläpohjalainen Osakunta laski seppeleen sekä pystytti Kuulalle hautamuistomerkin. Varoja kerättiin noin kolmen vuoden ajan ja Kuulan kuoleman muistopäivänä 18. toukokuuta 1922 Hietaniemen Uudella hautausmaalla paljastettiin arkkitehti O. S. (Oiva Sakari) Kallion (1884–1964) piirtämä hautakivi, johon kuvanveistäjä Alpo Sailo (1877–1955) oli valmistanut pronssisen muotokuvan Toivo Kuulasta.⁶⁵ Puoliso Alma (os. Silventoinen) Kuulan (1884–1941) kohokuva lisättiin hautakiveen todennäköisesti myöhemmin.

KUNNIANOSOITUKSET JA SURUNVALITTELUT ULKOMAILLE

Marraskuussa 1894 ylioppilaskunta päätti muistaa keisari Aleksanteri III:n (1845–1894) poismenoa, asiamiehenä toimi varakansleri, vapaaherra Johan Philip Palmén (1811–96).⁶⁶ Muutamia poimintoja ylioppilaskunnan kansainvälisestä toiminnasta ovat muun muassa seppeleen lähettäminen syyskuussa 1902 kuolleen kirjailija Émile Zolan (1840–1902) haudalle Pariisissa oleskelevan molempien oikeuksien kandidaatti Erik Ehrströmin (1869–1947) kautta.⁶⁷ Vuonna 1906 seppele lähetettiin kirjailija Henrik Ibsenin (1828–1906) haudalle.⁶⁸ Leo Tolstoin kuoleman johdosta 20.11.1910 ylioppilaskunta lähetti sähkeen, allekirjoittajana puheenjohtaja Herman Stenberg.⁶⁹ Vuonna 1912 ylioppilaskunta lähetti kaksi opiskelijaa laskemaan seppeleen kirjailija August Strindbergin (1849–1912) haudalle.⁷⁰

Päinvastaisesta tapauksesta esimerkkinä on ylioppilaskunnan helmikuussa 1878 vastaanottama sähke Lundin ylioppilaskunnalta, J.L. Runebergin syntymäpäivän ensimmäisen muistopäivän johdosta.⁷¹

1920–30-LUKUJEN HAUTAJAISET JA MUISTOMERKIT

Vuonna 1920 aloitettiin käytäntö valtiollisten hautajaisten järjestämisestä. Valtiolliset hautajaiset järjestettiin Juhani Aholle (1921), Eino Leinolle (1926), Akseli Gallen-Kallelalle (1931), ylioppilaskunnan puheenjohtaja J.R. (Johan Richard) Danielson-Kalmarille (1933), Helsingin yliopiston professori Hannes Gebhardille (1933) ja 15.2.1935 valtioneuvos Nestori Emil Setälälle, yliopiston suomen kielen ja kirjallisuuden professorille. Johanneksen kirkossa järjestettyyn siunaustilaisuuteen osallistuivat muun muassa presidentit Svinhufvud ja Ståhlberg, pääministeri Kivimäki, opetusministeri Mantere ja sotamarsalkka Mannerheim sekä Helsingin ja Turun yliopisto. Kirkko oli verhoiltu ulkoapäin kuusilla ja mustilla lipuilla, kirkossa mustat liinat peittivät lehterikaiteet sekä alttarin ja kuorin. Näiden eteen oli aseteltu runsaasti punaisia tulppaneja. Helsingin yliopiston Varsinaissuomalaisen ja Satakuntalaisen Osakunnan airutnauhoin varustetut ylioppilaat kahdeksan osakunnan suruharsoihin verhotut liput olivat kunniavartiossa alttarilla sekä surusaatossa. Kirkossa esitettiin Suomen laulu professori Heikki Klemetin johdolla sekä latinankielinen koululaulu *Cum sit omnis caro foenum*. Lisäksi Helsingin kaupunginorkesteri hovikapellimestari Armas Järnefeltin johdolla esitti Sibeliuksen *Tuonelan joutsenen*. Hietaniemen uudella hautausmaalla YL esitti varapuheenjohtaja O. Kortteen johdolla virsi *Mä kuljen kohti kuolemaa*, *Tuuti lasta Tuonelahan* sekä seppeleiden laskun jälkeen Eino Leinon ja Robert Kajanuksen *Nukkuos alla kukkaisen kunnahan*. Yhteislauluna esitettiin virsi *Sun haltuus, rakas Isäni*.⁷²

1920-luvulla alettiin suunnitella myös lisää merkkihenkilöiden patsaiden pystyttämistä. Vuonna 1928 järjestettiin Topeliuksen patsaan suunnittelukilpailu, ja sen lopputuloksen ”häivyttämiseksi” pystytettiin vuonna 1932 jopa kaksi uutta Topelius-patsasta, kilpaileva Ville Vallgrenin ”Topelius ja lapset” -veistos vuodelta 1909, joka valettiin kiireesti pronssiin ja paljastettiin Koulupuistikossa Floran päivänä 13.5.1932, sekä alkuperäisen

veistoskilpailun voittanut Gunnar Finnen ”Taru ja totuus”, joka paljastettiin lokakuussa 1932 Esplanadin puistossa.

Myös J.V. Snellmanin (1806–81) patsashanke koki vastatuulta. Vuosikymmeniä hänen kuolemansa jälkeen päätettiin lopulta laittaa vireille kansalaisrahankeräys patsaan aikaansaamiseksi. Hankkeen toimikuntaan valittiin muun muassa valtioneuvokset Eliel Aspelin-Haapkylä ja Edvard Hjelt, Sebastian Gripenberg sekä professori Eero Järnefelt. Kilpailun patsaan suunnittelusta voitti lopulta vuonna 1913 työpari arkkitehti Eliel Saarinen – kuvanveistäjä Emil Wikström.

Patsaan paljastustilaisuudessa 12.5.1923 oli läsnä noin 10 000 henkilöä. Koulut ja huomattavimmat liikkeet olivat suljettuina, Suomen Pankki ja virastot sulkivat klo 12. Patsaan eteen kokoontuivat klo 12.30 lähtien maan hallitus pääministeri Kallion johdolla presidentti Ståhlbergin ollessa estyneenä, diplomaattikunta, eduskunta, sotalaitos, korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Patsaan ja Suomen Pankin väliin kokoontuivat yliopistot ylioppilaskuntineen samoin kuin eri tieteelliset ja taiteelliset järjestöt. YL, muut kuorot ja kaartin soittokunta sekä Snellmanin jälkeläiset asettuivat vastapäisen Säätytalon portaille.⁷³ Kokoontuminen patsaalle Snellmanin päivänä jatkui 1930-luvulle.

Pääministeri Kyösti Kallio pitämässä puhetta vielä peitetyn Snellmanin patsaan juurella patsaan paljastustilaisuudessa Snellmanin päivänä 12.5.1923. Kuva: Museovirasto, Historian kuvakokoelma

Ylioppilaita Snellmanin päivänä Snellmanin patsaalla, 12.5.1923. Kuva: Pietinen / Museovirasto, Historian kuvakokoelma

10.10.1939 Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, monet osakunnat ja kuorot osallistuivat tuhansien muiden kanssa Aleksis Kiven muistopatsaan paljastustilaisuuteen Helsingin rautatientorilla.⁷⁴ Pronssiveistoksen valmisti kuvanveistäjä Wäinö Aaltonen. Tavoitteena oli alun perin ollut paljastaa muistomerkki 31.12.1922, Kiven kuoleman 50-vuotispäivänä.

MUUTOKSET TAPAUSKOLLISUUDESSA

Suomen Ylioppilaskuntien Liiton vuosina 1929–1936 julkaisemista Ylioppilaskalentereista ei löydy enää merkkipäivämainintoja. Mahdolliset vuosipäivään tai kunniajäseniin liittyvät kunniakäynnit ja muut tapahtumat ovat siirtyneet yksittäisten osakuntien ja muiden toimijoiden vuosikertomuksiin raportoitavaksi. Museoviraston Historian kuvakokoelman perusteella voidaan todeta, että haudoilla käytiin kunniakäynneillä vielä ainakin 1930-luvulla.⁷⁵

Nykypäivää kohti kulkiessa on tietoisuus oman yhdistyksen, seuran, säätiön tai muun vastaavan toimijan pystyttämistä hautamuistomerkeistä tai patsaista kuitenkin vähentynyt. Haudoilla käymiset ovat muuttuneet monissa tapauksissa pelkästään patsaalla käyntiin, mikäli merkkihenkilölle on pystytetty molemmat.

VIITTEET

- 1 Ariès, Philippe: *Western Attitudes Toward Death from the Middle Ages to the Present*. Johns Hopkins University Press, 1974, s.49, 74 ja 87.
- 2 Joistakin henkilöistä on kalenterissa ilmoitettu sekä synnyin- että kuolinpäivä, joista-kin taas vain kuolinpäivä, mutta toimituskunnan anteeksipyytelemä tiukka valmistusaikataulu lienee vaikuttanut kalenterin sisältöön. *Ylioppilaskalenteri 1914*, Helsinki: Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag, 1914, s.3.
- 3 <https://www.muntramusikanter.com/#about>
- 4 *Hufvudstadsbladet* 20.11.1925; *Björneborgs Tidning* 20.11.1925.
- 5 Heidi Iivari: *Keisarillisia matkoja Kaakkois-Suomessa*. Etelä-Suomen Museo.
- 6 *Hufvudstadsbladet* 10.5.1906 ja 12.5.1906, *Nya Pressen* 10.5.1906, *Åbo Underrättelser* 13.5.1906.
- 7 *Morgonbladet* 18.5.1848.
- 8 *Karjalatar* 11.2.1881.
- 9 *Kyläkirjaston kuvalehti* 1.2.1898. Sarlin, A.J.: *JLR: Hans lif of verksamhet i korthet skildrade*. 1904 Svenska folkskolans vännerns förlag. s. 32.
- 10 *Helsingfors Tidningar* 25.10.1860; *Papperslyktan* 29.10.1860; *Mielikki* 15.8.1865; *Suomen Wirallinen Lehti* 30.7.1872.
- 11 *Hufvudstadsbladet* 20.9.1871.
- 12 *Uusi Suometar* 20.9.1871, *Finlands Allmänna Tidning* 1.10.1874, *Helsingfors Dagblad* 1.10.1874.
- 13 *Kansallisbiografia*
- 14 *Morgonbladet* 28.4.1875.
- 15 *Hufvudstadsbladet* 25.4.1907.
- 16 Perttula, Irma: Aleksis Kivi ja August Ahlqvist. www.nurmijarvi.fi
- 17 *Finlands Allmänna Tidning* 8.1.1873, *Hufvudstadsbladet* 8.1.1873.
- 18 Stigellistä enemmän: Lindgren 2009.
- 19 *Morgonbladet* 17.5.1877, *Uusi Suometar* 22.5.1877, *Hufvudstadsbladet* 24.5.1877.
- 20 *Uusi Suometar* 11.5.1877, *Åbo Underrättelser* 11.5.1877, *Hufvudstadsbladet* 13.5.1877.
- 21 *Finland* 7.5.1885. Ks. myös Lindgren 2009.
- 22 J.V. Snellmanin kirjoitus *Morgonbladet* 20.6.1879, *Borgåbladet* 22.1.1887, *Helsingfors Dagblad* 7.5.1888; Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>. Ks. myös Lindgren 2009.
- 23 *Helsingfors* 10.2.1881, *Sanomia Turusta* 10.2.1881.
- 24 *Åbo Underrättelser* 10.2.1881, *Helsingfors Dagblad* 12.2.1881, *Hufvudstadsbladet* 12.2.1881, *Ilmarinen* 12.2.1881, *Morgonbladet* 12.2.1881, *Suomen Wirallinen Lehti* 12.2.1881, *Uusi Suometar* 12.2.1881.
- 25 *Sanomia Turusta* 3.3.1881.
- 26 *Hufvudstadsbladet* 8.7.1881, *Morgonbladet* 9.7.1881, *Sanomia Turusta* 9.7.1881, *Satakunta* 9.7.1881, *Suomen Wirallinen Lehti* 9.7.1881.
- 27 *Lahjoituskirjassa "neljättä sataa" nimeä*. *Uusi Suometar* 7.4.1883. *Uusi Suometar* 7.4.1883, *Suomen Wirallinen Lehti* 7.4.1883.
- 28 *Suomen Wirallinen Lehti* 11.3.1882.
- 29 *Suomen Wirallinen Lehti* 13.5.1885.
- 30 *Pellervo* 27.3.1884, *Finlands Allmänna Tidning* 4.4.1884, *Finland* 27.5.1886, *Nya Pressen* 28.5.1886, *Hämeen Sanomat* 4.6.1886, *Aura* 5.6.1886, *Finland* 5.6.1886, *Länsi-Suomen Kansanlehti* 1.11.1897.
- 31 Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>. *Björneborgs Tidning* 11.9.1902, *Kaleva* 18.10.1902, *Laatokka* 18.10.1902, *Päivälehti* 18.10.1902, *Hufvudstadsbladet* 19.10.1902.
- 32 *Dagbladet* 10.1.1888, *Östra Finland* 11.1.1888.
- 33 Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>.
- 34 *Hufvudstadsbladet* 7.11.1890.
- 35 *Hufvudstadsbladet* 23.5.1888; Harmo, Ahto: *Ylioppilastalo – Hietaniemi: Dalström ja Höijer sekä Sjöstrand, Runeberg ja Stigell arkkitehti- ja taiteilija-ammattikuntien murros-kautena*. Lyyra 2020, s.9.
- 36 *Borgå tidning* 51, 5.5.1893; *Hufvudstadsbladet* 104, 5.5.1893.

- 37 FAT 10, 14.1.1891.
- 38 Nya Pressen 20.3.1892; Åbo Tidning 21.3.1894.
- 39 Hufvudstadsbladet 9.6.1906.
- 40 Gamla Karleby Tidning 11.1.1895. Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>. Patsashankkeesta enemmän, ks. Tossavainen, Mari. Fredrik Paciuksen muistomerkki Helsingissä – taiteilijavalinta 1894–1895. Suomen Museo 2016-2017, s.158-180.
- 41 Nya Pressen 2.6.1895, Hufvudstadsbladet 9.6.1906.
- 42 Finlands Allmänna Tidning 24.1.1898, Laatokka 26.1.1898.
- 43 Hufvudstadsbladet 20.3.1898.
- 44 Päivälehti 15.3.1898, Åbo Tidning 19.3.1898 ja 22.3.1898, Hufvudstadsbladet 21.3.1898, Östra Finland 23.3.1898.
- 45 Suomen Wirallinen Lehti 7.12.1869.
- 46 Helsingfors-Posten 30.5.1905.
- 47 Helsingfors-Posten 2.6.1905.
- 48 Västra Finland 19.3.1904.
- 49 Helsingfors-Posten 7.8.1905.
- 50 Hufvudstadsbladet 24.8.1905.
- 51 Hufvudstadsbladet 4.10.1905.
- 52 Hufvudstadsbladet 22.1.1906.
- 53 Wiborgs Nyheter 3.10.1907.
- 54 Helsingin sanomat 20.11.1906, Östra Finland 20.11.1906
- 55 Wiborgs Nyheter 11.7.1907 ja 25.10.1909.
- 56 Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>.
- 57 Hufvudstadsbladet 25.10.1909 ja 3.5.1910, Wiborgs Nyheter 26.10.1909, Kokkola 30.10.1909, Kymnlaakso 30.10.1909, Raahen sanomat 30.10.1909, Turun sanomat 30.10.1909, Rahamuseon rahanarvolaskin.
- 58 Aamulehti 20.1.1915 ja 22.1.1915.
- 59 Iltalehti 30.9.1925 ja 5.12.1925, Uusi Suomi 5.12.1925.
- 60 Työmies 18.11.1903, Päivälehti 17.11.1903 ja 19.11.1903.
- 61 Syd-Österbotten 12.5.1906.; Borgåbladet 12.5.1906.
- 62 Hufvudstadsbladet 10.5.1906.
- 63 Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>.
- 64 Uusi Suometar 12.11.1873, 15.2.1875 ja 8.11.1888; Morgonbladet 8.10.1875; Sanomia Turusta 9.11.1888; Rahamuseon rahanarvolaskin, <https://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>.
- 65 Helsingin Sanomat 29.5.1918, Vasabladet 9.5.1922.
- 66 Wiborgsbladet 17.11.1894.
- 67 Åbo Underrättelser 3.10.1902.
- 68 Nya Pressen 27.5.1906.
- 69 Nya Pressen 23.11.1910.
- 70 Hufvudstadsbladet 18.5.1912.
- 71 Sanomia Turusta 16.2.1878.
- 72 Pohjolan Sanomat 10.2.1935, Aamulehti 16.2.1935, Helsingin Sanomat 16.2.1935.
- 73 Pyrkijä 15.4.1913, Uusi Suomi 12.5.1923, Turun Sanomat 13.5.1923.
- 74 Helsingin Sanomat 9.10.1939; Keski-Uusimaa 13.10.1939.
- 75 Pietinen, kuvaaja. Helsingin yliopiston Varsinaissuomalaisen Osakunnan delegaatio kunniakäynnillä Hietaniemen hautausmaalla 1936 -kuvasarja.

YLIOPPILAIKEN SUURMIESKULTTI: TAPAUK WALTARI

Veikko Hirvimäen toteuttama Mika Waltarin muistomerkki
Kuningasajatus pystytettiin Etu-Töölöön vuonna 1985.
Kuva: Karjanoja Matti, 1986 / Helsingin kaupunginmuseo

Tässä artikkelissa tarkastelen ylioppilaiden harjoittaman suurmieskultin erästä ilmentymää, Mika Waltaria (1908–1979) Eteläsuomalaisessa osakunnassa (ESO) 1960- ja erityisesti 1980-luvulla. Ajatuksena on, että suurmiehet ovat liittyneet hyvin tiiviisti ylioppilaiden identiteettiin jo 1800-luvun puolivälistä alkaen. Tuolloin ylioppilaat nostivat yhteisiksi suurmieheksen kolmikon Runeberg-Lönnrot-Snellman lähinnä ranskalaisia

ja saksalaisia esikuvia seuraten. Tässä ylioppilaat olivat niin innokkaita, että kyseisiä suurmieskultteja alettiin luoda ennen kuin kukaan kolmikosta oli saanut elämäntyötään valmiiksi. Tavallaan kolmikko oli oikeassa paikassa oikeaan aikaan, kun heräävä suomalaisuusaate etsi ja löysi sankarinsa.¹ Suomalaisylioppilaiden yhteisöt ovatkin olleet historiallisesti poikkeuksellisen aktiivisia ”omimaan” sopivaksi katsomiaan suurmiehiä – miehiä he ovat käytännössä aina olleet. Esimerkiksi pohjalaiset ovat ahkeria muistamaan Henrik Gabriel Porthanin merkitystä, Uusmaalaisen osakunnan tärkeä päivä on Mikael Agricolan kuolin- ja Elias Lönnrotin syntymäpäivä 9. huhtikuuta. Jopa Ylioppilaskunnan Laulajilla on oma merkkihenkilönsä, J. V. Snellman. 1900-luvulla ylioppilaiden suurmieskultin tärkeäksi hahmoksi nousi Mannerheim, jonka patsaan pystyttämisessä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnalla oli keskeinen rooli.²

Suurmieskultin tärkeä identiteettiä tuottava piirre on siinä, millaisia arvoja heidän katsotaan ilmentävän. Tavallaan kyse on suurmiehen ”brändistä” tai imagosta, siitä millaisia arvoja hänen katsotaan edustavan.³ Keskeistä eivät ole niinkään historialliset tosiasiat, vaan hahmoon aktiivisesti liitetty mielikuvat, jotka ovat olleet myös historiaideologian ja kasvatuksen välineitä. Kysymys liittyy siihen, kuka saa edustaa eteläsuomalaisuutta ja kenessä katsotaan yhteisten arvojen yhtyvän. On huomattava, että jo ”yhteiset arvot” on jonkun tai joidenkin päätös. Oleellista ei sinänsä ole se, mitä suurmieheksi nostettu henkilö on todellisuudessa tehnyt, vaan se, mitä arvoja hänen katsotaan elämässään edustaneen. Suurmieskultissa keskeistä osaa ovat näytelleet yhteisiä arvoja ilmentävät ja tuottavat patsaat ja muistomerkit.⁴

Esimerkkinä voidaan nostaa esiin Vilho Helanen, AKS:n puheenjohtaja, *Ylioppilaslehden* päätoimittaja ja sotienvälisen ajan ylioppilasjohtajista tärkeimpiä, joka on saanut artikkelimuotoisen elämäkerran osana oman osakuntansa, Pohjois-pohjalaisen osakunnan *Jouko*-julkaisusarjaa. Teoksen esipuheessa, joka on nimetty ”Suurmiesten jalanjalkia”, juhla-julkaisutoimikunta arvioi Helasen merkitystä näin: ”Ostrobotnialla, pohjalaisissa osakunnissa on hänen perintönsä symboloinut omintakeisuutta, niin ilon ja vapautumisen kuin ahdistuksen ja sorron sekä kansallisuuden ja kansainvälisyyden suhdanteissa.”⁵ Artikkelissani tarkastelen sitä, millaisia arvoja Mika Waltariin liitettiin ESO:lla – mitä hänen katsottiin symboloivan ja miksi hän oli osakunnalle tärkeä hahmo?

ALEKSIS KIVESTÄ MIKA WALTARIIN

ESO:n historiaan suurmiesmyytit identiteettien luojina ovat kuuluneet osakunnan alusta saakka. ESO syntyi vuonna 1905, jolloin ruotsinkielisen Uusmaalaisen osakunnan suomenkieliset ylioppilaat erosivat kieliriitojen seurauksena emäosakunnastaan ja perustivat oman, Eteläsuomalaisen osakunnan (ESO). Ratkaisuun vaikutti se, että Uusmaalaisen osakunnan jäsenmäärän katsottiin kasvaneen liian isoksi takaamaan luontevan osakuntaelämän. Kielipohjalta tehty uuden osakunnan muodostaminen oli tarkoitettu poikkeustapaukseksi, mutta jo vuosina 1906–1907 päädyttiin samanlaiseen ratkaisuun jaettaessa Turkulainen osakunta ja Pohjalainen osakunta.⁶ ESO:n kanta-alueeksi muodostui sama kuin emäosakunnan, siis Uusimaa mukaan lukien pääkaupunki Helsinki.

ESO rakentui väkevästi suomalaisuusaatteen pohjalle, mikä näkyi myös osakunnan ensimmäisessä Aleksis Kiven ympärille rakennetussa suurmieskultissa.⁷ Suurmiesaseman ilmeisimpänä osoituksena on vuosijuhlan vietto Aleksis Kiven päivänä lokakuun kymmenentenä vuodesta 1906 lähtien.⁸ Vuosijuhlapäivän vieton lisäksi suurmieskultin toisena klassisena ilmentymänä voidaan pitää patsas- ja muistomerkkihankkeita. Tämänkin osalta Aleksis Kiven suurmieskultti täyttää kaikki mitat, sillä ESO oli mukana pystyttämässä Kiven patsasta Rautatientorille Kansallisteatterin eteen aivan talvisodan alla. Syyt Kiven suurmieskulttiin on helppo ymmärtää: maaseudulta tulleen ensimmäisenä suomenkielisenä kirjailijana hän symboloi suomenkielistä Uudenmaan maaseutua, jonka sivistämiseksi ESO suurelta osin syntyi ja jonka puolesta se teki aktiivisesti töitä ensimmäiset vuosikymmenensä.⁹

Kiven suurmieskultti symboloi ESO:n arvomaailmaa edelleen 1920-luvun lopulla, jolloin nuori Mika Waltari liittyi osakunnan jäseneksi. Hän on myöhemmin muistellut kirjoittautumistaan ESO:on vuonna 1926 näin:

Vähitellen kehkeytyy esille kuitenkin muisto ensimmäisestä osakunnan kokouksesta, johon hän [Waltari] nuorena, arkana, ujona, hiljaisena fuksina saapui ja jossa hänen – aidon kaupunkilaisnuorukaisen – mieleen ensi kerran tulvahti ajatus ikiomasta maakunnasta. Ja kun hän tarkemmin miettii, hän muistaa tuon tunteen tehneen häneen suurenmoisen vaikutuksen. Oli oma maakunta ja oma osakunta, jonka tehtävänä oli kerätä ympärilleen kaikki tämän maakunnan ylioppilaat.¹⁰

Osakunta-aktiivia Waltarista ei kuitenkaan tullut. Waltari mainitsee muistelmissaan käyneensä ”kyllä muutamissa osakunnan kokouksissa”, muttei osallistunut osakunnan toimintaan lukuun ottamatta lähinnä tanssiaisia, joista löysi vaimon itselleen vappuna 1930. Waltari myös toteaa, että osakunnan ”henkinen maailma pysyi minulle vieraana”.¹¹ Todettakoon, että ESO jäi etäiseksi myös Waltarin nuoruudenystävälle ja tulenkantajatoveri Olavi Paavolaiselle, joka ei kokenut löytävänsä sieltä mahdollisuuksia henkisten ja esteettisten kysymysten harrastamiseen.¹²

Waltarin suurimpana panoksena olivat kolme kirjoitusta, jotka hän kirjoitti osakunnan julkaisuihin. Näistä ensimmäinen julkaistiin *Ylioppilaslehden* lokakuussa 1927 julkaistussa ESO-erikoisnumerossa. Waltari oli käynyt edelliskesänä ensimmäistä kertaa Pariisissa, ja kosmopoliittiset tunnelmat välittyivät hänen kahdesta runostaan. Niistä ensimmäinen, nimeltään ”Teräsköydet”, kuvaili tunnelmia Rio de Janeiroon suuntaavasta kahvilaivasta. Runon puhuja toteaa löytäneensä ”jyskivien kiskoja ja lennätinlakoja sielun, rautalaivojen ja helisevään teräsköyden jumalan”. Toinen oli nimeltään ”Karannut veturi”, ja siinä puhujan kohteena on aitoon tulenkantajatyyliin ”teräskimalteinen jättiläispeto, raivohullu veturi ulvovia kiskoja pitkin kiitäen tulen ja teräksen taivaanvaltakuntaan”.¹³

Vuonna 1930 ESO julkaisi Uusimaa I -albumin, jossa ilmestyi Waltarilta kolmisivuinen ”Minä rakastan tätä maata...” -otsikoitu kirjoitus. Urbaania ylistäneille runoille aivan vastakohtainen teksti alkoi:

Minä rakastan tätä maata, – tätä harmaata, matalaa maata, – tätä murheellista ja kaunista maata, tätä elävää ja toivotonta maata. / Minä rakastan tätä maata, – sen meren saartamaa, autiota rantaa, missä lokit

kirkuvat ja kuolleet simpukankuoret hautautuvat merentuoksuvaan ruohoon, – missä merimäntyjen sitkeät juuret syöpyvät punaiseen kallioon. / Minä rakastan tätä maata, – sen kevään hohtavaa kaipausta, koivujen punerrusta, savikuoppien ja nuoren mulla tuoksua. Sen kesän haurasta, väkevää ihanuutta, mesiangervoja ojapenkereellä, silkinpehmeätä, kuollutta myyrää poljetulla tiellä. Valkeita, kuultavia öitä, – lehdokit avautuvat yöhön, suovesi kiiltää himmeänä, pursujen tuoksussa on huumaaava unohdus, arat, pakenevat linnut havahtuvat huomenkoiton kasteenraikkauteen. / Minä rakastan, rakastan tätä maata.¹⁴

Kuvasto pysyi samanlaisena loppuun asti. Osansa saivat niin harjujen valkeuteen avautuvat järvet, maantiet, havuntuoksuvat kuusimetsät, ruispellot, levottomat linnut, kynnöspellot, riihen savu ja latojen kuivuvan heinän tuoksu. Kirjoitus oli myös kuvitettu agraaristi. Pellot, nouseva (tai laskeva) aurinko ja rantaan kuohuva meren aalto reunustavat proosarunon muotoon aseteltua tekstiä.

Tekstiä kirjoittaessa Waltari suoritti asepalvelustaan, jonka hän oli aloittanut edellisessä kesäkuussa Uudenmaan rykmentissä Santahaminassa. Lyhyen alokasajan jälkeen hänet komennettiin Parolaan aliupseerikouluun. Tekstin ilmestyessä Waltari oli Haminassa Reserviupseerikoulussa, jonne hänet oli komennettu syyskuussa. Marraskuussa Waltari kuitenkin keskeytti palveluksensa loukkaannuttuaan auto-onnettomuudessa.¹⁵

Waltari kirjoitti armeija-ajastaan teoksen *Siellä missä miehiä tehdään*, joka julkaistiin seuraavana keväänä. Waltari-biografi Panu Rajalan mukaan Waltari kirjoitti armeijakirjansa kolmessa viikossa tammikuun lopussa, vaikka saikin jo armeija-aikanaan vapauksia kirjoittamiseen. *Uusimaa I:n* proosaruno paljastuu eräänlaiseksi esiversioksi *Siellä missä miehiä tehdään* -teoksen päättävästä finaalista, jota teoksen kertoja nimittää ”uskontunnustukseksi”.¹⁶ *Uusimaa I:n* ”Minä rakastan tätä maata” -kirjoituksen ja *Siellä missä miehiä tehdään* -teoksen väliset erot olivat pieniä, kosmeettisia. Waltari oli vaihtanut sanan sieltä, sanan täältä.

Samana vuonna Waltarilta julkaistiin myös muuta materiaalia, joka soti jyrkästikin hänen tulenkantaja-aikaansa vastaan. Waltari on myöhemmin muistellut, että luettuaan Vilho Helasen Viron vapaustaistelusta kertovan romaanin *Ankarat tähdet* (ilm. 1926) hän kävi katsomassa AKS:n pyhää huonetta, jossa oli lipunnauhaan upotettuna Bobi Sivénin kuuluisa surmanluoti. AKS:ään liittyneiden ”komeiden, innostavien ajatusten” innoittamana hän kirjoittikin jo vuonna 1927 ”Vilho Helasen hengen innoittamana” isänmaallisen runon, jonka *Ylioppilaslehden* silloinen päätoimittaja Urho Kekkonen kuitenkin hylkäsi. Waltari on todennut: ”Itsestään selvää on, että silloisina murrosaikoina saattoivat myös AKS:n ilmaiset ajatukset aiheuttaa minussakin jotain ohimenevää tartuntaa.”¹⁷ Ohimenevästä tartunnasta huolimatta Waltari muisti edelleen 1970-luvulla ”vielä joitakin säkeistöjä”.¹⁸ Runo ilmestyi *Ylioppilaslehden* ESO-erikoisnumerossa nimellä ”Myrskylaulu”.¹⁹ Koska sitä ei kuitenkaan mainita Waltarin muuten hyvin kattavassa bibliografiassa²⁰, siteeraan sitä tässä alusta loppuun:

Uneksin:

Äitimme korpien jäinen on yö,
veljemme myrskypilvet ja vuorenpeikot,
sydäntä ei ole meillä, vain miekka, mi lyö,
tieltämme kansat veltostuneet ja heikot.

Sadut ovat kertoneet heimosta Kullervon:
nukuimme kauan unissa polttava uhka.
Nyt on hetkemme lyönyt ja määränä on
tie, joka viittoo rauniot, liekit ja tuhka.

Mahtava on verimustien pilvien tie
Karjalan, Aunuksen, Viron, Inkerin mailla,
ylitse Vienen korpien kulkumme vie
villin ja verisen lentotähden lailla.

Taomme keskelle kenttien rautaisten,
ankarain tähtien alle suuren Suomen.
Keskeltä tulen ja veren uhmaillen
nousee kerran uusi ja mahtava huomen.

Uneksin:

Ylitse hautamme unohdetun
humisee metsien syli
kultaista viljaa.
Kohtalo täyttyi,
ja mullan rakastetun
povessa nukumme
onnellisna, hiljaa.

Pikavauhtia opiskelleen Waltarin siteet kotiosakuntaansa jäivät valmistumisen jälkeen pitkäksi aikaa ohuiksi. Poikkeus koettiin vuonna 1945, jolloin kuraattori esitti hallituksen kokouksessa ajatuksen Kirjallisen kerhon perustamisesta, jonne osakunnan hallitus päätti kutsua Waltarin kerhon perustamiskokoukseen esitelmöimään.²¹ Waltari suostuikin tulemaan ystävänpäivänä vuonna 1945 pidettävään kirjallisen piirin kokoukseen alustamaan aiheesta ”Kirjallisuus ja nykyaika”.²² Seuraavan kesän aikana Waltari kirjoitti *Sinuhe, egyptiläisen*.

WALTARISTA ESO:N MERKKIHENKILÖ

Tältä pohjalta Waltarista alettiin luoda osakunnan merkkihenkilöä 1960-luvun alusta lähtien. Hänestä tehtiin ESO:n kunniajäsen vuonna 1962. Tuolloin osakunnan hallitus esitti osakunnan kokoukselle 102 osakuntalaisen allekirjoittaman ehdotuksen Suomen Akatemian jäsenien professori Rolf Nevanlinnan ja kirjailija Mika Waltarin kutsumista osakunnan kunniajäseniksi.²³ Kun asiasta seuraavassa kokouksessa äänestettiin, kumpikin ehdokas sai tarvittavan 2/3 enemmistön äänistä – Nevanlinna äänin 35–1 ja Waltari äänin 30–6.²⁴ Waltari totesi kiitospuheessaan, että en mitenkään voi käsittää, miksi Eteläsuomalainen osakunta teki minusta kunniajäsenen, onneksi sentään vasta kiivaan äänestyksen jälkeen. Oppivuosinani

osakunnassa näytin korkeintaan huonoa esimerkkiä nuhteettomille opiskelutovereille. Osakunta oli minulle aina antavana puolena.²⁵

Tavallaan Waltarin valinta kunniajäseneksi oli oman identiteetin luomisena vastaavanlainen *ad hoc* -operaatio kuin Jean Sibeliuksen valinta osakunnan alkutaipaleella. Jos Waltari osallistui vain vähän osakunnan toimintaan, Sibeliuksen ansio oli Uudenmaan maakuntalaulun säveltäminen.²⁶ Kummallakin kerralla oli ilmeistä, että sopivan kansallisen merkkihenkilön nostaminen osakunnassa arvoon arvaamattomaan oli omalta osaltaan tuottamassa osakunnan identiteettiä. Waltarista muodostui joka tapauksessa ESO-kaanonin kestävä klassikko, sillä esimerkiksi kirjailijan 90-vuotispäivä ja satavuotispäivä ovat olleet osakunnalla näyttävästi esillä.

Waltarin kunniajäsenyyttä oli ajamassa ennen muuta Matti Klinge, tuolloin osakunnan kuraattori ja ylioppilaskunnan historiankirjoittaja. Tullessaan osakuntaan syksyllä 1954 Klinge oli löytänyt ystäviensä Pentti Saarikosken ja Anto Leikolan ohella ensimmäiseksi ”pesäpaikakseen”²⁷ osakunnan kirjallisen kerhon. Klingestä tuli kerhon puheenjohtaja jo kevätlukukauden 1955 aluksi, ja kerho toimi ponnahduslautana kohti merkittävämpiä tehtäviä.²⁸ Kun uusien kunniajäsenten, akateemikkojen Mika Waltarin ja Rolf Nevanlinnan muotokuvat – Waltari oli lahjoittanut oman muotokuvansa, Eemu Myntin vuonna 1941 tekemän pastellimaalauksen²⁹ – paljastettiin osakunnan huoneistossa osakunnan vuosijuhlapäivänä 1964, piti hän juhlapuheen. Siinä hän totesi muun muassa:

”Näemme teissä kummassakin viljellyn urbaanisen asenteen. Suomen henkisessä ilmapiirissä helsinkiläisyys merkitsee ainoata kosmopoliittista, urbaanista suhtautumistapaa – siinä on meidän perintömme johon yritämme kasvaa ja tukeutua. Uskomme että perinteen pohjalta kansainvälisyydenkin harrastus välttää pakotetun ohjelmallisuuden vaaran; se ei ole muutiasia vaan kulttuuri-ihmisen tarve.”³⁰

Huomionarvoista on, että Sibeliusta lukuun ottamatta jokainen aikaisemmin kunniajäseneksi valittu oli toiminut osakunnan inspektorina, ja valinta oli tapahtunut poikkeuksetta kauden päätyttyä. Waltari ja Nevanlinna olivat toisin sanoen ESO:n ensimmäiset kunniajäsenet, joilla ei ollut taustanaan merkittävää asemaa osakunnalla eikä Sibeliuksen tapaan tärkeää osakunnan eteen tehtyä palvelusta. Kuten Klingen puheesta voi melkoisen suoraan päätellä, valinnassa painoi enemmän ”urbaaninen asenne” kuin ansiokas osakuntaura.

KUNINGASAJATUS: WALTARILLE MUISTOMERKKI

1980-luvun alussa osakunnalla heräsi ajatus pystyttää kahta vuotta aikaisemmin kuolleelle Waltarille muistomerkki. Muistomerkkihankkeen voidaan katsoa edustaneen ylioppilaiden suurmieskulttuurin uutta tuleamista 1960- ja 1970-lukujen edustaman katkoksen jälkeen.³¹ Oma merkityksensä oli myös sillä, että ESO muutti Casa Academicalta Uudelle ylioppilastalolle ja samaan aikaan opiskelijapolvi vaihtui. Jo aikalaiset tulkitsivat vuoden 1981 aikana käynnistetyn muistomerkkihankkeen olleen tapa täyttää edellisen vuosikymmenen aikana syntynyt henkinen tyhjiö.³²

Matti Klinge oli noussut osakunnan inspehtoriksi vuonna 1976. Muistelmissaan hän kirjoittaa, että vuonna 1981 ”oli osakunnan piirissä tuotu esiin erään nuorisoryhmän idea” muistomerkin hankkimisesta.³³ Hanke eteni rivakasti niin, että taloudenhoitaja luki jo maaliskuussa 1981 laatimansa kannanoton muistomerkkihanketta koskien.³⁴ Pian kannanotto jätettiin kaupunginjohtaja Raimo Ilaskiville.³⁵ Loppuvuodesta 1981 osakunnalla perustettiin asiaa edistämään toimikunta, johon tulivat jäseniksi HYY, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, WSOY, Yleisradio, Yhtyneet Kuvalehdet ja yksityishenkilöinä Aimo Kanerva, Ernst Palmen, Ritva Haavikko ja Satu Waltari-Elstelä.³⁶

Kevääseen 1982 mennessä oli perustettu muistomerkkivaltuuskunta, julistettu kilpailu muistomerkistä ja neuvoteltu Helsingin kaupungin kanssa sellaiselle varattavasta paikasta. Valtuuskunnan puheenjohtajaksi tuli inspehtori Klinge, joka oli myös kilpailun palkintolautakunnan puheenjohtaja. Lautakunnan sihteeriksi tuli vasta virkaan astunut kuraattori Laura Kolbe.³⁷ Samana vuonna kaupunki teki päätöksen muistomerkin paikan osoittamisesta silloisesta Oksasenlehdosta ravintola Eliten edustalta läheltä kirjailijan kotia Tunturikadulla.³⁸

Kilpailu, joka julistettiin avoimena, päättyi tammikuussa 1983. Määräaikaan mennessä Ritarihuoneelle tuotiin 85 kilpailutyötä.³⁹ Palkintolautakuntaa johti sitäkin Klinge, sihteerinä oli kuraattori Kolbe. Muut jäsenet koostuivat enemmän kuvanveisto- ja taidealan ihmisistä, sillä mukana olivat kuvanveistäjäliiton puolelta Raimo Utraainen ja Tapio Junno, kuvanveistoa harrastanut yliopiston rehtori Oker-Blomin, Taidehallin intendentti Seppo Niinivaara, Waltari-asiantuntija Ritva Haavikko ja taidekriitikko Pekka Suhonen. Muistelmissaan Klinge kirjoittaa: ”Kuvanveistäjät pystyivät näkemään hyvin ehdotusten - - vahvat ja heikot puolet, mutta meillä muillakin oli kyllä näkökohtia.”⁴⁰

Kilpailun voittajaksi valittiin vuonna 1983 Veikko Hirvimäen nonfiguratiivinen *Kuningasajatus*, joka nimi viittasi Waltarin romaaniin *Turms, kuolematon*: ”Ihmisessä itsessään ovat pisimmät matkat.” Se, ettei muistomerkki esittänyt kirjailijaa itseään, nousi hyvin huomattavan kiistelyn aiheeksi vuoteen 1985 mennessä, jolloin muistomerkki paljastettiin. Keskustelun laajuudesta ja intensiivisyydestä kertoo, että Martti Honkanen kirjoitti siitä estetiikan lisensiaatintutkielman *Taideyhteisö ja puhe taiteesta* jo vuonna 1986. Siinä hän arvioi muun muassa, että ”muistomerkkikilpailun tulos nostatti taiteen ollessa kysymyksessä ennennäkemättömän kirjoittelun yleisönosastoon”.⁴¹

Erityistä huomiota herätti kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Harri Holkerin mielipidekirjoitus, jossa tämä kirjoitti, että muistomerkki ei ansainnut sille varattua paikkaa, ja että ”kaikenkarvainen kokeilu ei saa mennä liian pitkälle”. Holkerin puolesta ja vastaan nousi debatti, jonka aikana pelkästään *Helsingin Sanomat* sai kuukauden aikana 171 lukijankirjettä, joista 70 julkaistiin. Kiihkeimmän vaiheen aikana muistomerkin kipsimalli piti kantaa Klingen kodin kellariin ilkeivallalta.⁴²

Keskustelu keskittyi ennen muuta muistomerkin näköisyyteen, josta muodostui Klingen sanoin ”melkein kaikkia ainakin helsinkiläisiä innostanut, suorastaan

Muistomerkin sivuprofilin ravintola Eliten puolelta.
Kuva: Karjanoja Matti, 1986 / Helsingin kaupunginmuseo

kiihottanut asia”.⁴³ Tässä suhteessa kyseessä oli hyvin tavanomainen patsaskiista. Kuten muistomerkkien ja patsaiden historiaa tutkinut Liisa Lindgren on osoittanut, hyvin vastaavanlaisia kiistoja käytiin Helsingissä jo vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla. Esplanadin puistoon pitkällisten vaiheiden jälkeen vuonna 1932 paljastetun Topeliuksen *Taru ja Totuus* -muistomerkin ympärille kehkeytnyt väittely kosketteli muistomerkin näköisyyttä jokseenkin samalla tavalla kuin Waltarin muistomerkin osalta.⁴⁴ Jo aikalaiset tunnistivat sen, miksi näköisyyksymys oli niin keskeinen. Vuosisadan kulttuurikeskustelulle oli tyypillistä, että henkisten piirteiden katsottiin heijastuvan niin hyvässä kuin huonossa ulkonäössä.⁴⁵ Tätä keskustelu Waltarin muistomerkistä omalta osaltaan heijasteli. Toisaalta se kuvasti suurmiespatsaissa 1960-luvulta tapahtunutta muutosta, jota edusti ennen muuta siirtyminen esittävästä Mannerheimin patsaasta (1960) ei-esittävään Sibeliuksen monumenttiin (1967).⁴⁶

MUISTOMERKKI SEN HANKKINEEN YHTEISÖN ARVOJEN REPRESENTAATIONA

Matti Kurjensaari on kirjoittanut: ”Kova kokemus on osoittanut, että patsaita ei pystytetä niinkään asianomaisen henkisen ominaispainon kuin myöhemmän poliittisen tarkoituksenmukaisuuden perusteella.”⁴⁷ 1960-luvulta lähtien Mika Waltarin suurmieskultin voi katsoa olleen tapa toteuttaa ESO:n urbaania ja kansainvälistä identiteettiä. Erityisesti korostuu Matti Klingen rooli, sillä hän oli kanonisoimassa Waltaria osakunnan merkkihenkilöksi kuraattorina ja inspektorina, mutta myös historioitsijana. Vuonna 1982, siis muistomerkkihankkeen jo alettua, hän julkaisi esseen ”20-luvun kahdet kasvot: ESO ja AKS”. Siinä hän nostaa järjestöt toistensa ideologisiksi vastustajikseen ja oman aikakautensa vastapuoliksi. Tässäkin korostuu Waltarin merkitys, sillä Klingen mukaan ESO:lla ilmeni paitsi AKS-vastaisuutta, myös suoranaisesti oma positiivinen ohjelmansa, jota ilmensivät Olavi Paavolaisen ja Mika Waltarin urbaanit kirjoitukset *Ylioppilaslehden* ESO-erikoisnumerossa vuonna 1927⁴⁸ – Waltarin runoja olen edellä käsitellyt. Kiinnostavaa on myös havaita, että Klinge piti *Turms, kuolemattoman* elämänasennetta esillä jo syksyllä 1964, jolloin juhliittiin Waltarin kunniajäsenyyttä: ”Täyttä ymmärtämistä tärkeämpi kai onkin kiinnostus fundamentaalisiiin asioihin; että niihin voidaan etsiä ratkaisuja, mutta että oikoteitä ei ole. Tähän päättyy *Turmskin* – jotakin on, mutta se ole yksiselitteistä.”⁴⁹

Suomen sotien välisen ajan aatteiden – kosmopoliittien ja kansallismielisten – kamppailua tutkinut Pekka Valtonen on toisaalta huomauttanut, ettei Suomi ”lopulta ollut niin suojeluskuntien sarkatakin harmaa eikä vallitseva kansallis-patrioottinen aateilmastokaan ollut niin yksituumainen kuin kaikesta isänmaallisesta puheesta ja toiminnasta syntyvä vaikutelma antaa ymmärtää”.⁵⁰ Samaa ideaa voidaan soveltaa myös Mika Waltariin. Vaikka nuorta Waltaria voidaan perustellusti pitää kansainvälisenä ja urbaanina tulenkantajana, hänessä oli muitakin elementtejä, kuten edellä esiin nostamani ja Klingen sivuuttamat kirjoitukset osoittavat. Waltarin muistomerkin voi katsoa edustaneen ensisijaisesti sen yhteisön ja niiden henkilöiden arvoja, jotka hanketta ajoivat. Matti Klinge onkin todennut, että muistomerkillä haluttiin kunnioittaa Waltarin henkilön sijaan hänen elämäntyötään sekä niitä arvoja, joita sen katsottiin edustavan. Näitä arvoja olivat humanismi ja helsinkiläisyys, kaupunkilaisuus ja urbanismi, kansainvälisyys ja suvaitsevaisuus.⁵¹ Muistomerkin muoto palveli tätä tehtävää Sibeliuksen monumentin tapaan, joka sekään ei representoinut kohteena olevaa henkilöä itseään vaan metaforisesti tämän elämäntyötä.⁵²

Nuoren sivistyneistön arvojen ilmentäjänä Waltarin muistomerkki oli poikkeuksellinen. Representoidessaan urbaaneja ja kansainvälisiä arvoja se monipuolisti kansallista kuvastoa, jota olivat historiallisesti dominoineet talonpoikaisuuteen ja agraarisuuteen liittyneet tunnelmat.⁵³

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

Eteläsuomalainen osakunta. Hallituksen pöytäkirjat 1945, konseptipöytäkirjat 1962, luetteloiduttomat pöytäkirjat 1964 ja osakunnan kokouksen pöytäkirjat 1981–1983. Kansalliskirjaston erikoiskokoelmat.

LEHDISTÖ

Eteläsuomalainen 1964.

Ylioppilaslehti 1927, 1930, 1945.

MUISTELMAT JA AIKALAISKIRJALLISUUS

Klinge, Matti: *Kadonnutta aikaa löytämässä. Muistelmia 1936–1960*. Helsinki: Siltala 2012.

Klinge, Matti: *Kaksi Suomea*. Helsinki: Otava 1982.

Klinge, Matti: *Yliopistoa ja Itämerta: Muistelmia 1982–1990*. Helsinki: Siltala 2017.

Kurjensaari, Matti: *Syntynyt sivulliseksi. Näkyjä ja kokemuksia*. Helsinki: WSOY 1973.

Suurmiesten jalanjälkiä. Esipuhe. *Etelän tien kulkija – Vilho Helanen (1899–1952)*. Toim. Heikki Roiko-Jokela & Heikki Seppänen. Jyväskylä: Atena 1997.

Waltari, Mika: *Kirjailijan muistelmia*. Toim. Ritva Haavikko. Helsinki: WSOY 1980.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Eskola Anton: *Ajan aallokossa seisoo uusmaalainen kansa. Eteläsuomalaisen osakunnan historia vuoteen 1940*. Eteläsuomalainen osakunta, Helsinki 2005.

Haavikko, Ritva: *Mika Waltari, valloittaja*. Helsinki: WSOY 2008.

Halonen Mia, Nyström Samu, Paunonen Heikki & Vaattovaara Johanna: *Stadin syntinen s*. Helsinki: Art House 2020.

Honkanen, Martti: *Taideyhteisö ja puhe taiteesta*. Estetiikan lisensiaatintyö, Helsingin yliopisto 1986.

Kolbe, Laura: *Koti, katu, kortteli, Kaupunki ja moderni mieli*. Helsinki: Kirjapaja 2018.

Kolbe, Laura: Loppusanat. ESO:n hengestä ja osakunnan tulevaisuudesta. *Uusimaa* 7. Eteläsuomalainen osakunta, Helsinki 2015.

Kolbe, Laura: Ylioppilaat ja suurmiehet. *Suomen ylioppilas*, s. 58–66. Helsinki: Otava 1991.

Kuusisto, Seppo: *Kansallishenkeen uskoen. Hämläis-Osakunnan historia 2. 1918–1970.* Hämläis-Osakunta, Helsinki 1978.

Lind, Merja: Savivarpaita vai cityihmisiä? – Aikakausilehti Imagessa 1980-luvun loppupuolella konstruoitu suomalaisuus ja kansainvälisyys. *Jäljillä. Kirjoituksia historian ongelmista. Osa 2.* Juhlakirja Jorma Kalelalle hänen 60-vuotispäivänään 12.11.2000. Kirja-Aurora, Turun yliopisto 2000.

Lindgren, Liisa: *Monumentum. Muistomerkkien aatteita ja aikaa.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2000.

Mäkinen, Kari: *Unelma jälkikristillisestä kulttuurista ja uskonnosta. Tulenkantajien oppositio kansankirkollista arvomaailmaa vastaan 1924–1930.* Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 145 1989.

Peltonen, Jaakkojuhani: *Aleksanteri Suuri – sankari ja myytti.* Helsinki: Gaudeamus 2021.

Rajala, Panu: *Unio mystica. Mika Waltarin elämä ja teokset.* Helsinki: WSOY 2008.

Riikonen, H. K: *Nukuin vasta aamuyöstä. Olavi Paavolainen 1903–1964.* Helsinki: Gummerus 2014.

Tuominen, Uuno: *Eteläsuomalainen osakunta 1905–1930. Uusimaa I.* Helsinki: Eteläsuomalainen osakunta 1930.

Valtonen, Pekka: *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä.* Helsinki: Gaudeamus 2018.

VIITTEET

- 1 Kolbe 1991, 58–66; vrt. Ojanen 2020, 209–212.
- 2 Lindgren 2000, 209.
- 3 Vrt. Peltonen 2021, 220.
- 4 Lindgren 2000, 28–29.
- 5 ”Suurmiesten jalanjalkia”, 5.
- 6 Eskola 2005, 83. Turkulainen osakunta jaettiin Varsinaissuomalaiseen osakuntaan ja ruotsinkieliseen Turkulaiseen (Åbo afdelning). Pohjalainen osakunta jaettiin Pohjois-pohjalaiseen ja Etelä-Pohjalaiseen osakuntaan, joista jälkimmäinen jakautui myöhemmin kaksikielisen Turkulaisen osakunnan tavoin.
- 7 Kiven merkityksestä ESO:lle on osakunnan Uusimaa-julkaisuissa käytetty kahteenkin otteeseen osuvaa ilmaisua osakunnan ”suojeluspyhimys” (Tuominen 1930, 204 & Kolbe 2015, 110)
- 8 Vuosijuhlapäivän lisäksi kultti sai muita piirteitä: syyslukukaudella päätettiin ryhtyä keräämään Kiveä koskevaa suullista muistitietoa, mutta hankkeesta luovuttiin, kun kuultiin Viljo Tarkiaisen valmistelevan Kivi-elämäkertaa. Syksyllä 1909 suomenkieliset osakunnat hankkivat ESO:n aloitteesta Kiven kuolinmökkin, jonka ne lahjoittivat ylioppilaskunnalle. 1920-luvun alussa osakunta kunnosti Kiven haudan. (Tuominen 1930, 205)
- 9 Ks. esim. Tuominen 1930, 200–209.
- 10 ”Tavallinen mies 40 vuoden ajalta.” Eteläsuomalainen 5/1945.
- 11 Waltari 1980, 154.
- 12 Riikonen 2014, 48.
- 13 Mika Waltari: ”1927.” Ylioppilaslehti 16/1927.
- 14 Waltari 1930, 9–11.
- 15 Rajala 2008, 206–211.
- 16 Waltari 1931, 237.
- 17 Waltari 1980, 155. Waltari itse muistelee tämän tapahtuneen vuoden 1930 aikaan, mutta kyseessä oli mitä todennäköisimmin vuosi 1927, sillä Waltari muistelee edelleen toimitussihteeri Lauri Ahon kiikuttaneen runon ”jo silloin kaljun” päätoimittajan Urho Kekkosen luettavaksi – Aho oli Ylioppilaslehden toimitussihteerinä vuoden 1927 ja Kekkonen päätoimittajana numerot 3/1927–4/1928 (Kortti 2013, 763).
- 18 Waltari 1980, 155: Kirjailija muistaa jopa ulkomuistista säikeistön: ”Taomme keskelle kenttien rautaisten/ ankarain tähtien alle/ suuren Suomen. / Keskeltä tulen ja veren uhmaillen/ nousee kerran/ uusi ja mahtava huomen.” Kohta ”ankarain tähden” oli alluusio Helasen Ankarat tähdet -romaniin.
- 19 Mika Waltari: ”Myrskylaulu.” Ylioppilaslehti 16/1930.
- 20 Ks. Musikka 1958, 200–205.
- 21 Osakunnan hallituksen kokous 30.1.1945. ESO: Cd2.
- 22 Osakunnan hallituksen kokous 2.2.1945. ESO: Cd2.
- 23 Osakunnan kokous 14.5.1962. ESO: Cb 8.
- 24 Osakunnan kokous 17.9.1962. ESO: Cb 8.
- 25 Mika Waltarin puhe muotokuvien paljastuksessa Eteläsuomalaisessa osakunnassa 10.10.1964, Eteläsuomalainen 5–6/1964.
- 26 Eskola 2005, 130.
- 27 Klinge 2005, 29.
- 28 Klinge 2012, 286–287, 339–344.

- 29 Osakunnan kokous 21.9.1964. Luetteloimaton; Haavikko 2008, kuvaliite.
- 30 Matti Klingen puhe muutokuvien paljastuksessa Eteläsuomalaisessa osakunnassa 10.10.1964. Eteläsuomalainen 5–6/1964.
- 31 Kolbe 1991, 64.
- 32 Esimerkiksi keväällä 1982 Eteläsuomalaisen Mika Waltari -erikoisnumerossa artikkelissa ”Tuumaillen ESO:n parvekkeella 1982” tuumaili nimimerkki ”seppä iänikuinen”, että kun lukukausi keväällä 1981 aloitettiin Uudella Ylioppilastalolla, jäi vanhempi sukupolvi, ”vanhat parat”, Casa Academicalle. Kyseessä oli jatkuvuus, tai pikemminkin sen puute: ”Niin sinne taisi jäädä myös esolaisuus. Yksinkertaisemmin: traditio katkesi, hiili sammui. Tavallisesti uudet jäsenet sulautuvat vanhojen joukkoon ja vanhat sulavat huomaamatta pois. Esossa muutos oli drastinen; kerralla vaihtui sekä talo että jäsenet – Aika on lakaissut menneet parvekkeelta ulos, alas Mannerheimintien lyijyn katkuun.” Nimimerkki ”seppä iänikuinen”: ”Tuumaillen ESO:n parvekkeella 1982.” Eteläsuomalaisen Mika Waltari -erikoisnumero 5/1982, 50–51. Ks. myös Klinge 2017, 61.
- 33 Klinge 2017, 60.
- 34 Osakunnan kokous 24.3.1981. ESO: Ca 48.
- 35 Osakunnan kokous 23.4.1981. ESO: Ca 48.
- 36 Osakunnan kokous 24.11.1981. ESO: Ca 48.
- 37 Klinge 2017, 60.
- 38 Osakunnan kokous 26.4.1982. ESO: Ca 48.
- 39 Osakunnan kokous 17.1.1983. ESO: Ca 48.
- 40 Klinge 2017, 60.
- 41 Honkanen 1986, 20.
- 42 Klinge 2017, 61, 64.
- 43 Klinge 2017, 61.
- 44 Lindgren 2000, 56–58.
- 45 Lindgren 2000, 76.
- 46 Lindgren 2000, 209–213, 220.
- 47 Kurjensaari 1973, 229.
- 48 Klinge 1982, 235–236.
- 49 Matti Klingen puhe muutokuvien paljastuksessa Eteläsuomalaisessa osakunnassa 10.10.1964, Eteläsuomalainen 5–6/1964.
- 50 Valtonen 2018, 8.
- 51 Klinge 2017, 61, 64.
- 52 Lindgren 2000, 220.
- 53 Halonen, Nyström, Paunonen & Vaattovaara 2020, 17; Kuusisto 1978, 57; Kolbe 2018, 52; Lind 2000, 339.

PYHÄN KOSKETUS – OPISEKELIJOIDEN OMA SUOJELUSPYHIMYS PYHÄ KATARIINA

Viktor: Pyhän Katariinan ikoni, 1600-luvun puoliväli.
 Kuva: Tilemahos Efthimiadis, Wikimedia Commons

Tarvitseeko opiskelija pyhän kosketusta? Ehkä huonosti nukutun yön jälkeen tentissä istuva opiskelija voi toivoa, että olisi jokin korkeampi voima, joka auttaisi, kun hätä on suurin. Opiskelijoilla, ainakin naisopiskelijoilla, sanotaan olevan aivan ikioma suojeluspyhimyksensä, pyhä Katariina. Viisasta ja oppinutta pyhää Katariinaa pidetään myös filosofian ja filosofien, naisopettajien, kirjastojen ja kirjastonhoitajien suojeluspyhimyksenä.¹

Tämä kiistelty hahmo kuuluu sekä katolisen että ortodoksisen kirkon pyhimyksiin tai pyhiin, kuten ortodoksisessa kirkossa sanotaan. Hänen olemassaoloon on epäilty sen verran vahvasti, että katolinen kirkko poisti hänet pyhimyskalenteristaan vuonna 1969. Pyhä Katariina kuitenkin palautettiin siihen takaisin vuonna 2002.²

Pyhä Katariinan tunnusmerkkejä kuvataiteessa ovat kruunu, miekka, usein kirja kädessä sekä pyörän osa jalan vieressä. Ikonitaiteessa pyhän Katariinan attributteina ovat palmunoksa, risti, kruunu, hengen miekka, kirja ja rikkoontunut teilipyörä. Pyhälle Katariinalle on omistettu keskiajalla suomalaisia kirkkoja ja häntä on kuvattu suomalaisessa kirkkotaiteessa, esimerkiksi Lohjan pyhän Laurin kirkon holviseinällä. Hän olikin toiseksi merkittävin naispyhimyksemme heti pyhän Annan jälkeen.³

MARRASKUULLA VIETETÄÄN PYHÄN KATARIINAN MUISTOPÄIVÄÄ

Pyhän Katariinan muistopäivä on marraskuun 25. päivänä, joka on suomalaisessa nimipäiväkalenterissa Katariinan sekä sen puhuttelumuodon Kaisan nimipäivä. Katariina-nimen alkuperänä pidetään kreikankielistä sanaa *katharos*, joka tarkoittaa siveää ja puhdasta.⁴

Marraskuun lopulla on monen muunkin opiskelijan elämää koskevan asian ja tapahtuman vuosipäivä. Päivämäärälle 26. marraskuuta osuvista opiskelijaelämän merkkipäivistä kirjoittaa Pasi Pykälistö tekstissään akateemisesta vapaudesta.

PYHÄN KATARIINAN TARINA

Katariinan kerrotaan olleen kaunis ja älykäs rikkaan patriisi Kestoksen tytär Aleksandriasta. Hän oli tiedonjanoinen nuori nainen, joka opiskeli filosofiaa, kirjallisuutta sekä lääke- ja luonnontiedettä. Katariinaa tavoittelivat monet kosijat, mutta kukaan ei kelvannut hänelle. Lopulta Katariinan äiti lähetti hänet kristityn erakon luokse. Erakko kertoikin tuntevansa miehen, joka täyttäisi kaikki Katariinan vaatimukset. Hän antoi Katariinalle lahjaksi Jumalanäidin ikonin, jossa Jumalanäiti kantoi Kristusta käsivarrellaan. Yöllä Katariinalle ilmestyi ikonissa kuvattu Jumalanäiti, mutta Jeesus-lapsi käänsi kasvonsa pois päin Katariinasta. Hän sanoi Katariinan olevan synnin ja kuoleman alaisena epäpuhdas ja ruma. Tästä järkyttyneenä Katariina palasi erakon luokse. Näin Katariina alkoi perehtyä kristinuskoon ja lopulta antoi kastaa itsensä. Jumalanäiti ilmestyi uudestaan Katariinalle ja Kristus-lapsi sanoi: ”*Nyt hän on säteilevä ja kaunis ja todella viisas, hyväksyn hänet morsiamekseni.*” Katariina sai Jeesukselta myös sormuksen.⁵

Katariina uhmasi kristityksi kääntymisensä jälkeen keisarivaltaa (keisari Maximianus vuosina 305–311) ja moitti keisaria epäjumalien palvomisesta ja kulttimenoista. Keisari Maximianus hämmästyí nuoren naisen rohkeutta ja testasi häntä asettamalla hänet väittelemään 50 viisaan aleksandrialaisen

kanssa. Katariina sai viisaat puolelleen, ja he pyysivät kastamaan itsensä. Keisari vihastui tästä ja tuomitsi kaikki viisaat roviolla poltettaviksi. Katariinan hän vangitsi ja kidutti häntä kiinnittämällä hänet piikkipyörään. Marraskuun 25. päivänä Katariina vietiin tuomioistuimen eteen. Viimeisinä sanoinaan hän kiitti Herraa, joka oli paljastanut hänelle viisautensa.⁶

Marttyyrikuoleman kokeneen Katariinan jäännökset vietiin joko enkelien tai toisen tulkinnan mukaan kahden munkin toimesta Siinain vuorelle. Katariinan maatumattomat jäännökset löysi 700–800-luvulla lähellä elänyt erakko. Hän oli saanut unessa ilmoituksen jäännöksistä. Sen jälkeen pyhäinjäännökset siirrettiin vuonna 527 perustettuun Siinain luostariin. 1000-luvulla munkki Simeon antoi osan pyhäinjäännöksistä Normandian herttua Richardille. Länsi-Euroopassa pyhä Katariina oli osa suurta kunnioitusta nauttivia pyhiä auttajia.⁷

VIITTEET

- 1 Kuukauden pyhimys: Pyhä Katariina Aleksandrialainen, neitsyt ja marttyyri (25.11.) <https://risti.katolinen.fi/uutisia-seurakunnasta/kuukauden-pyhimys-pyha-katariina-aleksandrialainen-neitsyt-ja-marttyyri-2511> (luettu 28.10.2021).
- 2 Ibid.
- 3 Kuukauden pyhimys: Pyhä Katariina Aleksandrialainen, neitsyt ja marttyyri (25.11.) <https://risti.katolinen.fi/uutisia-seurakunnasta/kuukauden-pyhimys-pyha-katariina-aleksandrialainen-neitsyt-ja-marttyyri-2511> (luettu 28.10.2021).
- 4 Mistä tulee etunimi Kaisa? Kotimaisten kielten keskus https://www.kotus.fi/nyt/kysymyksiä_ja_vastauksia/nimien_alkuperasta/kaisa (luettu 28.10.2021)
- 5 Suurmarttyyri Katariina Aleksandrialainen <https://ort.fi/suurmarttyyri-katariina-aleksandrialainen> (luettu 28.10.2021).
- 6 Suurmarttyyri Katariina Aleksandrialainen <https://ort.fi/suurmarttyyri-katariina-aleksandrialainen> (luettu 28.10.2021).
- 7 Suurmarttyyri Katariina Aleksandrialainen <https://ort.fi/suurmarttyyri-katariina-aleksandrialainen> (luettu 28.10.2021).

AKATEEMINEN VAPAAUS – PRIVILEGIUM SCHOLASTICUM

Yliopistomaailmaan sanotaan yhä nykyisinkin kuuluvan akateemisen vapauden. Mutta mitä tämä vapaus oikein tarkoittaa ja mistä se on lähtöisin? Nykyisin akateeminen vapaus tarkoittaa toisaalta mahdollisuutta opiskella mitä tahansa alaa yliopiston ja valtionhallinnon asettamissa rajoissa. Toisaalta akateemisella vapaudella viitataan opiskelijoiden vastuuseen itsestään ja omista opinnoistaan. Akateemisen vapauden käsite yhdistetään myös useasti tieteen tekemisen yhteen peruseriaatteeseen, tieteen riippumattomuuteen.¹ Tiedettä tekevä, ylläpitävä ja tuottava akateeminen yhteisö voi synnyttää riippumatonta ja faktapohjaista tietoa vain vapaana ulkopuolisten tahojen vaikutuksesta ja pyrkimyksistä ohjailla tieteen suuntaa, olivat sitten kyseessä ideologiset tai taloudelliset vaikuttimet tällaiselle ohjailulle.²

Akateemisen vapauden alkujuuret ovat Rooman valtakunnan myöhäiskaudella, jolloin keisarien vallan alla roomalaisessa oikeudessa luovuttiin yleisen lain periaatteesta ja erilaiset privilegiot (sananom. yksityinen laki) alkoivat nopeasti yleistyä ja tulla hyväksytyiksi tavoiksi tukea yhteiskunnan kannalta tärkeiksi katsottujen taitojen harjoittajia, kuten grammatikot, rektorit ja lääkärit. Myös opettajat vapautettiin monista veroista ja palveluvelvollisuuksista, ja he saivat myös osakseen laajan valtiollisen suojelun ankarine rangaistuksineen kaikkia niitä kohtaan, jotka rikkoivat näitä oikeuksia. Oppineiden etuoikeudet kietoutuivat myöhäisantiikin ja varhaiskeskiajan aikana tiiviisti yhteen pappissäädyn privilegioiden kanssa, sillä Länsi-Rooman valtakunnan romahdettua kirkko oli se instituutio, joka kannatteli antiikin sivistystä ja välitti sitä uusille sukupolville lännessä.³

TAUSTAA

1100-luvun renessanssikaudella ristiretkien myötä Itä oli avautunut uudella tavalla Länsi-Euroopan kuningaskunnille ja edullisen ilmastojakson myötä väestönkasvu ja vaurastuminen loivat markkinoita Idästä tuotaville luksustuotteille, mikä puolestaan oli nostamassa Italian kaupunkivaltioita Euroopan mahtitekkijöiksi. Samalla paavinistuimen ja keisarikruunun välinen valtakamppailu läntisen kristikunnan herruudesta tehokkaasti ehkäisi kummankin vallanpitäjän ylivallan. Ensimmäisiä kouluja oli syntynyt jo pari vuosisataa aikaisemmin läntisen Euroopan katedraalien, luostarien ja hovien ympärille karolingisen renessanssin aikana. 1000-luvulla Espanjan kautta levisi arabiasta käännettyinä antiikin klassikoita latinankielisen maailman saataville.

Kasvaviin kaupunkeihin syntyi erilaisia oppilaitoksia, jotka usein olivat yhden mestarin ympärille kerääntyneiden oppilaiden joukkoja. Vielä kauan näillä kouluilla ei ollut omia seiniä ympärillään taikka ihmeellisempää institutionaalista rakennetta tukena, vaan joukko opintohaluisia tarpeeksi varakkaita ja useimmiten pappissäätyyn kuuluvia miehiä liittyi yhteen maksaakseen viisaudestaan ja oppineisuudestaan tunnetulle mestarille (lat. *magister*, it. *maestro*, saks. *meister*, ransk. *maitre*, engl. *master* -> suom. maisteri) siitä että tämä opettaisi heitä. Opetus tapahtui katedraalien sivukappeleissa, luostareiden holvistoissa tai majataloissa ja kapakoissa kaupungilla.⁴ Varakkaampi mestari ja oppilaat saattoivat myös vuokrata kokonaisen huoneiston tai talon kaupungista opetustaan varten, tai opetus saattoi tapahtua jonkun varakkaammasta perheestä tulevan oppilaan kotitalossa.⁵ Näistä kouluista kehittyivät *studiumeina* tunnetut oppilaitokset ja näistä puolestaan syntyivät ensimmäiset yliopistot Bolognassa, Pariisissa, Padovassa, Salamancassa, Oxfordissa ja Salernossa. Keskiajalla ero *studiumin* ja *universitaksen* välillä oli häilyvä, mutta aikakauden loppua kohden vakiintui tavaksi kutsua yliopistoiksi vain erityisen privilegio- ja perustamiskirjan saaneita ja nelitiedekuntaiseksi (ainakin paperilla) laajennettuja *studiumeja*.⁶ Näiden tutkinnot pätivät ja tunnustettiin kaikkialla katolisessa maailmassa.

KEISARIN KIITOS

Vuonna 1153 Saksan kuningas Fredrik I Barbarossa ylitti sotajoukkoineen Alpit matkallaan Roomaan tullakseen kruunatuksi Pyhän Saksalais-Roomalaisen Keisarikunnan keisariksi. Ottolaisesta ajasta lähtien Saksan kuninkuus oli ollut vain esiaste ennen paavin kädestä saatavaa keisarikruunua. Keisarikruunun mukana seurasi teoreettinen valta yli muiden läntisten monarkkien ja vähintään rinnakkainen valta-asema Bysantin keisarin sekä paavin kanssa. Maallista keisarinvaltaa kannattavat henkilöt katsoivat keisarin olevan paavia ylempi universaalien vallan haltija ja Jumalan edustaja maan päällä, missä voi nähdä Bysantin kesaropapismien vaikutusta. Paavi ja Clunyn reformista alkanut roomalaiskatolisen kirkon uudistusliike puolestaan katsoivat, että paavi oli keisaria ylempi, olihan paavi Pietarin seuraajana Kristuksen sijainen maan päällä ja keisarihan sai kruununsa paavilta. Tämän valtapoliittisen kamppailun keskiöön nousi Bysantista saatu keisari Justinianus I:n lakikokoelma *Corpus Iuris Civilis*, joka varsin selvästi puhui keisarin ylivallasta suhteessa muihin vallanpitäjiin.⁷

Tuore keisari Fredrik I kutsui Italiassa valtiopäivät koolle Roncagliaan (nyk. osa Piacenzaa), ja hän kutsui myös paikalle neljä Bolognan maisteria, jotka opettivat lakia tuossa kaupungissa. Justinianuksen lakikokoelmaan nojaten lainoppineet todistivat keisarin valtaoikeudet Rooman valtakunnan lakeihin perustuviksi.⁸ Rooman valtakunta ei ollut lopullisesti lakannut olemasta vielä tässäkään vaiheessa, vaan keskiaikaisessa ajattelussa keisarikunta jatkoi varjomaista oloaan paavin ja Pyhän Saksalais-Roomalaisen keisarin kautta, joille teoriassa muu kristikunta oli alisteinen. Vastaavasti Bysantin valtakunta tunnetusti ja oikeutetusti kutsui itseään Roomalaisten valtakunnaksi (*Βασιλεία Ῥωμαίων*). Valtiopäivien aikana juristit myös uudistivat keisarin verotusoikeudet Italian maanteihin ja jokiin sekä muotoilivat uusiksi Italian kuningaskunnan erilaisia sääntöjä ja pykäläi saattaaksensa ne harmoniaan roomalaisen oikeuden kanssa. Keisarin vallan vahvistuminen ei miellyttänyt Italian ruhtinaita taikka kaupunkivaltioita, saati paavia Roomassa.

Valtiopäivien aikana keisari Fredrik antoi privilegion, joka oikeastaan oli luonteeltaan enemmänkin suojeluskirje, koskien kaikkia oppineita ja opintoja harjoittavia läntisessä kristikunnassa, minne keisarin valta vain ulottui. Privilegio on keskiaikaisen perimätiedon mukaan tulkittu keisarin kiitokseksi Bolognan juristeille ja syntyneeksi näiden valitettua vierasmaalaisten opinhaluisten matkajien kokemaa sortoa ja vainoa maanteillä ja vieraissa kaupungeissa, joihin he olivat opintojaan lähteneet harjoittamaan.⁹ Keskiaikaisen oikeuskäytännön mukaisesti nämä vierasmaalaiset opiskelijat ja oppineet eivät nauttineet kaupunkivaltion tai lääninherran lakien suojaa samalla tavoin kuin syntyperäiset asukkaat.¹⁰ Lisäksi kaupunkien raadit katsoivat kaikki tietyistä maasta tai alueelta tulevat henkilöt kollektiivisesti vastuullisiksi toistensa tekemisistä, minkä seurauksena opiskelijan omaisuus saatettiin takavarikoida maanmiehen velkojen takia tai hän saattoi joutua jopa vankilaan. Kronikoista tunnetaan myös lynkkauksia, joissa vierasmaalaisia opiskelijoita tapettiin usein hyvin hatarin perustein.¹¹ Raadit ja lääninherrat sekä kirkolliset prelaatit pyrkivät myös erilaisten valojen vannomiseen pakottamalla estämään oppineiden poistumisen kaupungista taikka alueelta, koska tällöin verottavat henkilöt ja tulot vähenisivät. Keisarin antama privilegio kielsi oppineiden yhteisön, *universitaksen*, ulkopuolisilta mahdeilta tämän vallan ja oikeuden ja antoi näille oppineiden yhteisöille eli yliopistoille juridisen itsenäisyyden korkeimman vallan haltijan suojeluksessa.¹² Kun aikaisemmin olivat olleet maallinen laki ja kirkollinen laki, sekä maanlaki että kaupunginlaki, niin nyt yliopistokaupungeissa rajattiin omaksi juridiseksi alueekseen oppineet ja heidän muodostamansa yliopisto.

Privilegium Scholasticum tuli sittemmin tunnetuksi nimellä *Authentica Habita*, ja siihen Bolognan yliopisto ja muut ensimmäiset yliopistot perustivat vapautensa sekä vaatimuksensa siitä, etteivät kaupungin raati, lääninherrat tai kirkkoruhtinaat voineet puuttua yliopiston asioihin taikka käskää yliopistoyhteisöä. Kuitenkin keisari Fredrik I:n tähti kääntyi alamäkeen vuonna 1179, kun hänen sotajoukkonsa hävisivät Italian valtioiden liittokunnalle Legnanon taistelun ja keisari joutui vetäytymään Alppien ylitse takaisin Saksaan. Italia jäi kaupunkivaltioiden ja paavin hallintaan, jotka yhteisen vihollisen poistuttua alkoivat jälleen sotia keskenään. Keisarin antaman privilegion noudattaminen oli tällaisessa tilanteessa uhattuna privilegion antamaan valtiomahdin poistuttua Italiasta. Bolognan juristit olivat kuitenkin kiinnittäneet paavi Aleksanteri III:n huomion ja kirkon kanonisen oikeuden uudistusta ajava paavi vahvisti keisarin antaman privilegion omalla

julistuksellaan, lisäten näin keisarin universaalin lain rinnalle universaalin paavillisen vahvistuksen. Kirkko ja etenkin paavin kuuria tarvitsivat osaavia juristeja siinä missä keisarikin. Sattumoisin paavi Aleksanteri oli myös itse kotoisin Bolognasta. Privilegio sai yleisen vahvistuksen Lateraanikonsiilissa 1179, missä Aleksanteri III ajoi läpi konsiilin 18. kaanonin, jossa määrättiin jokainen katedraali ja luostari palkkaamaan opettaja opettamaan kirkonmiehiä ja ettei kirkollisten viranhaltijoiden myöntämästä opetusluvasta (*licentia docendi*) saanut periä maksua.¹³ Myöhemmin 1200-luvulla tästä opetusluvasta tuli *licentia docendi ubique*, jonka oikeutti opettamaan missä tahansa paavin ja keisarin valtapiirissä ja johti yliopistojen myöntämien oppiarvojen pätevyYTEEN ja kelpoisuuteen kaikkialla läntisessä kristikunnassa.¹⁴

Vuonna 1180 paavi Aleksanteri III alkoi myöntää avustuksia (*benefices*), joilla opintoja suorittavat kirkonmiehet ja papit saivat nauttia kymmenysten tuotoista myös oleskellessaan seurakuntansa ulkopuolella¹⁵ ja näin sai alkunsa *prebenda*-systeemi, jolla mm. Turun Akatemiaa rahoitettiin 1800-luvulle asti.¹⁶ Käytännössä kyse oli maatiloista ja läänityksistä, eli kirkon maaomaisuuden tuotoista ja uskovaisten maksamista kymmenyksistä, joiden tuottoja ohjattiin opiskelijoiden elämisen rahoittamiseen ja opintojen mahdollistamiseen. Myöhemmät paavit ja piispat ottivat kehkeytymässä olevan yliopistolaitoksen siipiensä suojaan ja lopulta oikeiksi yliopistoiksi katsottiin vain sellaiset, joilla oli paavin antama perustamiskirja, jossa yliopiston oikeudet ja rakenteet vahvistettiin, yleensä Bolognan ja myöhemmin Pariisin esikuvien mukaisesti. Tällainen paavin bullalla ja aiempien yliopistojen privilegioiden kopiolla perustettu yliopisto oli mm. Uppsalan yliopisto vuonna 1477.¹⁷

Akateeminen vapaus sai siis alkunsa maallisen ja hengellisen vallan välisen valtataistelun yhtenä sivujuonteena, jonka pyrkimys oli saada laintuntijat ja osaavat juristit hallitsijan tai paavin palvelukseen. Keskiajan lopun ja uuden ajan ruhtinasvaltion aikana yliopistot saivat uusia privilegioita ja erioikeuksia maallisilta ja kirkollisilta vallanpitäjiltä, yleensä erilaisia säätytunnuksia ja verotus- ja rahoitusmonopoleja rahoittamaan yliopiston toimintaa. Vasta 1600-luvulla tieteen vallankumouksen aikana näiden sekalaisten privilegioiden seasta alkoi muodostua ihanne vapaasta tieteestä, jota harjoittivat yliopistoyhteisöjen tutkijat vapaina maallisen ja hengellisen vallan valvonnasta. Uuden tieteen luominen ja siihen johtava tutkimus tulivat yliopistoihin vasta 1800-luvulla. Sitä ennen yliopistoissa painopiste oli aiemman tiedon oppimisessa ja sisäistämisessä, kun taas erilaiset tiedeseurat ja -akatemat olivat uuden tieteen synty-ympäristöjä.

PRIVILEGIUM SCHOLASTICUM

Habita super hoc diligenti episcoporum, abbatum, ducum, comitum, iudicum et aliorum procerum sacri nostri palatii examinatione, omnibus qui studiorum causa peregrinantur scholaribus, et maxime divinarum atque sacrarum legum professoribus, hoc nostre pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus litterarum exercentur studia, tam ipsi quam eorum nuncii veniant et habient in eis secure. Dignum namque existimamus, ut bona facientes nostra laude et protectione tueantur, quorum scientia mundus illuminatur ad obediendum Deo et nobis, eius ministris, vita subiectorum informatur, quadam eos speciali dilectione ab omni iniuria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, cum amore scientie facti exules, de divitibus pauperes semetipsos exinaniunt, vitam suam omnibus periculis exponunt et a vilissimis sepe hominibus quod graviter ferendum est, corporales iniurias sine causa perferunt! Hac igitur generali et in eternum valitura edicimus lege, ut de cetero nullus ita audax inveniatur, qui aliquam scholaribus iniuriam inferre presumat, nec ob alterius provincie delictum, quod aliquando ex perversa consuetudine fieri audivimus, aliquod dampnum eis inferat; sciturus, huius constitutionis temeratoribus et illius temporis, si ipsi hoc vindicare neglexerint, locorum rectoribus restitutionem rerum ab omnibus in quadruplum exigendam, notaque infamie ipso iure eis irrogata, dignitate sua inperpetuum careant. Verumtamen si eis litem super aliquo negotio quispiam movere presumpserit, huius rei optione scholaribus data, eos coram domino aut magistro suo vel ipsius civitatis episcopo, quibus hanc iurisdictionem dedimus, conveniant. Quod si vero ad alium iudicem trahere temptaverint eum, et si iustissima causa fuerit, pro tali conamine a debito cadat. Hanc autem legem inter imperiales constitutiones sub titulo ‘ne filius pro patre etc.’ inseri iubemus.

Dat. apud Roncalias, anno Domini MCLVIII mense Novembri.¹

1 Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones I, 1893, 249.

OPPINEIDEN PRIVILEGIO

Neuvoteltuamme tunnollisten piispojen, apottien, herttuoiden, kreivien, tuomarien ja muiden ylimysten sekä meidän pyhän hovimme jäsenten kanssa.

Kaikille oppineille, jotka opintojen vuoksi matkustavat ja jumalallisten sekä pyhien lakien opettajille, nyt armossamme suosionosoituksen myönnämme, että paikassa, jossa kirjallisuuden opintoja harjoittaen niin he itse kuin heidän edustajansa kulkevat ja asuvat, olkoot turvassa.

Sillä sopivaksi katsomme, että he hyvää tekevät ja meidän ylistystämme ja suojelustamme nauttikoot kaikki oppineet, joiden tietämys valaisee maailmaa kuuliaisuuteen Jumalalle ja meille, hänen edustajalleen.

He elämänsä omistavat tieteelle ja hyläten rikkaudet tulevat köyhiksi. Vuoksi tiedon rakkauden he lähtevät vieraille maille asettaen itsensä alttiiksi kaikille vaaroille. Sekä halpamaisille ihmisille, joista raskaasti joutuvat kärsimään, jopa ruumiillisia vammoja syyttä saaden.

Tämän vuoksi heitä erityisellä rakkaudella kaikilta vääryyksiltä suojelemme, sillä kuka heitä ei siten kohtelisi?

Tämän siis yleiseksi ja ikuisesti päteväksi laiksi annamme, että lisäksi jos kukaan niin röyhkeästi keksii tehdä; joka jollekin oppineelle vääryyttä aikoo tehdä syyttäen häntä paenneen maanmiehensä sijaan tämän velan vuoksi, kuten olemme kuulleet toisinaan kieroutuneesta tottumuksesta tehtävän, tekee vahinkoa vain itselleen.

Tietäkööt, tämän lain rikkojat ja tämän lain valvojat, jos itse tämän rankaisemisen laiminlyövät, niin paikkakuntien johtajat korvauksen kaikista varastetuista tavaroista nelinkertaisena perivät ja valvojat menettäkööt kunniansa ja virkansa.

Lisäksi jos joku pyrkii haastamaan oppineen oikeuteen tuomarin eteen missään asiassa, jossa oppineet ovat osapuolena, he julkisesti kokoontukoot lääninherran tai oppineen oman mestarin taikka kyseisen kaupungin piispan, joille tämä tuomiovallan annamme, luokse.

Ja jos todella muun tuomarin eteen yrittävät oppinutta raahata ja vaikka mitä oikeudenmukaisimmin käsittelevät, niin sellaisen menettelyn vuoksi kantaja häviää jutun.

Tämän lain käskemme lisätä keisarillisten konstituutioiden joukkoon otsikon ”Ei poika isän puolesta jne.” alle.

Annettu Roncaglian luona Herran vuonna 1158 marraskuussa.

Käännös kirjoittajan.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUTTA

VERKKOLÄHTEET

Euroopan yliopistojen Magna Charta julistus 18.9.1988 Bolognassa Bolognan yliopiston 900-vuotisjuhlien yhteydessä, suomennos julistuksesta:

<http://www.magna-charta.org/resources/files/the-magna-charta/finnish>
(vierailtu 12.7.2021.)

Authentica Habita, italiankielinen käännös: <https://mediumaevumweb.wordpress.com/2020/09/19/laautentica-habita-di-federico-barbarossa/> (vierailtu 6.7.2021.)

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan säännöt 2018:

https://api.hyy.fi/wp-content/uploads/2020/09/hyyn-saannot_2018.pdf
(vierailtu 14.8.2021.)

Niiniluoto, Ilkka – ”Akateeminen vapaus ja vastuu” *Niin & Näin* 1/2009.
Verkkoartikkeli osoitteessa: <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn091-48.pdf>, (vierailtu 26.6.2021.)

PAINETUT LÄHTEET

Alkuperäislähteen lähdejulkaisu:

Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones I. p. 249. red. Ernst Dümmler. Hannover: Hahn, 1893.

KIRJALLISUUTTA

Gieysztor, Aleksander. ”Management and resources” Teoksessa *A History of the University in Europe Volume I: Universities in Middle Ages*, 108-144. Ed. Hilde de Ridder-Symoens. Cambridge, Cambridge University Press, 1992.

Kibre, Pearl. *Scholarly Privileges in the Middle Ages: the rights, privileges, and immunities, of scholars and universities of Bologna, Padua, Paris, and Oxford*. Medieval Academy of America vol. 72. Cambridge Massachusetts: American Council of Learned Societies, 1962.

Kibre, Pearl. *The Nations in the Mediaeval Universities*. Cambridge Massachusetts: Mediaeval Academy of America, 1948.

Klinge, Matti. ”Yliopisto instituutiona”. Teoksessa *Turun Kuninkaallinen Akatemia 1640-1828, Helsingin yliopiston historia I*, 108-249. Kirjoittaneet Klinge, Matti; Knapas, Rainer; Leikola, Anto; Strömberg, John. Helsinki: Otava 1987.

Lindroth, Sten. *Uppsala Universitet 1477-1977*. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1976.

Nardi, Paolo. ”Relations with authority”. Teoksessa *A History of the University in Europe Volume I: Universities in Middle Ages*, 77-106. Ed. Hilde de Ridder-

Symoens. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Nuorteva, Jussi. *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun Akatemian perustamista 1640*. Bibliotheca Historica 27. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 177. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura & Suomen Kirkkohistoriallinen Seura, 1999.

Oja, Heikki. *Suomen kansan pyhimyskalenteri*. Helsinki: Kirjapaja, 2011.

Rüegg, Walter. "Themes". Teoksessa *A History of the University in Europe Volume I: Universities in Middle Ages*, 3-34. Ed. Hilde de Ridder-Symoens. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Verger, Jacques. "Patterns". Teoksessa *A History of the University in Europe Volume I: Universities in Middle Ages*, 35-74. Ed. Hilde de Ridder-Symoens. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

VIITTEET

- 1 Niiniluoto 2009, 153.
- 2 Magna Charta Universitarum, 1988, perusperiaatteet 1 & 3.
- 3 Kibre, 1962, 3–4.
- 4 Gieysztor 1992, 136–137.
- 5 Nuorteva 1999, 47.
- 6 Nuorteva 1999, 22–25.
- 7 Rüegg. 1992, 14-15.
- 8 Nardi 1992, 78-79.
- 9 Kibre, 1962, 10-11.
- 10 Kibre 1948, 3-5.
- 11 Verger 1992, 53.
- 12 Kibre 1962, 11-12.
- 13 Nardi 1992, 80.
- 14 Rüegg 1992, 17.
- 15 Nardi 1992, 80.
- 16 Klinge 1987, 146-148.
- 17 Lindroth 1977, 13-14.

MARRASKUU ON JUHLAKUUKAUSI

Marraskuun 25. päivä on kristillisessä pyhimyskalenterissa Pyhän Katariina Aleksandrialaisen muistopäivä, joka on oppineiden, filosofian ja opiskelijoiden suojeluspyhimys.¹ Marraskuun 26. päivä on puolestaan Turun Akatemian uudelleen vihkimisen päivä Suuren Pohjan sodan jälkeen vuonna 1722 ja myös (Vanhan) Ylioppilastalon vihkiäisjuhlan vuosipäivä 1870.² Sama päivä on myös Katariinan ja Kaisan nimipäivä, ja keisari Nikolai I:n aikana yleisten juhlien ollessa kiellettyjä ylioppilaat juhlivat ravintoloitsija Catharina ”Cajsa” Wahllundin nimipäiviä marraskuussa. Catharina Wahllundin mukaan nimettiin hänen pitämänsä ravintola ja lopulta kokonainen kaupunginosa, Kaisaniemi. Wahllundin nimipäivän juhlinnassa joko tietoisesti tai vahingossa yhdistyivät joukko vanhempia akateemisia juhlapäiviä ja ajankohtia. Marraskuussa voimme siis juhlistaa paitsi Ylioppilaskunnan vuosijuhlaa, Vanhan Ylioppilastalon vihkiäisten vuosipäivää ja Turun Akatemian uudelleen avaamista Suuren Pohjan sodan pakolaisvuosien jälkeen, myös akateemista vapautta, joka täyttää 863 vuotta.

1 Oja 2011, 404.

2 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan säännöt 2018 55 §.

ELIAS LÖNNROTIN JUHLA-ALBUMI – SAMETILLA JA HOPEALLA SOMISTETTU, KIELIKIISTALLA KERROSTETTU

Helsingin yliopistomuseon uudessa kokoelmatilassa, joka sijaitsee huipputeknologiaalla varustetussa Museoviraston kokoelma- ja konservointikeskuksessa Vantaalla, lepää säilytyslaatikoissaan kaksi arvokasta opusta. Suomen ylioppilaskunnan albumi Elias Lönnrotin kunniaksi ja sen ruotsinkielinen laitos olivat aikanaan itsensä Elias Lönnrotin omistamat kappaleet. Suomen ylioppilaskunta teetti juhla-albumit vuonna 1882 juhlistamaan 80-vuotta täyttäneen Lönnrotin elämäntyötä. Suomen ylioppilaskunta oli perustettu vuonna 1868, kun Venäjän keisari Aleksanteri II antoi asetuksen, jolla virallistettiin ylioppilaiden yleiset kokoukset. Nimi muutettiin vuonna 1928 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnaksi, kun Suomeen oli perustettu myös muita yliopistoja ja niille omat ylioppilaskunnat.

Komeat albumit ovat olleet Helsingin ylioppilaskunnan kirjaston ja myöhemmin Helsingin yliopiston opiskelijakirjaston tarkasti varjellut

aarteet. Ne siirrettiin Yliopistomuseon kokoelmiin vuonna 2010, kun Opiskelijakirjaston historiallista esineistöä annettiin museolle.

Suomenkielisen julkaisun koko nimi on ”Suomen ylioppilaskunnan albumi Elias Lönnrotin kunniaksi, Hänen täyttäänsä kahdeksankymmentä vuotta 18 9/IV 82” ja ruotsinkielisen painoksen ”Finska studentkårens album tillegnadt Elias Lönnrot på åttionde årsdagen af hans födelse 18 9/IV 82”. Teokset on painettu Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, jossa painettiin myös Kalevala, yhtenä kirjapainon ensimmäisinä töinä¹. Osoitteessa Lönnrotinkatu 4 sijainnut kirjapaino oli tuolloin Suomen suurin ja uudenaikaisin². Lönnrotin mukaan katu tosin nimettiin vasta vuonna 1928. Kadun nimi oli 1880-luvulla Andreankatu³.

Suomen ylioppilaskunnan albumi Elias Lönnrotin kunniaksi. Kuvassa on suomenkielinen laitos, mutta ruotsinkielisen version kansi on sen kanssa täysin identtinen. Juhlavannäköinen korusidos on päällystetty tummanpunaisella sametilla ja nahalla sekä somistettu hopeisin koristein.
Kuva: Anna Luhtala

Teokset ovat ulkoasultaan vaikuttavat. Ne on päällystetty punaisella sametilla ja koristeltu hopealla. Kannen hopeisen koristeseppeleen nauhoissa on leimoina Helsingin kaupungin tunnus vene, hopean tunnus kruunu sekä merkinnät RM (kultaseppä Otto Roland Mellin) ja 13L (13 luotia eli vanha hopeapitoisuuden merkintä). Kannessa kuvataan myös kanteletta, ja keskellä laakeriseppelettä on koristeelliset kirjaimet EL sekä lyyra, ylioppilaskunnan tunnus. Julkaisu on vain 22 cm x 14,5 cm kokoinen.

Albumien tekemisestä päätettiin Lönnrotin juhluvuotta edellisenä vuonna, 1881. Ylioppilaskunnan ohella albumeja oli suunnittelemassa Suomalainen Nuija, joka oli suomenmielisten ylioppilasjärjestö. Kielikysymys eli ruotsin ja suomen kielten asema Suomessa oli ajankohtainen, ja kielten puolestapuhujien välillä oli kiivastakin sananvaihtoa. Juhla-albumia suunnitellessa jouduttiin äänestämään, tehdäkö siitä ruotsin- vai suomenkielinen. Ylioppilaskunnan kokouksen äänestyksessä äänin 199–180 päädyttiin albumin kaksikielisyyteen ja jatkoäänestyksessä päätettiin tehdä kaksi eri laitosta, äänin 222–138. Myös juhlien järjestämisessä tuli kinaa, kun pohdittiin kummalla kielellä esitykset tulisi olla. Juhlatoimikunnassa vallalla olivat suomenmieliset, joten tärkeimmät puheet pyydettiin suomeksi.⁴ Kielten valta-aseman kanssa oli tasapainoilta jo aiemminkin. Vuonna 1870 valmistuneen ylioppilastalon vihkiäiset pidettiin molemmilla kotimaisilla kielillä, koska ei haluttu suosia kumpaakaan kieltä.

Lönnrot-albumien tullessa painosta ja juhlapäivän koittaessa, Suomen ylioppilaskunta lahjoitti albumin korupainokset Lönnrotille tämän

syntymäpäiväjuhlissa, jotka pidettiin Ylioppilastalolla. Juhlinnasta vielä lisää tuonnempana.

JUHLA-ALBUMIEN SISÄLLÖSTÄ

Kuvitetut albumit sisältävät useita lyhyitä kirjoituksia, joita pääosin nimikirjaimilla esiintyvät kirjoittajat ovat laatineet. Osa kirjoittajista on helpommin arvattavissa, esimerkiksi nimikirjaimet Z. T. kuuluvat Zachris Topeliukselle (1818–1898) ja P. C. runoilija Paavo Cajanderille (1846–1913). Koko nimeltä mainitaan harvempi kirjoittaja, esimerkiksi Rafael Herzberg (1845–1896), jolta on julkaistu kirjoitus ”De finska trollsångerna” ruotsinkielisessä versiossa. Kirjailija, toimittaja ja kirjallisuuskriitikko Herzberg tunnetaan Kalevalan ruotsintajana.

Juhla-albumin tekstien aiheissa on kieliopillisia selvityksiä, katsaukset Lönnrotin ja Runebergin elämäntöihin, pohdintaa Kalevalasta, runoja, henkilöesittelyjä ja kansatieteellisiä selvityksiä. Molemmat albumit ovat kuvitettuja. Suomen- ja ruotsinkieliset versiot ovat kuitenkin sisällöltään erilaiset. Päällepäin ne näyttävät samoilta, mutta teksti ja kuvitussisällöt ovat nimiölehteä lukuun ottamatta erilaiset.

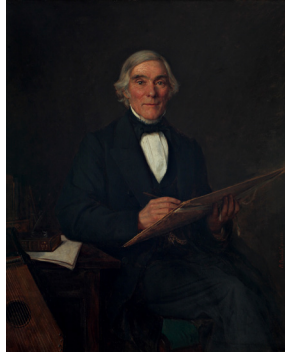
Suomenkielisen albumin nimiölehti.
Kuva: Anna Luhtala

Nimiölehdellä komeilee hieman taiteilija Robert Wilhelm Ekmanin (1808–1873) teosta, Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan omistamaa ”Väinämöisen soitto” -maalausta mukaileva kuva. Kuvassa on kannelta soittava Väinämöinen ja naishahmo, jonka pitelemässä paperikäärössä lukee ”Kalevala, Kanteletar, Loitsu-runot”. Piirtäjän nimikirjaimet SAK on merkitty kuvan vasempaan alareunaan. Kuvittaja on taiteilija Sigfrid August Keinänen (1841–1914), jonka tuotantoon kuuluu runsaasti myös Kalevala-aiheisia teoksia.

LYHYESTI LÖNNROTISTA

Elias Lönnrot (1802–1884) on merkittävä hahmo Suomen historiassa. Hänet tunnetaan Mikael Agricolan (n. 1510–1557) ohella Suomen kirjakielen kehittäjänä sekä Kalevalan ja Kantelettaren luojana. Lönnrot oli myös suomen kielen uudistaja, sanakirjojen toimittaja ja ensimmäisen suomenkielisen

aikakauslehden Mehiläisen kustantaja ja toimittaja. Lisäksi hän oli lääkäri, joka myös julkaisi paljon lääketieteen alalta.

Bernhard Reinhold: Elias Lönnrot, 1872, öljy kankaalle,
119x96 cm, Helsingin yliopisto.
Kuva: Helsingin yliopistomuseo / Timo Huvilinna

Räätälin pojaksi syntynyt Lönnrot joutui kamppailemaan koulutuksestaan rahavarojen puutteesta johtuen, mutta valmistui silti ylioppilaaksi. Hänet merkittiin Keisarillisen Turun akatemian matrikkeliin 11.10.1822. Turun akatemiassa Lönnrot valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1827. Tutkimuksen nimi oli ”De Väinämöine priscorum Fennorum numine” (Väinämöisestä, muinaisten suomalaisten jumalastasta). Maisterin tutkintoa Lönnrot ei suorittanut filosofisessa tiedekunnassa, koska vaihtoi lääketieteelliseen tiedekuntaan.

Väinämöinen-aiheen Lönnrot oli saanut *pro exercitio* -tutkintoon⁵ yliopiston historian apulaiselta Reinhold von Beckeriltä (1788–1858), jonka ohjauksessa hän oli suorittanut filosofian kandidaatin tutkinnon. Von Becker toimi myös 1810-luvun lopun jälkeen historian vt. professorina, mutta varsinaista professorin virkaa hän ei saanut. Von Becker oli arkkiatri, kirurgian ja lapsenpäästöopin professori J. A. Törngrenin (1788–1858) sukulainen. Yhteys Lönnrotin ja Törngrenin välille puolestaan syntyi, kun Lönnrot toimi kesäisin, vuodesta 1824, kotiopettajana Törngrenin luona Laukon kartanossa Vesilahdella. Syyskuussa 1827 sattuneen Turun palon jälkeen Lönnrot asui taas kartanossa ja valmistautui ensimmäiselle runojen keruumatkalleen. Lönnrot palasi myöhemmin Laukon kartanoon, viimeistelemään käsikirjoituksen Kalevalan toiseen painokseen.

Keruumatkojen kohteeksi valikoitui Vienan Karjala Törngrenin opiskelutoverin Zachris Topeliuksen julkaisemien runojen myötä. Matkoilla kerätyistä ja yhteen kootuista runoista syntyi kansalliseepokseksemme tullut Kalevala eli alkuperäiseltä nimeltään ”Kalewala taikka Wanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinosista ajoista”. Teos ilmestyi aluksi kahdessa osassa vuosina 1835–1836, mutta Lönnrot muokkasi vielä teosta. Lopulliseksi tullut versio Kalevalasta julkaistiin vuonna 1849. Kuten tunnettua, vaikka monet runot ja aiheet olivatkin peräisin runonlaulajilta, Lönnrot runoili myös itse säkeitä.

Turun palon jälkeen yliopisto siirrettiin Turusta Helsinkiin, jolloin yliopiston nimeksi tuli Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto. Lönnrot jatkoi opintojaan sen lääketieteen tiedekunnassa. Hän valmistui toukokuussa 1832 lääketieteen lisensiaatiksi. Väitöskirjan aihe oli suomalainen kansanparannus ja nimi ”*Afhandling om Finnarnes Magiska Medicin*”. Lönnrot promovoitiin

tohtoriksi samana keväänä. Lääkäarin ammatissa Lönnrot toimi vuoteen 1854 saakka, jolloin hän siirtyi suomen kielen professoriksi Helsinkiin. Keisarillisen Aleksanterin yliopiston suomen kielen professori Matthias Alexander Castrénin (1813–1852) kuoltua Lönnrot nimitettiin virkaan. Virkaanastujaisesityksessään Lönnrot luennoi Suomen, Viron ja Lapin suhteista ja kehityksestä. Samana vuonna yliopistolla professorin virat saivat myös Fredrik Cygnaeus (1807–1881) estetiikan ja nykyaikaisen kirjallisuuden professorina ja Zachris Topelius Suomen historian ylimääräisenä henkilökohtaisena professorina. Näillä miehillä oli merkittävä rooli ei vain yliopiston toiminnassa vaan myös poliittisesti, sillä professorit osallistuivat kansakunnan poliittiseen keskusteluun ja toimivat nuorisolle esimerkkeinä

Lönnrot jäi eläkkeelle professorin virastaan vuonna 1862 ja muutti perheineen synnyinpaikkakunnalleen Sammattiin. Hänet vihittiin lääketieteen ja kirurgian riemutohtoriksi 1.6.1882, samana vuonna kuin juhla-albumi ilmestyi. Elias Lönnrot kuoli 19. maaliskuuta 1884, vain hieman ennen kuin olisi täyttänyt 82 vuotta.

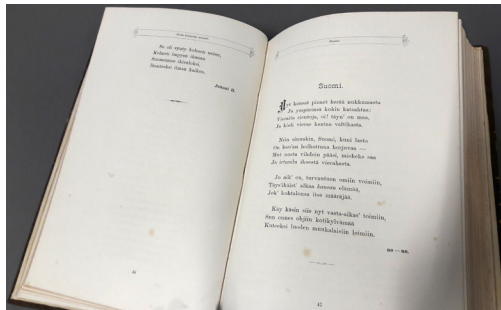
KIRJOITUKSIA LÖNNROTIN KUNNIAKSI

Suomenkielisessä 80-vuotisjuhla-albumissa on kuutisenkymmentä kirjoitusta, ruotsinkielisessä kolmekymmentä. Molemmissa on runsaasti runoja. Muissa teksteissä aiheet ovat pääosin kansa- ja kirjallisuustieteellisiä. Esimerkiksi O. G. pohtii kirjallisuuden kääntämistä kirjoituksessaan ”Mietelmiä Runeberg’in kertomarusujen suomentamisesta”, nimimerkki Pohjalainen kirjoittaa kansatieteellisen selvityksen tekstissään ”Muutama sana Ruotsin pohjoisimmista asukkaista” ja A. O. H. esittelee sanoin ja kuvin suomalaisten kirveiden eri malleja ja käyttötarkoituksia. Kirjan ensimmäisenä tekstinä on itseoikeutetusti kirjoitus ”Elias Lönnrot ja Kalevala”, jossa selvitetään juhla-albumin kohteen elämää ja ansioita. O. D.:n kirjoittama kirjoitus päättyy kunnioittavasti, mutta varsin mahtipontisesti:

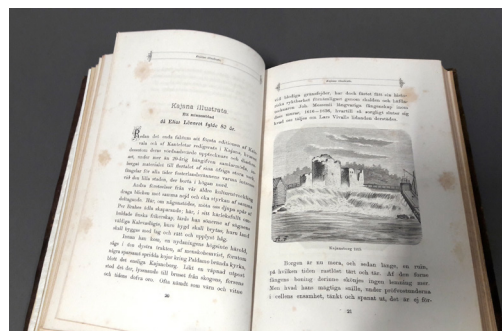
”Se pääsävy, joka soinnastelee kautta suomalaisen kansanrunoutemme, on sama minkä kohtaat, jos silmäsi syvemmälle pystyvät kansan luonteeseen, sama, minkä näet heijastuvan Suomen maisemankin ihanuudessa. Näin me joudumme takaisin ihailemaan täyseyttä kuvaa miehen moisen, joka hamasta lapsuudestaan saakka neljäviidennestä vuosisataa on ollut ihan kuin suomalaisen kansallishengen välittömässä yhteydessä, miehen, jonka on ollut enemmän kuin muiden kuolonalaisten sallittu samaisen kansanhengen sisimmästä olennosta ammentaa sen runsaimmat aarteet ilmi. Kunis sykkii suomalainen sydän, kunis sivistyneellä maailmalla säilyy tallella kokoamansa aarre kansain parhaita aatteita, sinis on ikuisessa muistossa elävä ELIAS LÖNNROT.”

Osa albumissa julkaistuista teksteistä on ilmeisesti kirjoitettu juuri tätä julkaisua varten, mutta osa on julkaistu tai esitetty aiemmin muualla. Tämä käy ilmi ainakin nimimerkkien K. H. ja N kirjoittamasta jutusta ”Eräs Pohjanmaan runoilijaneiton”, jossa esitellään runoilija Iisa Aspin (1853–1872) tuotantoa. Kirjoituksen alla on huomio, että se perustuu vuonna 1881 Pohjalaisen osakunnan tilaisuudessa luettuun esitelmään.

Viimeisenä albumissa on Emil Genetzin (1852–1930) säveltämä ja veljensä Arvid Genetzin (1848–1915, käytti myös nimeä Arvi Jännes) sanoittama

Runo ”Suomi”. Teoksessa on runsaasti runoja, niin suomenkielisessä kuin ruotsinkielisessä painoksessa.
Kuva: Anna Luhtala

Ruotsinkielisen albumin kirjoitus ”Kajana illustrata – ett minnesblad då Elias Lönnrot fyllde 80 år”. Teksti on Wilhelm Laguksen (1821–1909) kirjoittama. Kirjoitusajankohtaan Lagus toimi Keisarillisen Aleksanterin Yliopiston rehtorina ja kreikan kirjallisuuden professorina sekä yliopiston raha- ja mitalikokoelman esimiehenä.
Kuva: Anna Luhtala

laulu ”Herää Suomi” sanoineen ja nuotteineen. Laulun julkaisu albumissa oli kohtalokas valinta tekijöidensä kannalta. Laulu oli ehdolla kuorolaulujen sävellyskilpailussa, jossa se oli jo ennakkosuosikkina voittajaksi, mutta jouduttiin hylkäämään. Se nimittäin julkaistiin kilpailun sääntöjen vastaisesti albumissa ja vieläpä esitettiin Lönnrotin 80-vuotissyntymäpäivillä ennen kilpailun ratkeamista.⁶

Ruotsinkielisen laitoksen aloittaa Zachris Topeliuksen ”Ett folks kärlek.” Ruotsinkielisessä versiossa kirjoittajia on huomattavasti vähemmän, ja vaikka samoilta runoilijoilta onkin julkaistu useita runoja, albumi on suomenkielistä laitosta sata sivua lyhyempi. Selitys löytyy aiemmin mainitun juhla-albumin toimikunnan suomenmielisyydestä

YLIOPPILASKUNNAN LÖNNROT-JUHLA

Lönnrot saapui Helsinkiin maaliskuun 20. päivä vuonna 1882 ja viipyi huhtikuun loppuun saakka syntymäpäiväjuhlallisuksiensa takia. Suurista juhlista ilmoitettiin sanomalehdissäkin ja kaikki kansalaiset toivotettiin tervetulleiksi juhliin. Ajan lehti-ilmoituksista selviää, että sisäänpääsymaksu oli miehiltä 10 markkaa ja naisilta 6 markkaa.⁷

Syntymäpäiviä vietettiin keväällä, mutta ei Lönnrotin oikeana syntymäpäivänä 9. huhtikuuta, vaan huhtikuun 17. päivänä. Aamulehdessä 1.4.1882 no 26 kirjoitettiin:

”Elias Lönnrotin 80:ttä syntymäpäivää on ylioppilaskunta, niinkuin tiedetään, päättänyt wiettää juhalla, joka kuitenkin, syystä että tämä syntymäpäiwä, huhtik. 9.s, tänä wuonna sattuu olemaan pääsiäispäiwä, pidetään wasta Lönnrotin nimipäiwänä, huhtik. 17 p:nä, jona päiwänä sen lisäksi toinen Kalewalan painos on häneltä walmistunut. Juhla tule yleiseksi, s. o. kaikki kansalaiset, niin miehet kuin naiset, owat tilaisuudessa siihen osaa ottamaan, samoin kuin Snellman’in juhlaan wiime wuonna, jota tilaisuutta suuren kansalaisemme kunnioittamiseen epäilemättä kaikki, puolueisiin katsomatta, rientäwät hywäksensä täyttämään.”

Juhlinnasta Aamulehti kirjoitti seuraavasti:

”Lönnrotin juhlaa wietettiin tois’iltana seurahuoneessa, johon oli kokoutunut noin 390 henkilöä. Sali oli juhallisesti kaunistettu wiheriäisillä köynnöksillä ja lipuilla, ja peräkoristuksessa nähtiin Lönnrot’in, Runeberg’in ja Snellman’in rintakuwat, joiden ohessa oli ripustettu tauluja päällekirjoituksilla ”Kalewala, Kanteletar, Wirsikirja, Loitsurunot ja Sananlaskut”, sekä ”Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto”.⁸

Lisäksi samassa lehtijutussa kerrottiin juhlasta, johon kuului musiikkia, puhe, esitelmä Lönnrotista itsestään, eläköön-huutoja ja runoja. Yksi runo, Paavo Cajanderin ”Runonlaulaja”, luettiin Ylioppilaskunnan lahjoittaman juhla-albumin suomenkielisestä painoksesta. Musiikilliseen osuuteen kuului orkesterimusiikkia, Maamme-laulu ruotsinkielisin sanoin (kielivalintaa moitittiin Aamulehdessä), ”Suomen laulu”, ”Nouse riennä Suomen kieli” – tämä kappale peräti kahdesti, Beethovenin ”Kaksi menuettia” ja viimeisenä ”Savolaisen laulu”.

Sanomalehdet kirjoittivat, kuinka Lönnrot oli vastannut onnitteluihinsa kiitospuheella, jossa kertoi arvostavansa hänen kunniaakseen järjestettyjä juhlia, mutta olevansa itse valitettavasti kovin sairas juhlimaan pidempään, kovan yskän ja voimienvähyiden vaivatessa. Puheessaan hän erityisesti toivoi rauhaa kielikiistan osapuolien välille. Lönnrot itse oli siis paljon maltillisempi suomen kielen edistäjä kuin juhla-albuminsa toimittajat.

Esimerkiksi Helsingfors Dagbladin uutisessa mainittiin myös juuri ilmestynyt Lönnrot-albumi, jonka kehuttiin olevan ”kaunis ja koristeellinen painoasultaan” (vacker och prydding utstyrsel). Halukkaat saivat ostaa yksinkertaisemmin painettuja laitoksia hintaan 3 markkaa suomenkielisestä ja 2 markkaa 50 penniä ruotsinkielisestä laitoksesta⁹.

Vaikka kielikysymys oli tosiaan arka, myös ruotsinkielinen lehdistö nosti Lönnrot-juhlan uutisiinsa. Hufvudstadsbladetin lehtijutussa juhlijoita kerrottiin olleen peräti 800. Uutisessa nostettiin esille myös juhla-albumit, joiden Keinäsen tekemää Väinämöis-kuvaa kehuttiin¹⁰.

Elias Lönnrotin 80-vuotispäivän juhlapäivällisen ruokalista ja ohjelma. Lönnrotin on valokuvannut Charles Riis.
Kuvat: Museovirasto, Historian kuvakokoelma, CC BY 4.0

ALBUMIEN MYÖHEMPIÄ VAIHEITA

Mutta miten juhla-albumit myöhemmin päätyivät yliopistolle? Nehän lahjoitettiin ylioppilaskunnan toimesta Lönnrotille.

Lönnrotin kuollessa vuonna 1884 hänen viidestä lapsestaan ainoa elossa ollut tytär Ida jätti Suomesta lähtiessään vuonna 1886 muun muassa nämä teokset säilytettäväksi tuolloin professori Uno Cygnaeuksen (1810–1888) omistamaan Nikun taloon Sammattiin. Lönnrotin perhe oli muuttanut asumaan Nikun taloon vuonna 1862 Elias Lönnrotin eläkkeelle siirtymisen jälkeen, mutta talo myytiin vuonna 1876 Cygnaeukselle Lönnrotien muuttaessa läheiseen Lammin taloon. Ida Lönnrot myi perheen kodin isänsä kuoleman jälkeen. Ida Lönnrot muutti pysyvästi ulkomaille matkustaen ensin Pietarin kautta Dresdeniin kasvattisisariensa Eva ja Anna Ingmanin luo, sitten asuen eri kaupungeissa Sveitsissä, Ranskassa, Turkissa ja Italiassa, asettuen viimein Sienaan, Italian Toscanaan.

Ida Lönnrot kuoli Sienassa 18.6.1915. Hän oli testamentannut omaisuutensa elossa oleville serkuilleen, joita Lönnrotin puolelta olivat Miina Lönnrot ja Sofia Westerholm o.s. Lönnrot. Miina Lönnrot kuoli hyvin pian Idan jälkeen ja Sofakin jo vuonna 1919. Sofia Westerholmin tytär Ida Westerholm peri äitinsä omaisuuden. Hänen testamenttinsa mukaan Lönnrotin suvun muistot siirtyivät hänen serkkunsa tuomiorovasti Eljas Lönnrotin jälkeläisille, jotka puolestaan lahjoittivat kirjat 12.4.1960 takaisin alkuperäiselle antajalle eli ylioppilaskunnalle, joka tässä vaiheessa oli nimeltään jo Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Albumeja säilytettiin ylioppilaskunnan kirjastossa, josta sittemmin tuli Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto. Teokset eivät tietävästi olleet koskaan käytössä kirjastossa, vaan niitä pidettiin vain tallessa. Kirjasto antoi albumit Yliopistomuseon haltuun vuonna 2010. Nykyiseen säilytyspaikkaansa ne siirrettiin alkuvuodesta 2021 Yliopistomuseon kokoelmamuuttojen myötä.

Arvokkaat ja historialliset juhla-albumit ovat olleet Elias Lönnrotin omien käsien selailtavana, läsnä hänen 80-vuotisjuhlissaan ja myöhemmin vaihtaneet omistajaa moneenkin kertaan. Nyt ne ovat hyvässä tallessa museolla, mutta tarvittaessa myös tutkijoiden saatavilla.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUTTA

ARKISTOLÄHTEET

Helsingin yliopistomuseo, kokoelmatietokanta.

SANOMALEHDET

Aamulehti 1.4.1882, no 26.

Aamulehti 19.4.1882, no 31.

Helsingfors Dagblad 13.4.1882, no 98.

Helsingfors Dagblad 18.4.1882, no 103.

Hufvudstadsbladet 18.4.1882, no 88 A.

KIRJALLISUUTTA

Elias Lönnrot. Kalevalaseura. <https://kalevalaseura.fi/kalevalasta/elias-lonnrot> (viitattu 24.6.2021).

Elias Lönnrot – elämä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://www.fnlit.fi/fi/tietopaketti/elias-lonnrot/elama#.YRT8c-dRVPY> (viitattu 12.8.2021).

Elias Lönnrotin Sammatti. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Museovirasto. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1353 (viitattu 18.8.2021).

Entinen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapaino Oy:n liiketalo, nykyinen Liiketalo; Lönnrotinkatu 4. Yrjönkatu 13.; Helsinki. Helsingin kaupunginmuseo. <https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:km003ywr> (viitattu 11.8.2021).

Hanski, Jari: Becker, Reinhold von. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 23.6.2021). Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-003128>. (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu).

Helsingin kadunnimet. Helsingin kaupungin julkaisuja 24. Helsinki: Helsingin kaupunki 1981, 2. korjattu painos.

Hyökki, Matti: Hiilestä timantiksi. Jean Sibeliuksen Kalevala- ja Kanteletar-lähtöisten mieskuorolaulujen ominaispiirteistä, s. 42–47. Sibelius-Akatemia 2003.

Klinge, Matti et al. Keisarillinen Aleksanterin yliopisto 1808–1917. Sarjassa Helsingin yliopisto, toinen osa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava 1989.

Majamaa, Raija: Lönnrot, Elias. *Kansallisbiografia*-verkkojulkaisu. Studia

Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 23.6.2021). Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002836>. (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu).

Niemenen, Kaarlo: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy 1849–1949. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1949.

Österman, Pia. Sivistyksen voima – Filosofeja, historioitsijoita, kulttuuri- ja kielitieteilijöitä – 150 vuotta humanisteja. Helsinki: Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta 2002.

Tieteellisten yliopistotutkintojen opinnäytetyöt. Wikipedia. https://fi.wikipedia.org/wiki/Tieteellisten_yliopistotutkintojen_opinn%C3%A4ytety%C3%B6t (viitattu 23.6.2021).

VIITTEET

- 1 Kalevalan ensimmäinen painos oli ilmestynyt vuonna 1935, mutta vasta toinen, uudistettu laitos, jota aluksi kutsuttiin Uudeksi Kalevalaksi, tuli tunnetuksi laajemmin. Teoksesta otettiin 1250 kappaleen painos, kun ns. Vanhasta Kalevalasta oli otettu vain 500 kappaleen painos. (Nieminen 1949, 32).
- 2 Helsingin kaupunginmuseon Finnassa julkaistu selvitys rakennuksesta: ”Entinen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapaino Oy:n liiketalo, nykyinen Liiketalo; Lönnrotinkatu 4. Yrjönkatu 13”.
- 3 Helsingin kadunnimet (1981), 119.
- 4 Klinge 1968, 94–95.
- 5 Pro exercitio (lat. harjoitusta varten tai harjoituksen vuoksi) on vuonna 1978 käytöstä poistettu tutkinto, joka suoritettiin kielitaidon toteamista varten.
- 6 Hyökki 2003, 42–47.
- 7 Mm. Helsingfors Dagblad 13.04.1882, no 98.
- 8 Aamulehti 19.4.1882, no 31.
- 9 Helsingfors Dagblad 18.4.1882, no 103.
- 10 Hufvudstadsbladet 18.4.1882, no 88 A.

”JOS OSASI LUCULLUS, NIIN KYLLÄ MINÄKIN” – OLUTMAINONTA YLIOPPILASLEHDESSÄ KIELTOLAIN PÄÄTYTTYÄ

Kaupalliset ilmoitukset eli mainokset¹ ovat olleet keskeinen osa suomalaisten sanoma- ja ammattilehtien taloutta ja yleisilmettä 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Mainonnan läpimurto Suomessa tapahtui 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin sen kehitys kytkeytyi tiiviimmin yhteiskunnallisiin muutoksiin.² Lehtikirjoitusten tavoin mainokset kertovat ajan materiaalisesta todellisuudesta ja henkisestä ilmapiiristä. Mainoksia voikin tarkastella useasta eri näkökulmasta. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten *Ylioppilaslehdessä* mainostettiin alkoholijuomia, erityisesti olutta, kieltolain päätyttyä vuonna 1932 ja miten tämä mainonta erosi kahdessa muussa yleisessä ylioppilaslehdessä, *Studentbladetissa* ja *Tekniikan Ylioppilaassa* julkaistusta alkoholijuomien mainonnasta.

Tarkastelen *Ylioppilaslehden* ja ylioppilaskunnan yleistä kehitystä ylioppilaslehteä ja Helsingin yliopiston ylioppilaskuntaa käsittelevän aiemman tutkimuksen³ sekä lehdistön avulla. Hyödynnän mainontaa käsitteleviä teoksia⁴ olutmainonnan asettamiseksi sanoma- ja aikakauslehtimainonnan laajempaan kontekstiin. Alkoholilolaja selvitan kirjallisuuden⁵, lainsäädännön ja lehdistön avulla. Esittelen artikkelin aluksi tarkasteluni kannalta keskeisin

osin ylioppilaiden lehtikentän, jonka jälkeen luon silmäyksen kieltolain päättymistä edeltäneeseen ylioppilaiden mielipideilmastoon ja mainosalaan. Käsittelen ylioppilaiden suhtautumista kieltolain päättymiseen ennen mainosten tulkintaa. Liitän havaintoni ylioppilaiden aatesuunnissa ja toiminnassa 1930-luvun alkupuolella tapahtuneeseen hajaantumiseen.

YLIOPPILAIDEN JULKAISEMAT LEHDET

Studentbladet alkoi ilmestyä vuonna 1911. Ensimmäinen *Ylioppilaslehden* numero julkaistiin 18.1.1913. 1920-luvulle tultaessa ylioppilaslehtien markkinat laajenivat korkeakoulujen määrän kasvaessa. 1920-luvun lopulla *Ylioppilaslehti* levisi Helsingin yliopiston, Turun yliopiston, Teknillisen korkeakoulun ja Kauppakorkeakoulun suomenkielisten ylioppilaiden piirissä. *Studentbladetia* luettiin Helsingin yliopiston lisäksi ainakin Handelshögskolanin ja Teknillisen korkeakoulun ruotsinkielisten opiskelijoiden keskuudessa. Yleistys on karkea, sillä voidaan olettaa osan ylioppilaista lukeneen molempia lehtiä ainakin ajoittain. Erityisesti kiistakysymyksissä, kuten Helsingin yliopiston kieli asiassa, lehdet kommentoivat myös toisiaan.

Korkeakoulutuksen laajentuessa ja ylioppilaiden määrän yhä kasvaessa syntyi tilaa myös uusille painetuille ylioppilaslehdille. Tekniikan Ylioppilaitos -osakunnan julkaisema *Tekniikan Ylioppilas* alkoi ilmestyä kevätlukukaudella 1930 *Ylioppilaslehden* lisälehtenä, ja Turun yliopiston ylioppilaskunnan julkaisema *Turun Ylioppilaslehti* kevätlukukaudella 1931. Näillä lehdillä oli *Ylioppilaslehdessä* poiketen opiskelualan⁶ tai alueen ja korkeakoulun mukaan rajattu kohdeyleisö. Lehdet kuuluivat kuitenkin samaan suomenkielisten ylioppilaiden rintamaan. Tämä seikka tuotiin esiin pääkirjoituksissa molempien lehtien alettua ilmestyä itsenäisesti vuonna 1931.⁷ Vuoden 1932 alkupuolella ylioppilaspiireissä käydyn väkijuomakeskustelun kannalta kiinnostava painettu ylioppilaslehti on pian kieltolain päätyttyä ensimmäisen kerran julkaistu *Raitis ylioppilas*. Lehti päätettiin perustaa, jotta kieltolain päättymisen myötä muuttuneisiin rahtiustyön vaatimuksiin voitiin vastata.⁸

Vielä syksyllä 1932 alkoi ilmestyä suomalaisuusrintamaan sitoutunut *Ylioppilas*. Lehti perustettiin *Ylioppilaslehden* haastajaksi, ja se tahtoi ”tarjota ylioppilaille tilaisuuden vapaaseen keskusteluun”, koska sen mukaan *Ylioppilaslehti* ei enää voinut eikä halunnutkaan tasapuolisesti kuvastaa ylioppilasmaailmaa kokonaisuudessaan, vaan suomalaislaisuusmielisyyden sijaan painotti enemmän puoluemieltä.⁹ Yleisemmin kritiikki *Ylioppilaslehteä* kohtaan kumpusi Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) otteesta lehteen. AKS:n sisäiset valtakamppailut heijastuivat lehden linjaan ja henkilövalintoihin. Mäntsälän kapina kärjisti tilanteen AKS:ssa, ja *Ylioppilaslehden* linja muuttui sen jälkeen yhä jyrkemmäksi esimerkiksi suhtautumisessaan työväestöön.¹⁰ Ylioppilaspiiriin moniäänisyys ilmeni 1930-luvun alussa myös useina muina lehtinä¹¹.

MAINONNAN JA MIELIPIDEILMASTON KEHITTYMINEN ENNEN KIELTOLAIN PÄÄTTYMISTÄ

Studentbladetissa ja *Ylioppilaslehdessä* oli ensimmäisestä numerosta alkaen ilmoituksia ja mainoksia. Ilmoitustulot olivat alkuun *Ylioppilaslehdelle* tärkeä tulonlähde, joka tasapainotti lehden taloutta. Lehden talous nojasi vaihteleviin tilausmääriin. Syyslukukaudella 1919 voimaan tullut osakunnittainen pakkotilausjärjestelmä vakautti lehden talouden. Lisäksi erityisesti ylioppilaskunta antoi *Ylioppilaslehdelle* ja *Studentbladetille* tukea eri muodoissa 1910–1920-luvuilla.¹² Yliopiston kirjoihin merkittyjen uusien ylioppilaiden määrä kasvoi lukuvuosittain¹³, ja *Ylioppilaslehdessä* vähäisimmilläänkin muutama sata tilaajaa oli 1910-luvulla suuri tilaajakunta suomalaiselle ammatti- tai tiedelehdelle¹⁴. Mainostajien näkökulmasta *Ylioppilaslehti* ja *Studentbladet* olivat jo 1910-luvun alkupuolella kiinnostavia lehtiä.

Mainokset heijastelevat mielipideilmastoa. Läpikäymällä *Ylioppilaslehdessä* ensimmäiset vuosikerrat huomaa, ettei alkoholijuomia mainostettu lehdessä lainkaan ennen kieltolain voimaan tulemistä 1.6.1919. On tosin huomautettava, että ennen maailmansodan alkamista viranomaiset asettivat väkijuomakiellon, ja 3.9.1914 annettu määräys kielsi muun muassa oluen myynnin kaupoissa kokonaan¹⁵. Vallinneesta yleisestä ilmapiiristä kertoo, että kieltolaki hyväksyttiin eduskunnassa vuosina 1907, 1909, 1911 ja 1914, mutta Venäjän keisari ei kertaakaan vahvistanut lakia.¹⁶ Ylioppilastalon ravintola sen sijaan avattiin jo 12.9.1903 “raittiiksi muutettuna”. Ylioppilaskunta oli aiemmin samana vuonna kieltänyt alkoholipitoisten juomien tarjoilun talolla.¹⁷ Alkoholinkäyttö muilla ylioppilastaloilla ja yhdistyksissä herätti keskustelua *Ylioppilaslehdessä* vuonna 1914.¹⁸ Tähän keskusteluun palattiin kieltolain päättyttyäkin.¹⁹

Mainokset tulivat 1910-luvun kuluessa kasvavissa määrin osaksi *Ylioppilaslehteä*. Visa Heinosen ja Henri Konttisen mukaan laajalevikkisissä pääkaupungin lehdissä, *Helsingin Sanomissa* ja *Hufvudstadsbladetissa*, ei ollut erityisemmin tietyille kohderyhmille suunnattua mainontaa 1920-luvulle tultaessa, vaan sellainen oli tyypillisempää rajatun yleisön lehdille, kuten työväenlehdille.²⁰ Suoraan ylioppilaille suunnattuja mainoksia oli jo *Ylioppilaslehdessä* ensimmäisessä numerossa²¹ ja vielä aiemmin ainakin *Studentbladetissa*²². Sen ensimmäisessä numerossa miesylioppilaille huudahdettiin talviurheiluvälinemainoksessa seuraavasti: “För Herrar Studenter att observera!”.²³ Mainonta oli 1920-luvun puoliväliin saakka leimallisesti tuotekeskeisen tiedon jakamista.²⁴ *Ylioppilaslehdessä* ja *Studentbladetissa* oli 1910-luvulla ammatti- ja työväenlehtien tapaan tietyille kohderyhmälle suunnattua mainontaa ja mainonnan keskiössä oli ensisijaisesti tuote eikä siihen liittyvät mielikuvat²⁵.

Suomalainen mainosala kehittyi voimakkaasti 1920-luvun kuluessa. Vuosikymmenen alussa kustantamisesta kasvoi sanomalehtialalla liiketoimintaa, jossa ilmoitustuloilla oli merkittävä rooli, ja lehtien painopinta-alasta jo 40 prosenttia saattoi olla ilmoituksia.²⁶ Mainostajat alkoivat kiinnittää huomioita kuluttajiin, jotka Heinosen ja Konttisen mukaan haluttiin alan omaksumassa psykologiassa nähdä halujensa ja vaistojensa ohjaamina

olioina.²⁷ Mainosten ilmaisuvoimaan panostettiin ja mainostaiteen tekeminen ammattimaistui. Suomeen haettiin vaikutteita Euroopasta ja Yhdysvalloista, ja mainonnasta tuli osa modernia yhteiskuntaa.²⁸ Vastaavasti nationalismi ja raittiusaate olivat kansainvälisiä ilmiöitä — samoin oli lama.

Jukka Kortin mukaan pula-aika vaikutti *Ylioppilaslehden* talouden sijaan erityisesti sen linjaan: oikeistoradikalismien vaikutus kasvoi.²⁹ Pakkotilausjärjestelmän alkoi rakoilla 1930-luvulle tultaessa, ja 1930-luvun alussa *Ylioppilaslehden* toimituksessa alettiin panostaa lehden ilmoitustehon ja ulkoasun saattamiseen muiden aikakauslehtien tasolle. Lehteä pidettiin erinomaisena mainosvälineenä sen ylioppilasmaailmassa näkyvän roolin takia. Lehteen olikin helppo saada ilmoittajia, ja pula-ajan väistymisen lisäsi ilmoitustuloja.³⁰ Elintason nousu alkoi näkyä mainoksissa. Toisaalta lehden näkyvä rooli, mutta monien mielestä tavalla tai toisella liian rajoittunut näkökulma johti osaltaan 1930-luvun alkupuolella uusien ylioppilaslehtien syntyyn.

Suomessa siirryttiin yhä enemmän mainoksiin, joiden keskiössä ei ollut enää tuote, vaan tuotemielikuvan luominen. Samalla mainosten visuaalisuus korostui.³¹ Mielikuva ja jopa ihanne kotimaisuudesta on luettavissa monista ylioppilaille suunnatuista mainoksista, joita julkaistiin *Ylioppilaslehdessä* 1920-luvun lopulla 1930-luvun alussa.³² Ilmiö oli kansallinen ja voimistui 1930-luvun kuluessa.³³ Eräs toinen yleinen tapa tuotemielikuvien luomiseksi oli arkielämän tilanteiden kuvaaminen mainoksissa.³⁴ Kieltolain aikana panimot valmistivat alle 2-tilavuusprosentin mallasjuomia sekä kivennäisvesiä ja virvoitusjuomia³⁵, ja esimerkiksi *Ylioppilaslehdessä* julkaistut virvokemainokset luovat kuvastollaan mielikuvaa vapun kuohuvien juomien ympärille syntyvästä iloisesta tunnelmasta³⁶.

Kaikissa juomalaseissa ei ollut varmastikaan pelkkää simaa, kun ylioppilaat juhlivat vappuisin kieltolain aikana. Olihan vappu jo ennen kieltolakia ylioppilaselämän raittiutta ajavien kohteena,³⁷ ja ylioppilaiden alkoholinkäytöstä ja suhteesta raittiusaatteeseen jatkettiin keskustelua ylioppilaslehdissä myös kieltolain voimassaolon aikana³⁸. AKS teki vuonna 1925 aloitteen ylioppilaiden kevätjuhlan siirtämisestä, mikä osaltaan tähtäsi vapun raitistamis päämääriin.³⁹ Alkoholiiin liittyi voimakkaita negatiivisia mielikuvia, mutta toisaalta monet eivät halunneet poistaa sitä akateemisesta juhlakulttuurista.

YLIOPPILASLEHDEN JA YLIOPPILASKUNNAN SUHTAUTUMINEN VÄKIJUOMIEN KÄYTTÖÖN KIELTOLAIN PÄÄTTYESSÄ JA KANNANMUUTOS SEN JÄLKEEN

9.2.1932 annettu laki väkijuomista tuli voimaan 5.4.1932. Alkoholiliikkeen myymälät aukesivat samana päivänä kello 10. Väkijuomana pidettiin kieltolain kumonnetun lain mukaan “kaikkia aineita, jotka sisältävät enemmän kuin 2,25 painoprosenttia etyialkoholia eivätkä ole denaturoituja”.⁴⁰ Keskeisten nautittavaksi tarkoitettujen väkijuomien alkoholipitoisuudet

määriteltiin erillisellä asetuksella. Mallasjuomat eli erityisesti oluet jaettiin kahteen ryhmään. Mallasjuoma, joka sisälsi 2,25–3,2 painoprosenttia alkoholia, määriteltiin keskivahvuiseksi. ”Väkevemmän lajin” mallasjuoman suurimmaksi sallituksi alkoholipitoisuudeksi määriteltiin 4,5 painoprosenttia. Poikkeukseksi määriteltiin portteri, jonka alkoholipitoisuus sai nousta enintään kuuteen painoprosenttiin.⁴¹ Mallasjuomien uudet veroluokat I (1,4–2,25 painoprosenttia alkoholia), II (2,25–3,2 painoprosenttia alkoholia) ja III (yli 3,2 painoprosenttia alkoholia) määriteltiin omalla laillaan.⁴² Uusi lainsäädäntö aloitti vilkkaan keskustelun ylioppilaiden keskuudessa.

Ylioppilaslehden pääkirjoitus toi lehden linjan väkijuomien käytöstä selkeästi esiin neljä päivää kieltolain päättymisestä. Kirjoitus korosti ylioppilaiden roolia kansan väkijuomattoman elämän saavuttamisessa:

”Kysymys on yksinkertaisesti vain siitä, tahdommeko me ojentaa kansallemme auttavan käden sen kamppaillessa juomatavan vuosisataisen painon alla onnellisemmasta ja paremmasta elämästä ilman väkijuomia? Tahdommeko me tukea kansamme parhaimmistoa sen jalossa pyrkimyksessä?”.

Ylioppilaslehdessä esitetyn näkemyksen mukaan ylioppilailla oli vastuu toimia esimerkillisesti ja raitistaa kaikki ylioppilaiden talot kansan parhaaksi väkijuomakysymyksen tullessa ylioppilaskunnissa ja osakunnissa käsiteltäväksi.⁴³ Väkijuomalain piiriin kuuluvien mallasjuomien kohdalla *Ylioppilaslehden* pääkirjoitus ei tehnyt poikkeusta, saati maininnutkaan niitä. *Ylioppilaslehden* lisäksi *Raitis ylioppilas* korosti ylioppilaiden vastuuta näyttää esimerkkiä raittiuspäätöksillä, kuten sulkemalla ylioppilashuoneistot vapaaehtoisesti alkoholijuomilta.⁴⁴

Ylioppilaskunnan hallitus olisi kuitenkin halunnut muun muassa sallia II-luokan oluen tarjoilun Vanhan ylioppilastalon ravintolassa, Ylioppilaskahvilassa, ja olla rajoittamatta väkijuomien käyttöä Uudessa ylioppilastalossa. Ylioppilaiden Raittiusyhdistyksen (YRY) julkaisemassaan *Raittiissa ylioppilaassa* voimakkaasti ajama raittiuskanta kuitenkin voitti 11.5.1932 pidetyssä ylioppilaskunnan kokouksessa.⁴⁵ Kieltolain aikana Polyteknikkojen talo oli noussut raittiuspöydissä pahamaineiseksi juomapaikaksi⁴⁶, ja myös Helsingin yliopiston osakunnissa tiedettiin käytettävän alkoholia⁴⁷. Uudella ylioppilastalolla toiminut ravintola Trocadero tuli tunnetuksi laajasta väkijuomien myynnistä ja ravintola harjoitti mahdollisesti myös alkoholin valmistusta.⁴⁸ Onkin ymmärrettävää, että kieltolain päätyttyä *Raittiin ylioppilaan* kaksi ensimmäistä julkaistua numeroa⁴⁹ käsittelivät pääasiassa alkoholinkäyttöä ylioppilaiden omistamisissa ja käyttämissä kiinteistöissä. Lehden ensimmäinen päätoimittaja Uno Tuominen on korostanut Vanhan ylioppilastalon ja osakuntahuoneistojen raittiina pitämistä yhtenä syynä perustaa lehti.⁵⁰

Raittiusmielinen päätös ei kuitenkaan ollut pitkäkestoinen, sillä ylioppilaskunnan sääntömuutoksen myötä syksyllä 1932 aloittanut 60-paikkainen edustajisto kumosi päätöksen. Uusi päätös vastasi aiemmin hävinnyttä hallituksen ehdotusta yhdellä muutoksella: se salli III-oluen tarjoilun Vanhan ylioppilastalon Ylioppilaskahvilassa.⁵¹ Ylioppilaskunnan uuden hallinnollisen rakenteen takia YRY:n suorat mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon olivat heikot eikä asia tullut enää uudelleen käsitteilyyn. Raittiuskeskustelu painui ylioppilaskunnassa muutenkin taka-alalle.⁵²

Ylioppilaskahvilaa hoitivat AKS:n lähellä olevat piirit⁵³, ja ylioppilaskunnan hallituksessa oli vuonna 1932 useita AKS-taustaisia jäseniä. Matti Klingen mukaan syksyllä 1932 aloittaneessa edustajistossa AKS:n edustajilla oli käytännössä ehdoton enemmistö.⁵⁴ Myös *Ylioppilaslehti* oli AKS:n vaikutuspiirissä. Kieltolain päätyttyä raittiusasia ei enää samalla tavalla sopinut osaksi AKS:n muiden pyrkimysten ajamista, joten YRY jäi vaikuttamispyrkimyksineen pitkälti yksin.

VÄKIJUOMA- JA OLUTMAINONTA YLIOPPILASLEHDESSÄ KEVÄÄLLÄ 1932

Kieltolain aikana *Ylioppilaslehdessä* mainostettiin muun muassa Sinebrychoffin ”olutta ja simaa”⁵⁵ ja kuvankin kera syksyllä 1931 ”Suomen parhainta olutta” eli Lahden Erikois-olutta⁵⁶. Mietoja alkoholipitoisia juomia mainostettiin vapaamielisemmin esimerkiksi *Helsingin Sanomissa*, jossa keväällä 1931 julkaistussa mainoksessa kerrottiin Lahden uuden Erikois-oluen laatua suuresti parannetun kohottamalla oluen alkoholipitoisuutta 2,25 painoprosenttiin eli 2,8 tilavuusprosenttiin.⁵⁷ Kenties sääntelyn puute mahdollisti *Helsingin Sanomissa* alkoholin merkitystä korostaneen mainoksen julkaisemisen. 1920-luvulla mainonnan sääntely oli pitkälti mainostajien itsesääntelyn varassa ja varsinainen sääntely alkoi 1930-luvulla, alkoholimainonnan osalta yksityiskohtaisemmin vuonna 1936.⁵⁸

Toisaalta mainostajan mahdollisuuksia rajoitti mainoksia julkaisevan lehden linja. *Raittiin ylioppilaan* linja heijastui kieltolain päätyttyä selkeästi mainoksistakin. Ylioppilaille suoraan suunnatussa Elannon ravintoloiden mainoksessa kerrotaan ravintoloissa noudatettavan ”edelleenkin” raittiusperiaatteita.⁵⁹ Ylioppilaslehden johtokunnassa vuorostaan päätettiin 10.4.1932, ettei väkijuomailmoituksia oteta lehteen. Johtokunta ei kuitenkaan ollut yksimielinen, vaan päätös tehtiin niukalla enemmistöllä äänestyksen päätyttyä 8–11 vastustavan kannan eduksi.⁶⁰ Heinosen ja Konttisen mukaan väkijuomien mainostaminen lehdissä pysähtyi yleisesti kieltolain päätyttyä julkaisijan kielteiseen suhtautumiseen väkijuomamainoksiin, mutta liberaalit lehdet ottivat mainoksia mielellään vastaan.⁶¹ *Ylioppilaslehden* kanta ylioppilaselämän raitistamisesta oli jonkin aikaa samansuuntainen kuin *Raittiin ylioppilaan* ja sitä julkaisseen YRY:n virallinen kanta⁶².

Väkijuomamainonta vapautui *Ylioppilaslehdessä* kuitenkin nopeasti. Ensimmäinen väkijuomaksi laskettavan oluen mainos nähtiin *Ylioppilaslehden* sivuilla 30.4.1932 – vain 25 päivää kieltolain päättymisen jälkeen. Mainoksessa ei piilotella suhtautumista kieltolain mukana poistuneeseen aiempaan juomien alkoholipitoisuuden ylärajaan, sillä se ilmoittaa: ”Viime keväänä saavutti Lahden ERIKOIS-Olut pysyväisen menestyksen. Nyt on sen rinnalle tullut kauppaan ylempään luokkaan kuuluvaa ja siis yhä parempi ERIKOIS-OLUT II (3,2 %). Mainoksen ilmaisuvoimaa lisää sen neljännessivun vievä koko ja kuvitus, jossa on piirros kyseisen tuotteen pullosta sekä kolpakollisesta kuohuvaa olutta.”⁶³

Vuotta aiemmin *Helsingin Sanomissa* Erikois-oluen mainoksessa oli jo näkyvästi tuotu esiin: “kuinka suuresti oluen laatua voidaan parantaa pienen alkoholiprosentti-lisäyksen nojalla”⁶⁴. Ykkösoluen rinnalle oli tullut kakkosolutta, jonka alkoholipitoisuus oli tilavuusprosenttiltaan 4,0 prosenttia (3,2 painoprosenttia). Erikois-oluen mainonnan äänensävyssä ei ole nähtävissä huomattavaa muutosta, jos vertaa *Ylioppilaslehdessä* 30.4.1932 julkaistua mainosta *Helsingin Sanomissa* vuonna 1931 julkaistuu mainokseen⁶⁵. Ero on kuitenkin huomattava verrattaessa *Ylioppilaslehdessä* lokakuussa 1931⁶⁶ ja huhtikuussa 1932 julkaistuja Erikois-oluen mainoksia keskenään. Alkoholi teki Erikois-oluesta parempaa nyt myös *Ylioppilaslehdessä*. Suhtautuminen niin olut- kuin väkijuomamainoksiin näyttää mainosten perusteella muuttuneen lehden toimituksessa. Kiinnostavaa olisikin tietää, mitä lehden johtokunta tarkalleen ottaen tarkoitti väkijuomailmoituksella. Pian *Ylioppilaslehdessä* sivuille ilmestyi myös suoraan ylioppilaille suunnattuja olutmainoksia.

VÄKIJUOMAMAINOSTEN VISUAALINEN ILMAISUVOIMA

Ylioppilaslehti ei ollut liberaali suhtautumisessaan alkoholijuomamainoksiin. *Tekniikan Ylioppilas* ja *Studentbladet* julkaisivat huomattavasti vapaamielisempiä mainoksia kieltolain päätyttyä vuonna 1932 ja toivat väkijuomia näkyvästi esiin kuvituksessaan. Niiden suhtautuminen mainontaan oli vapaamielisempää jo ennen kieltolain päättymistä – usein huumorin siivittämänä. Heinosen ja Konttisen mukaan mainostamisen teorioiden ja käytännön rinnalla 1920-luvulla kehittyi suomalaisten mainonnan lukutaito eikä pula-ajan jälkeen mainonta voinut olla yhtä yliampuvaa.⁶⁷ Se ei kuitenkaan estänyt teekkareita ottamasta teekkarihumorin sävyttämää näkökulmaa oman lehtensä mainoksiin.

1920-luvulta lähtien mainoksille oli tyypillistä sarjoiksi järjestäminen ja sukunäköisyys, jolloin tietyn tuotteen mainokset on helppo tunnistaa.⁶⁸ *Tekniikan Ylioppilas* -lehteä julkaisevan Tekniikan Ylioppilaat -osakunnan 10-vuotisjuhlanumeroa varten vuonna 1931 mainosten suunnittelu tehtiinkin keskitetysti. *Tekniikan Ylioppilaassa* eri mainostajien ilmoitukset saatettiin niputtaa yhteen yhtenevällä visuaalisella ilmeellä ja teekkarihumorilla. Mainosten räätälöiminen vietiin niin pitkälle, että mainososaston suunnitteluiden ”arkkitehtien” todetaan täyden sivun kokoisessa tupakkamainoksessa polttaneen ”yksinomaan Pikku Kerhoja”.⁶⁹ Sinebryhoffin olutta vuorostaan mainostettiin lauseella: ”Tie terveyteen ja kauneuteen”. Mainoksessa hattupäinen henkilö katsoo pullon suusta sisään.⁷⁰

MUISSAKIN TEEKKARIEN TOIMITTAMISSA LEHDISSÄ IRROTELTIIN MAINOSTEN VISUAALISUUDELLA.

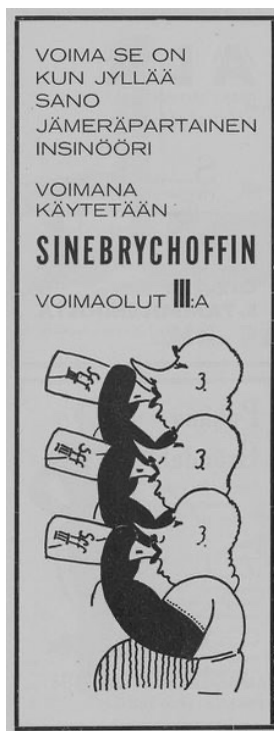
Vesijohtoliikkeen mainoksessa näkyi kieltolain päättyminen.
Mainosilmaisulla irroteltiin Teknologföreningenin
60-vuotisjuhlanumerossa *Studentbladet*issa 25.4.1932.
Kuva: *Studentbladet* 5/1932, 25.4.1932. Kansalliskirjaston
digitaaliset aineistot

Teknologföreningenin 60-vuotisjuhlanumerossa *Studentbladet*issa on vesijohtoliikkeen mainoksessa piirros, jossa putket on vedetty suoraan "Alkoholiliikkeestä". Putket muodostavat matkallaan tuolin, jossa päihtynyt henkilö istuu. Mainos vihjaa, että Alkoholiliikkeen myynti sujuisi sekunneissa Huberin putkilla.⁷¹ *Studentbladet*in yleinen suhtautuminen kieltolain kaatumiseen tulee selväksi muutama päivä ennen alkoholiliikkeiden aukeamista julkaistun lehden kannesta, joka on täynnä etikettejä ja kuvia muun muassa viini- ja konjakkipulloista. Lehden takakannessa mainostetaan skottiviskiä.⁷² Myös *Tekniikan ylioppilas* mainosti viinoja.⁷³ Teekkareiden monipuolisesti hyödyntämä piirrosilmaisu oli ajalle tyypillistä, vaikka valokuvat alkoivat korvata piirroksia lehtimainoksissa kansainvälisesti jo 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa⁷⁴.

Piirrosilmaisuun luotti myös ylioppilaan mainoskatsaus, jota julkaistiin 24.9.1932 alkaen kaikissa vuoden 1932 *Ylioppilaslehden* numeroissa. Katsauksen vaihtelevista piirroksista ja asettelusta näkee, miten lehdessä panostettiin visuaalisen mainosilmaisun kehittämiseen. Katsauksessa hyödynnettiin yhtenäistä ilmettä. Siihen sisältyi ensimmäinen *Ylioppilaslehdessä* julkaistu olutmainos, joka oli suunnattu suoraan ylioppilaille. Mainoskuvassa juodaan Sinebrychoffin Sff-olutta. Kymmeneen samankokoiseen mainoskenttään jaetulla sivulla Sff-oluen mainoksessa on piirroshahmo, joka oletettavasti punottavin poskin avaa vaahtoavaa suutaan kohti olutkolpakkoa. Mainoslause sanoo: "Jos osasi Lucullus, niin kyllä minäkin". Seuraavassa mainoskentässä on Hartwallin soodavesimainos, jossa toinen hahmo iskee hymyillen silmää poreilevan lasin takaa. Mainoslauseessa lukee: "Hartwallin English Soda on parasta vielä seuraavanakin päivänä".⁷⁵ Toisessa versiossa mainoskatsauksen Sff-mainoksesta lasillista olutta kaadetaan kurkusta alas mainosrunon säestämänä.⁷⁶ Teekkareille Sff-olutta mainostettiin vielä suuremmin puolen sivun kokoisella mainoksella: "Voima se on kun jyllää sano Jämeräpartainen insinööri. Voimana käytetään Sinebrychoffin voimaolut III:a".⁷⁷ Kunkin olutmainoksen hahmot näyttävät juovan olutta suurella antaumuksella.

Ylioppilaan mainoskatsaus Ylioppilaslehdessä 24.9.1932 ja 1.10.1932.
Kuvat: Ylioppilaslehti 14/1932, 24.9.1932; Ylioppilaslehti 15/1932, 1.10.1932.
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

Tekniikan Ylioppilaassa 7.10.1932 julkaistu Sinebrychoffin mainos, jossa viitataan teekkarien myyttisen hahmon sanomisiin.
Kuva: Tekniikan ylioppilas 5/1932, 7.10.1932. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

Soodavesimainoksen mainitsemalla seuraavalla päivällä on kaksoismerkitys. Ylioppilaan mainoskatsauksessa sitä edeltävät Sff-mainokset luovat mielikuvaa reippaasti juotavasta oluesta. Soodavesi sen sijaan oli tunnettu mikseri: samaisen soodavesimerkin mainos muodosti *Ylioppilaassa* kokosivun sukunäköisen mainosparin viskimainoksen kanssa⁷⁸. Toisaalta soodavesi on saattanut maistua pitkän illan jälkeen seuraavan päivän ”helpotukseen”.

Pitkiin iltoihin, eikä vain pelkän oluen juomiseen, viittaa Lucullan mainitseminen toisessa Sff-mainoksista. Roomalainen sotapäällikkö ja konsuli Lucullus osasi erityisesti myöhemmällä iällään nauttia ruoasta ja juomasta runsaasti. Hän on antiikista asti ollut tunnettu ylellisistä pidoistaan ja elämäntavastaan.⁷⁹ Plutarkhoksen mukaan Lucullus ei ainoastaan nauttinut ylellisestä elämäntavastaan, vaan oli myös ylpeä siitä.⁸⁰ Ylioppilaskin saattoi nauttien juoda olutta – ja seuraavana päivänä soodaa.

MIELIKUVA OLUTTA JUOVASTA YLIOPPILAASTA

Vielä keväällä 1932 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kokous oli YRY:n ajaman tiukan raittiuden kannalla. *Ylioppilaslehti* oli samoilla linjoilla kuin *Raitis ylioppilas*: ylioppilaiden omistamat ja käyttämät huoneistot oli pidettävä raittiina. Ylioppilaiden olisi pitänyt olla esimerkillisiä vastuunkantajia kansan raittiuden edistämisessä. Kieltolain kumoamisen ja elintason kohoamisen myötä ylioppilaiden julkinen suhtautuminen alkoholin käyttöön oli kuitenkin muuttumassa. Kansa ei seurannut ylioppilaita raitistamispyrkimyksissä, vaan ylioppilaat seurasivat kansaa.

HYYN omistamien kiinteistöjen ulkopuolella toimineet Helsingin yliopiston osakunnat toimivat kuten parhaaksi näkivät. Samoin tekivät Tekniikan ylioppilaat ja Teknologföreningen. Yhteiskunnallinen asennemuutos näkyi nopeasti *Studentbladetissa* ja *Tekniikan ylioppilaassa* julkaistuissa väkijuomamainoksissa. Erityisesti teekkarien toimittamissa lehdissä, julkaisun kielestä riippumatta, voi havaita ilmaisuvapauden synnyttämää riehaantumista. Alkoholimainonnan säätelyn ollessa käytännössä itsesääntelyn varassa julkaisijalle jäi miltei vapaat kädet julkaista lehdessään sopivaksi katsomiaan mainoksia.

Vaikka *Ylioppilaslehti* julkaisikin jo keväällä 1932 alkoholiprosentilla ylpeilevän, väkijuomaksi luokitellun oluen mainoksen, vasta syksyllä 1932 sen voi sanoa seuranneen *Studentbladetia* ja *Tekniikan ylioppilasta* suhteessaan alkoholijuomamainoksiin. YRY:n ajama ylioppilaskunnan raitistamispäätös kaatui, kun toimintansa ensimmäistä kertaa aloittanut ylioppilaskunnan 60-paikkainen edustajisto kumosi päätöksen. *Ylioppilaslehdessä* alkoi ilmestyä suoraan ylioppilaille suunnattuja oluen mainoksia uudessa ylioppilaan mainoskatsauksessa. Mainokset voi nähdä osana samaa laajempaa linjanmuutosta, sillä sekä ylioppilaskunnan virallinen päätöksenteko että *Ylioppilaslehti* olivat AKS:n vaikutuspiirissä. Raittius-pyrkimykset eivät enää edistäneet samalla tavalla AKS:n muita pyrkimyksiä. *Ylioppilaslehdessä* ei silti tullut liberaali väkijuomamainosten suhteen. *Studentbladetissa* ja *Tekniikan ylioppilaassa* julkaistiin viinamainoksiakin.

Ylioppilaslehden keskeisiä tavoitteita 1930-luvun alkuvuosina oli mainosmyynnin ja -ilmaisun kehittäminen. Olutmainosten ottaminen osaksi ylioppilaan mainoskatsausta rinnasti oluen juomisen kaikkeen muuhun, mitä katsauksen perusteella ylioppilaan saatettiin kuvitella harrastavan. Aiemmin lehdessä nähdyt olutmainokset eivät olleet suoraan ylioppilaille suunnattuja, vaan kyse oli yleisestä oluen kuluttajamainonnasta. Ylioppilaan mainoskatsauksessa oluen juominen tuli osaksi mielikuvaa modernin ylioppilaan arjesta: Moderni ylioppilas juo olutta – kuin Lucullus omana aikanaan.

"Jos osasi Lucullus, niin kyllä minäkin." Ylioppilaan
mainoskatsauksessa ilmestynyt Sff-oluen mainos.
Kuva: Ylioppilaslehti 14/1932, 24.9.1932.
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan arkisto: Ylioppilaslehden johtokunnan pöytäkirjat 1932.

SÄÄDÖKSET JA ASETUKSET

Laki väkijuomista, 45/1932.

Asetus eräiden väkijuomain alkoholipitoisuudesta, 89/1932.

Laki mallasjuomaverosta, 51/1932.

LEHDET

Raitis ylioppilas 1932.

Studentbladet 1911, 1932.

Tekniikan Ylioppilas 1930–1932.

Turun Ylioppilaslehti 1931.

Ylioppilas 1932.

Ylioppilaslehti 1913–1919, 1927–1928, 1930–1932.

KIRJALLISUUS

Aalto, Sari. *Opiskelijaruokailun tekijät: Oy Unicafe Ab 1953–2003*. Helsinki: Gaudeamus 2003.

Heinonen, Visa; Konttinen, Hannu. *Nyt uutta Suomessa! Suomalaisen mainonnan historia*. Helsinki: Mainostajien Liitto 2001.

Hovi, Päivi. *Mainoskuva Suomessa: Kehitys ja vaikutteet 1890-luvulta 1930-luvun alkuun*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu 1990.

Häikiö, Martti. *Alkon historia: Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932–2006*. Helsinki: Otava 2007.

Klinge, Matti; Harmo, Maunu. *Ylioppilaslehti*. Helsinki: Gaudeamus 1983.

Klinge, Matti. *Itsenäisen Suomen ylioppilaat: Ylioppilaskunnan historia 1917–1960*. Helsinki: HYY ja Gaudeamus 1978.

Kokkonen, Jouko. ”Vapaa-ajan tiedekunta: Aktiivista opiskelijaelämää omassa talossa”. Teoksessa *Uusi ylioppilastalo: 100 vuotta Helsingin sydämessä*, toimittanut Jari Eerola, 103–171. Helsinki: Gaudeamus 2010.

Kortti, Jukka. *Ylioppilaslehden vuosisata*. Helsinki: Gaudeamus 2013.

Kähkönen Tapio; Tiitta, Allan. *Velospeedistä videoon: Sata vuotta ilmoittelua Helsingin Sanomissa 1.3.–4.9.1989*. Helsinki: Galleria Diana 1989.

Malmelin, Nando. *Mainonnan lukutaito. Mainonnan viestinnällistä luonnetta ymmärtämässä*. Tampere: Tammer-Paino 2004.

Plutarch; kääntänyt Perrin, Bernadotte. *Plutarch Lives. 2, Themistocles and Camillus, Aristides and Cato Major, Cimon and Lucullus*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1914.

Rasinaho, Kirsi. ”Alkoholien salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932”. Teoksessa *Alkoholien vuosisata: Suomalaisen alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla*. Historiallinen Arkisto 122, toimittaneet Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö ja Hanna Kuusi, 17–85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006

Stenbäck, Henrik. *Studentbladet i 100 år: Tidsspegling och provokation*. Helsingfors: Pro Studentbladet r.f. 2011.

Tuominen, Uuno. *Ylioppilaiden Rahtiusyhdistys vuosina 1886–1936*. Ylioppilaiden Rahtiusyhdistyksen julkaisuja VII. Jyväskylä–Helsinki: K.J. Gummerus Osakeyhtiö 1936.

Yrjänä, Jouni. ”Liikeryitys: Ylioppilaskunta kiinteistöyrittäjänä”. Teoksessa *Uusi ylioppilastalo: 100 vuotta Helsingin sydämessä*, toimittanut Jari Eerola, 175–249. Helsinki: Gaudeamus 2010.

VIITTEET

- 1 Mainos-sana otettiin käyttöön laajemmin vasta Suomen Kuvalehden vuonna 1928 järjestämän yleisökilpailun jälkeen. Kilpailussa etsittiin korvaavaa suomenkielistä sanaa ruotsista lainatulle huonomaineiselle reklaami-sanalle. (Heinonen, Konttinen 2001, 50; Malmelin 2004, 21.) Mainonnan tavoitteet ovat aina liiketaloudellisia ja sillä pyritään edistämään esimerkiksi jonkin tuotteen myyntiä kuluttajille. (Malmelin 2004, 20.) Käytän selvytyden takia nykykielen mukaista termiä mainos silloinkin, kun kaupallisen ilmoituksen aikalaiset olisivat puhuneet reklaamista.
- 2 Heinonen, Konttinen 2001, 304.
- 3 Aalto 2003; Klinge 1978; Klinge, Harmo 1983; Kokkonen 2010; Kortti 2013; Rasinaho 2006; Stenbäck 2011; Tuominen 1936; Yrjänä 2010.
- 4 Heinonen, Konttinen 2001; Hovi 1990; Kähkönen, Tiitta 1989; Malmelin 2004.
- 5 Häikiö 2007; Rasinaho 2006; Tuominen 1963.
- 6 Tekniikan Ylioppilas -lehden ensimmäisessä numerossa korostettiin ylioppilaselämän monipuolisuutta ja polyteekkarien tarvetta omalle lehdelle ”yleisen Ylioppilaslehden” rinnalle. (”Olemmeko perustaneet oman lehden”. Tekniikan Ylioppilas 1/1930, 15.2.1930, 1.)
- 7 ”Uran alkaessa”. Turun Ylioppilaslehti 1/1931, 24.1.1931, 1–2; ”Osittain uusissa merkeissä”. Tekniikan Ylioppilas 1/1931, 14.2.1931, 1–2.
- 8 Tuominen 1936, 278.
- 9 ”Miksi?”. Ylioppilas, näyttenumero 1/1932, 11.11.1932, 3–4.
- 10 Klinge 1978, 169–172; Kortti 2013, 117–120, 122–126.
- 11 Edellä mainittujen lisäksi painettuna julkaistiin 1930-luvun alkupuolella ainakin seuraavia lehtiä: Satakuntalainen, Itsenäisyyden Liitton Spes Patriae ja kristillisiä sisarjulkaisuja, ruotsinkielinen Ad Lucem ja suomenkielinen Etsijä, sekä AKS:aa vastustaneen Kansanvaltaisen Ylioppilasyhdistyksen lehteä Vapaa Ylioppilas.
- 12 Klinge, Harmo 1983, 77–78; Kortti 2013, 53.
- 13 Asiaa käsiteltiin esimerkiksi Ylioppilaslehden ensimmäisessä numerossa. Katso: A.W. ”Tietoja ylioppilaitten lukumäärän kasvamisesta”. Ylioppilaslehti 1/1913, 18.1.1913, 8; A.W. ”Yliopistossa v. 1912 suoritettujen lopullisten tutkintojen lukumäärä”. Ylioppilaslehti 1/1913, 18.1.1913, 8.
- 14 Kortti 2013, 51.
- 15 Häikiö 2007, 60–61.
- 16 Häikiö 2007, 56.
- 17 ”Muudan 10-vuotispäivä”. Ylioppilaslehti 16/1913, 13.9.1913, 7. Päätöksen taustoista katso Tuominen 1936, 218–231.
- 18 A. A. Oksala, ”Anniskelu Teknillisen Korkeakoulun Ylioppilasyhdistyksen talolla”. Ylioppilaslehti 11/1914, 29.3.1914, 2; Y. H., ”Pohjalaisten ravintola”. Ylioppilaslehti 13/1914, 19.4.1914, 2–4; Y. H., ”Anniskelu ja ylioppilasyhdistykset”. Ylioppilaslehti 21/1914, 25.10.1914, 1–2; J.R. Torppa, ”Mitä tehtävä?”. Ylioppilaslehti 22/1914, 1.11.1914, 3–4. Viimeisin kirjoitus on vastaus sitä edeltäneeseen nimimerkki Y.H.:n raittiusmieliseen kirjoitukseen, jota Torppa pitää ”läpeensä todellisuudesta poikkeavana”.
- 19 ”Osakunnat ja anniskelu”. Ylioppilaslehti 9/1932, 9.4.1932, 6–9.
- 20 Heinonen, Konttinen 2001, 50–51.
- 21 Ylioppilaslehti 1/1913, 18.1.1913, 11–12. Katso ylioppilaille suoraan suunnattuja mainoksia sivulta 12: Akateemisen Kirjakaupan mainos ja Helsingin Suomalaisen Kirjakaupan mainos.
- 22 Ensimmäiseksi ylioppilaiden toimittamaksi, heille tarkoitetuksi ja heidänkin asioitansa käsitteleväksi säännölliseksi painetuksi julkaisuksi on esitetty Raatajaa. (Klinge, Harmo 1983, 7.) Voi siis olla, että Raatajassa tai muissa painetuissa ylioppilaiden lehdissä on ennen Studentbladetia julkaistu erityisesti ylioppilaille suoraan suunnattuja mainoksia.
- 23 Aktiebolaget Husqvarnan mainos. Studentbladet näyttenumero 0/1911, 15.12.1911, 4.
- 24 Heinonen, Konttinen 2001, 16; Malmelin 2004, 25.
- 25 Ajoittain mainoksissa silti käsiteltiin muutakin kuin varsinaista tuotetta: Osmolan ruokala mainosti toimintaansa pilakuvalla, joka antaa ymmärtää, että syömällä kaksi vuotta Osmolassa voi valmistua samassa ajassa maisteriksi. (Osmolan mainos. Ylioppilaslehti 1/1913, 18.1.1913, 12.)
- 26 Heinonen, Konttinen 2001, 56.

- 27 Heinonen, Konttinen 2001, 67.
- 28 Heinonen, Konttinen 2001, 66–70; Hovi 1990, 35–38.
- 29 Kortti 2013, 115.
- 30 Kortti 2013, 169–172.
- 31 Heinonen, Konttinen 2001, 84–89.
- 32 Katso esimerkiksi: Tavaratalo Stockmannin mainos. Ylioppilaslehti 6/1932, 5.3.1932, lehden sisäkansi.
- 33 Heinonen, Konttinen 2001, 85, 87–88.
- 34 Malmelin 2004, 25.
- 35 Häikiö 2007, 99.
- 36 Katso esimerkiksi: ”Ei vappua ilman Sinebrychoffin simaa”. Sinebrychoffin mainos. Ylioppilaslehti 12/1928, 30.4.1928, 21.
- 37 Y.R.Y-läinen, ”Vappu raittiiksi!”. Ylioppilaslehti 27/1913, 30.11.1913, 3; ”Kysymys vapunpäivän raitistuttamisesta ja Yliopiston Rehtori”. Ylioppilaslehti 13/1914, 19.4.1914, 6. Yliopiston rehtori Anders Donner vastasi 15.5.1914 toimitettuun lausuntoon vapun raitistamisen puolesta, että raittiustyötä olisi ajettava vakaumuksen eikä pakon tietä, ja piti jokaista pakkoa akateemiselle hengelle vieraana.
- 38 Kortti 2013, 104–105; Stenbäck 2011, 22.
- 39 Klinge 1978, 123–124.
- 40 Laki väkijuomista, 1 §.
- 41 Asetus eräiden väkijuomain alkoholipitoisuudesta, 2 §.
- 42 Laki mallasjuomaverosta.
- 43 ”Vapaus ja vastuu”. Ylioppilaslehti 9/1932, 9.4.1932, 1–2.
- 44 ”Kenen on vastuu?”. Raitis Ylioppilas 1/1932, 25.4.1932, 1–2.
- 45 Tuominen 1936, 313–314.
- 46 Rasinaho 2006, 54–57
- 47 ”Vapaus ja vastuu”. Ylioppilaslehti 9/1932, 9.4.1932, 1–2; Klinge 1978, 58–59; Kokkonen 2010, 115, 118–119, 121–122; Rasinaho 2006, 56.
- 48 Rasinaho 2006, 64–66.
- 49 25.4.1932 ja 9.5.1932.
- 50 Tuominen 1936, 278.
- 51 ”Alkoholikysymys edustajistossa”. Raitis ylioppilas 4/1932, 8.12.1932, 6; Klinge 1978, 160–161; Tuominen 1936, 314.
- 52 Tuominen 1936, 308–309.
- 53 Aalto 2003, 15; Yrjänä 2010, 200.
- 54 Klinge 1978, 161.
- 55 Sinebrychoffin mainos. Ylioppilaslehti 6/1927, 5.3.1927, 15.
- 56 O.Y. Mallasjuoman Erikois-olut -mainos. Ylioppilaslehti 15/1931, 3.10.1931, ennen ensimmäistä tekstisivua.
- 57 Kähkönen, Tiitta 1989, 28.
- 58 Heinonen, Konttinen 2001, 79–80.
- 59 Elannon mainos. Raitis Ylioppilas 2/1932, 9.5.1932, 8.
- 60 Ylioppilaslehden johtokunnan pöytäkirja 10.4.1932.
- 61 Heinonen, Konttinen 2001, 53.
- 62 ”YRY:n kannanilmaisu”. Raitis Ylioppilas 1/1932, 25.4.1932, 2.
- 63 O.Y. Mallasjuoman Erikois-olut -mainos. Ylioppilaslehti 12/1932, 30.4.1932, 19.
- 64 Kähkönen, Tiitta 1989, 28.
- 65 Ibid.
- 66 O.Y. Mallasjuoman Erikois-olut -mainos. Ylioppilaslehti 15/1931, 3.10.1931, ennen ensimmäistä tekstisivua.
- 67 Heinonen, Konttinen 2001, 64–65.
- 68 Hovi 1990, 137.
- 69 Pikku Kerho -mainos. Tekniikan Ylioppilas 6–7, 13.11.1931, alkupuolen mainososasto.
- 70 Sinebrychoffin mainos. Tekniikan Ylioppilas 6–7, 13.11.1931, alkupuolen mainososasto.
- 71 Huberin mainos. Studentbladet 5/1932, 25.4.1932, loppupuolen mainososasto.
- 72 Studentbladet 4/1932, 2.4.1932.
- 73 Katso esimerkiksi: Tekniikan Ylioppilas 7/1932, 26.11.1932.
- 74 Hovi 1990, 51.
- 75 ”Ylioppilaan mainoskatsaus”. Ylioppilaslehti 14/1932, 24.9.1932, 15.

- 76 "Ylioppilaan mainoskatsaus". Ylioppilaslehti 15/1932, 1.10.1932, 16.
77 Sinebrychoffin mainos. Tekniikan Ylioppilas 5/1932, lehden loppupuolen mainososio.
78 Ylioppilas 1/1932, 11.11.1932.
79 Plutarch, Perrin 1914, 597–605.
80 Plutarch, Perrin 1914, 601.